POVEȘTILE ORAȘULUI

Câmpulung

ADRIAN SĂVOIU

TOTAL PUBLISHING

© Adrian Săvoiu, 2024. Orice reproducere, chiar și parțială, a acestei lucrări este interzisă fără acordul scris al autorului.

© Total Publishing, 2024, pentru prezenta ediție

Volum apărut cu sprijinul financiar al ziarului „Evenimentul Muscelean”.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SĂVOIU, ADRIAN
Poveștile orașului Câmpulung / Adrian Săvoiu. - București : Total Publishing, 2024
Conține bibliografie
ISBN 978-606-9643-70-9

821.135.1
929

Majoritatea ilustrațiilor provin din arhiva personală a autorului, iar pentru celelalte sursele sunt menționate în bibliografie.

Redactor: Paul Marcu
Coperta & DTP: Adrian Gligorașcu

Editura Total Publishing
www.totalpublishing.ro

ISBN 978-606-9643-70-9

În loc de introducere

Astăzi, foarte puțini istorici literari și memorialiști mai au dorința de a se apleca asupra biografiilor, fie ale unor personaje importante, fie ale unei comunități, unui oraș, unei zone românești.

Dl Adrian Săvoiu este scriitor, istoric literar și memorialist de mare finețe și profunzime, cum nu am mai cunoscut mulți în zilele noastre, dar care îmi amintește de un Dumitru Baciu (medic, biografist muscelean) sau de un Marin Diaconu (cercetător, istoriograf și istoric literar al Academiei noastre, cu excelentele sale biografii închinate unor mari personalități, de ex. a poetei Ileana Mălăncioiu), ca să citez un „localist" și un „universalist", judecând după poziția abordării subiectelor. El ne propune un al doilea volum în care evocă, descrie, aduce la lumină personalități mușcelene de prim rang, sub forma unor „povești" sosite din trecut spre prezentul cotidian, adresate nouă, cei de azi, pentru a ne cunoaște mai bine rădăcinile.

Textele pe care le citim în acest nou volum sunt gândite foarte bine, așezate într-o varietate atât de mare, cuprinzând domenii atât de variate, încât monotonia nu are ce căuta aici; de altfel, calitatea cea mai mare a cărții stă tocmai în aceea că, urmărind personalitățile, cu ce au avut ele mai bun, excluzând aranjarea tematică, ispititoare dar deloc necesară în acest caz, rezultatul nu poate fi decât unul care creează un vectorial mozaic al culturii și al civilizației, în care fiecare culoare este vie și distinctă (valori locale de rang național, multe dintre ele).

Iată câteva exemple: Ion D. Negulici, C. D. Aricescu, Sebastian Münster, Anton Maria Del Chiaro, Carol Popp de Szathmári, Veronica Micle & Titu Maiorescu, Carol al XII-lea – regele Suediei, fotograful Franz Duschek, necunoscutul și misteriosul călător francez Théodore Margot – cu o foarte frumoasă relatare despre Câmpulung, poetul premiat Dimitrie Nanu, dar și poetul, și el

premiat, Mihai Moșandrei, alături de Nicolae Th. Ștefănescu – fiul viceguvernatorului Băncii Naționale a României, academicianul Alexandru Rosetti, Inge Morath (Ingeborg Hermine „Inge" Morath) – fotografă și jurnalistă austriacă.

Nu mai prejos sunt fotograful Alexandru Antoniu, Elisaveta Săvoiu, Mateiu I. Caragiale, fotograful Nicolae Ionescu, Paul-Mihu Sadoveanu – fiul marelui prozator, Zoe și Iosif Stănescu, Al. Pelimon – scriitor și pașoptist, folcloristul și monograful Constantin Rădulescu-Codin, Constantin D. Severeanu – medic și om de știință, povestitor despre călătoriile câmpulungene, cvasi-liniștite.

Spuneam în *Argumentul* acelui prim volum, *Scrisori din Câmpulung*, că textele prezentate se întrețes atât de bine și formează atât de precis un portret foarte clar al trecutului glorios muscelean (și nu e o exagerare această remarcă!), asemănător cu un chip pe care o mamă îl recunoaște imediat. Acest al doilea volum, *Poveștile orașului Câmpulung*, procedează în aceeași manieră, cu același stil delicat și limpede, cu aceeași formulă de exprimare cuprinzătoare și autentică, numai că acum, chipul acesta nu mai este al unui copil scăldat de *frumusețe*, ci mai de grabă al unui tânăr plin de *forță*, înflorit și dotat cu combustia necesară de a ne aduce în față puterea exemplului. În acest punct, cred că „marea poveste" relatată aici cere un al treilea volum, ca imaginea generată să fie completă.

De aceea, ca să citez un titlu arhicunoscut al unuia dintre cei mai rafinați purtători ai Ideii din România, Horia-Roman Patapievici, întotdeauna este necesar să ne întoarcem „la argument", pentru a ne reîncărca propriile noastre existențe și a le așeza în rândul acesta frumos și drept început de înaintașii noștri cu multă vreme înainte.

Liviu Mățăoanu

Zoe și Iosif Stănescu: soarta unei familii din Câmpulung

Pe 27 martie 1900 la Primăria orașului Câmpulung se consemna într-un „Buletin de naștere pentru comunele urbane” că în ziua de 25 martie, în „Mahalaua Schei” (cuvântul „mahala” neavând pe atunci nimic peiorativ, semnificând „cartier”), a venit pe lume Zoe Rotaru, fiica lui Simion Rotaru și a Ioanei, soția acestuia. La șapte ani, copila a fost dată la Școala Primară Nr. 2 de Fete din Câmpulung și din foaia ei matricolă aflăm obiectele de studiu, în această ordine: Limba română, Aritmetica și geometria, Religia, Istoria, Geografia, Științele fizico-naturale, Caligrafia, Desenul, Cântul, Exerciții corporale și jocuri gimnastice, Lucrul de mână. Din Certificatul de absolvire, datat 27 iunie 1911 - semnat „Rotaru S. Zoe” cu un scris caligrafic de copil, în dreapta, jos -, rezultă că la sfârșitul clasei a IV-a fetița a fost clasificată a douăsprezecea dintre cele 25 de eleve.

Anii au trecut și adolescenta Zoe n-a avut timp să guste farmecul vieții din “La Belle Epoque” pentru că în noiembrie 1916 Câmpulungul a căzut sub ocupația germană. În 1918, imediat după plecarea nemților, Zoe va fi contemporană cu Unirea de la 1 Decembrie. Avea 18 ani când a intrat pentru prima dată într-un studio fotografic din Câmpulung. La intrare scria mare: „Emilie R. Speek”. Era îmbrăcată într-o bluză albă, cu broderie, și o fustă lungă, plisată, care i se ridica pe talie. Ajunsă în studio, și-a aranjat părul bogat, lung până aproape de brâu, iar în mâna stângă i s-a dat să țină o floare. Cea dreaptă și-a sprijinit-o pe decorul de lângă ea, care imita o fântână arteziană. Acum, în 1918, făcuse prima ei fotografie.

Zoe Rotaru la 18 ani.
Foto: Emilie R. Speck, Câmpulung, 1918

Zoe Rotaru s-a ținut în continuare de învățătură și a urmat, între 1919 și 1921, Școala Normală de Fete din Câmpulung. În urma examenului de atestare, susținut la Școala Normală de Învățători „Mihai Viteazul" din Ploiești, a reușit cu media generală 8,04 și a ieșit învățătoare.

În această perioadă, Zoe l-a cunoscut pe Iosif, un tânăr chipeș, cu trei ani mai mare decât ea. Îi spunea Vică, așa cum îi ziceau toți ai lui de acasă. După cum stă scris în Registrul pentru nou-născuți al Primăriei urbei Câmpulung pe anul 1897, Iosif Stănescu venise pe lume la 24 iulie 1897 în Câmpulung, „orele zece post meridiane", în casa părinților săi din „Mahalaua Vișoi". Tatăl lui, Bucur Stănescu, avea 43 de ani, era „de profesiune speculant" (a se citi „comerciant"), iar mama, Ana, 35 de ani, era „de profesiune familistă" (a se citi „casnică").

Într-o fotografie sepia din jurul anului 1920, făcută în vremea când Iosif își făcea stagiul militar, acesta e înfățișat stând picior peste picior, într-o atitudine degajată. Realizată într-un studio, fotografia ni-l arată așezat pe o banchetă care pare

Iosif Stănescu în timpul stagiului militar,
circa 1920. Detaliu

a fi făcută dintr-un lemn alb, de mesteacăn probabil. Mâna dreaptă și-o sprijină pe măsuța din apropiere. Are ochii mari, migdalați, părul creț, negru și poartă mustăcioară. Pare foarte stăpân pe sine, iar figura și atitudinea lui degajă liniște și calm.

Iosif Stănescu va merge în anii următori pe calea comerțului, drum deschis de tatăl său, Bucur Stănescu. A început prin a fi băiat de prăvălie. Însă, până la însurătoare, ambițios, ajunsese deja să aibă propriul lui magazin. Avea să devină un priceput negustor de cherestea, transportând lemn din munții Muscelului la câmpie, mai ales la Roșiori de Vede, de unde aducea la Câmpulung, în schimb, cereale.

După ce Zoe și Iosif s-au cunoscut, nu după mult timp bărbatul a cerut-o de nevastă. În Registrul de căsătorii pe anul 1922 de la Primăria Câmpulung era astfel înregistrată, cu nr. 42, căsătoria din 9 februarie, „orele 10 înainte de amiazi", dintre Iosif Stănescu, „în vârstă de ani 24, de profesiune comerciant", și Zoe Rotaru, „majoră, necăsătorită, în vârstă de ani 21".

Din prima lor fotografie făcută împreună, se deduce că nunta a avut loc la trei zile după căsătoria civilă, pentru că, pe verso, în locul destinat corespondenței, stă scris de mireasă: „Ca amintire de la nunta noastră, 12 februarie stil nou, 1922, Zoe și Vică Stănescu". În fotografie, Iosif este un bărbat înalt, cu părul negru și creț,

Soții Zoe și Iosif Stănescu în ultima lor fotografie, 23 aprilie 1924

cu o mustăcioară mai pronunțată decât în fotografia lui din armată. E îmbrăcat într-un frumos costum național, nou-nouț din câte se vede. În dreapta lui stă Zoe, care poartă o rochie albă, modernă pentru acea vreme, în contrast cu ținuta tradițională a soțului.

Prins cu nevoile negoțului, Iosif Stănescu a stat în această perioadă mai mult la Roșiori de Vede, unde a adus-o și pe soția sa. Acolo și-au făcut ultima lor fotografie. Îmbrăcat în ținută de oraș, Iosif stă în picioare, uitându-se direct spre obiectivul aparatului de fotografiat. Și-a păstrat trăsăturile din fotografia precedentă, dar se vede că au trecut doi ani peste el și are, parcă, și câteva griji. În fața lui, privind înainte, este așezată pe un scaun Zoe, îmbrăcată într-o rochie neagră, asortată cu hainele soțului, și el tot în negru.

Zoe Rotaru (prin căsătorie Stănescu) și fiica Maria, prima născută, 1924

Pe 4 iulie 1924, tânărul cuplu Zoe și Iosif Stănescu era peste măsură de fericit, căci tocmai se născuse prima lor fiică, Maria, care în familie va fi alintată cu numele Puia. Un an mai târziu, Zoe era din nou însărcinată. A născut în casa lor din Roșiori de Vede, după cum era obiceiul timpului. Nașterea a fost grea, cu mari dureri, iar Iosif, aflat și el acasă, în camera alăturată, a trăit peste măsură de intens momentul. Însă venirea pe lume a fiicei lor Ileana, pe 1 noiembrie 1925, nu le-a mai adus soților bucuria din anul precedent. Speriat, înspăimântat de durerile soției, șocat chiar, Iosif a făcut un atac cerebral și a mai trăit doar câteva zile după aceea.

Cauza profundă a morții premature a lui Iosif Stănescu, în plină putere și tinerețe, la doar zece zile după nașterea celei de-a doua lui fiice, a rămas

o enigmă. Lăsând-o în urma sa pe Zoe, văduvă la 25 de ani, și două copile orfane, Iosif va rămâne toată viața pentru fetele lui „marele absent”, tatăl pe care nu l-au putut cunoaște. Prin chipul său frumos, prin viața consumată atât de repede, dar și prin zguduirea provocată de dispariția sa neașteptată, a devenit, în povestirile din familie, o persoană aproape legendară.

Învățătoarea Zoe Stănescu împreună cu fetele sale, Ileana (stânga) și Maria (Puia).
Foto: Ion Munteanu, Câmpulung, 1935

Iosif Stănescu, stins din viață la numai 28 de ani, a fost adus de la Roșiori de Vede la Câmpulung și înmormântat în orașul lui natal. Zoe și-a luat fetele și s-a întors de la Roșiori de Vede în str. Cuza-Vodă nr. 2 din cartierul Vișoi al Câmpulungului, unde se afla casa în care a locuit cu soțul înainte de plecarea lor în Teleorman. Crescându-și copiii din puținul ei, Zoe a fost învățătoare la Valea Mare-Pravăț și apoi la Voinești, aproape de casă. A trăit până la 65 de ani.

Maria (Puia), prima născută, a urmat Liceul „Pia Brătianu” din București și a ieșit educatoare. A profesat la Voinești și apoi la Câmpulung, unde a fost directoarea Casei de Copii Preșcolari din oraș. Ileana, sora ei, a făcut Liceul de Fete din Câmpulung și a urmat studii superioare la Facultatea de Matematică-Fizică din București. Reîntoarsă la Câmpulung, a fost întreaga viață profesoară de matematică la Liceul Pedagogic din oraș.

Ion Negulici și „Biblioteca universală”

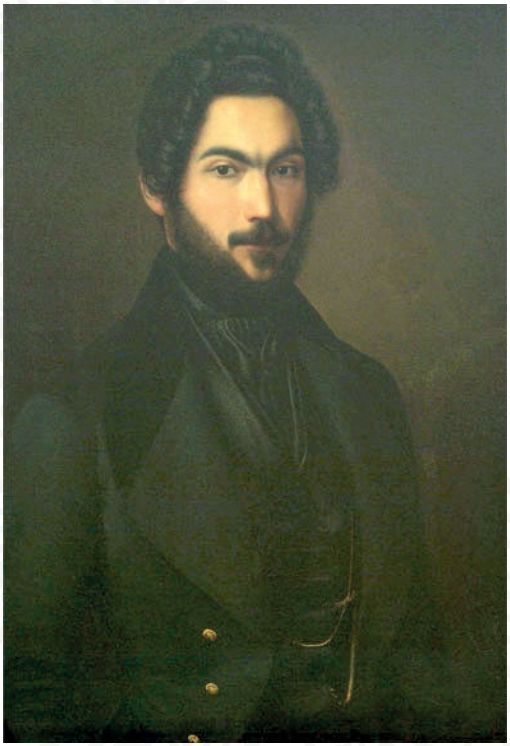

Ion D. Negulici, autoportret.
Ulei pe pânză, 1837 [1]

Cunoscut ca portretist, litograf și unul dintre primii noștri peisagiști, câmpulungeanul Ion Negulici ar trebui privit astăzi și dintr-o altă perspectivă: inițiator, alături de prietenul și colaboratorul său Ion Heliade-Rădulescu, al unui grandios proiect de traducere în românește a operelor fundamentale din marile literaturi ale Europei Occidentale. Aflat o perioadă la Paris, unde a făcut studii de pictură, Ion Negulici a fost câștigat de o idee vehiculată în epocă de un reprezentant întârziat al clasicismului francez, Louis Aimé-Martin, autorul unui proiect de traducere a capodoperelor literaturii universale intitulat *Plan d'une bibliothèque universelle.*

Întors la București în 1842, Ion Negulici și-a găsit în efervescentul Ion Heliade-Rădulescu nu numai un apropiat colaborator, dar și un susținător fervent

al proiectului românesc de „Bibliotecă universală”, care s-ar fi materializat prin traducerea în limba română a celor mai reprezentative opere europene, începând din Antichitate și până în acel moment. Concentrat mai ales pe lucrările de educație, Ion Negulici își definitivase opțiunile încă din anul 1846, când publica într-un număr al ziarului „Curierul românesc”, iar din 1847 în volum, un catalog intitulat *Plan de mică bibliotecă universală, religioasă, morală, literară, petrecătoare, științifică etc., etc., pentru educația omului de toate clasele mirene și eclesiastice, și pentru ambele-sexe: începând de la vârsta copilăriei și până la vârsta coaptă.*

În acest lung titlu, caracteristic de altfel perioadei pașoptiste, găsim limpede intențiile lui Negulici: o „Bibliotecă universală” cu un caracter moral, dar și practic, răspunzând adevăratelor trebuințe din acea vreme. Planul traducerilor din catalogul întocmit de Ion Negulici cuprindea o paletă foarte largă. Alături de opere teologice ale unor autori precum Sf. Ioan Hrisostomul, Sf. Ieronim, Sf. Augustin, Sf. Grigorie cel Mare, la partea de filozofie apăreau Epictet, Marcus Aurelius, Plutarh, Hegel, iar la partea de teorie politică, Thomas Hobbes, J. J. Rousseau ori Bernardin de St. Pierre.

Proiectul acestei „Biblioteci universale” gândite de I. Negulici, care prin traduceri în limba română realizate de o „societate de traducători” ar fi trebuit să dea la

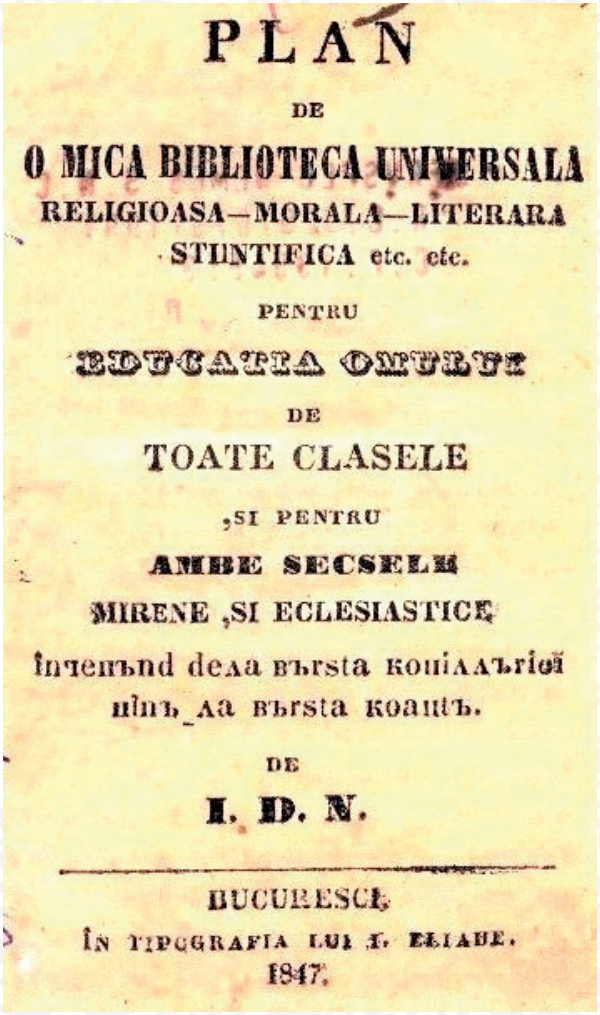
PLAN

DE

O MICA BIBLIOTECA UNIVERSALA

RELIGIOASA—MORALA—LITERARA

STIINTIFICA etc. etc.

PENTRU

EDUCATIA OMULUI

DE

TOATE CLASELE

,SI PENTRU

AMBE SECSELE

MIRENE ,SI ECLESIASTICE

Intemĕnd deaa bĕrsta koniaaĕriei

uinъ_aa bĕrsta koauъ.

DE

I. D. N.

BUCURESCI,

IN TIPOGRAFIA LUI I. ELIADE.

1847.

Ion D. Negulici, „Plan de mică bibliotecă universală”, București, 1847 [2]

iveală circa două sute de volume în douăzeci de ani, venea ca parte a unui diptic cultural în care și Ion Heliade-Rădulescu avea ideile și contribuția lui. În anii aceia Heliade dorise și reușise, în bună parte, să inaugureze aproape totul în Muntenia în materie de proiecte culturale, mergând pe ideea sincronizării culturii românești cu cea europeană. Planurile ambițioase ale lui Heliade de publicare în limba română a principalelor opere ale spiritualității universale datau încă de pe la 1830, când scria că „mulțime de tălmăciri alese și alcătuiri pline de moral stau necunoscute românilor din pricina neînlesnirii tiparului și a mijloacelor de a se da la lumină". Tenace, Heliade-Rădulescu a organizat o „Colecție de autori clasici" în care plănuia să publice lucrările cele mai de seamă ale literaturilor vechi și moderne.

Cum intenția nu i s-a realizat pe de-a-ntregul, Heliade s-a gândit să pornească o altă întreprindere de proporții grandioase și în 1843 a lansat împreună cu Ion Negulici, recent sosit de la Paris, proiectul „Bibliotecii universale" printr-un apel intitulat „Chemare către folos, facere de bine și glorie", publicat în ziarul „Curierul românesc".

Pentru realizarea „Bibliotecii universale", Ion Negulici și Ion Heliade-Rădulescu aveau ca model încercarea similară franceză, numită „Pantheonul literar", aparținând lui Louis Aimé-Martin. Acesta tipărise la Paris o broșură explicativă care demonstra necesitatea inițiativei și un bogat catalog ce cuprindea cărțile de bază ale culturii universale, din toate timpurile și la toate popoarele. Heliade, pornind de la constatarea că anevoie cineva poate citi în mai multe limbi, a lansat alături de Ion Negulici proiectul unor vaste traduceri, care să dea cărțile necesare fundamentării „Bibliotecii universale", arătând că „într-însa se vor cuprinde cei mai remarcabili autori antici și moderni, ale căror scrieri au contribuit spre împlinirea faptei mari a civilisațiunii, spre formarea minții și inimii umane, spre perfecția omului".

„Biblioteca universală" pornise cu mari sorți de izbândă. Traducerea operelor programate fusese încredințată unor oameni competenți și angajamentul lui Heliade suna ferm: „Spre a putea ajunge la împlinirea cugetului său, jos-însemnatul, după micile noastre mijloace, promite tuturor zeloșilor români a da pe tot anul câte 21 de volume". Domeniile vizate erau cât se poate de diverse: istorie, filosofie, drept, politică, economie politică, științe naturale, bele-arte, retorică, poetică, poezie, roman. În materie de poezie,

roman ori dramaturgie, numele autorilor sunt atât de numeroase încât aproape că nu scapă vreun scriitor important care să nu figureze în catalog.

Cuprins de febra proiectului „Bibliotecii universale", făcând parte chiar din grupul de lucru alături de Heliade-Rădulescu, Constantin Aristia și Nicolae Nenovici, Ion Negulici s-a apucat să pună în practică grandioasa inițiativă a spiritului pașoptist. Va începe cu o lucrare a lui Louis Aimé-Martin, modelul pe care îl urma cu atâta convingere, intitulată „Educația mumelor de familie sau civilizația neamului omenesc prin femei". Interesantă chiar și prin titlu, traducerea va apărea în două volume, primul în 1844, iar al doilea în 1846, la tipografia lui Heliade din București, cu o prefață a traducătorului.

Cea mai importantă și cea mai reușită dintre traducerile lui Ion Negulici rămâne însă *Călătoriile lui Gulliver în țări depărtate* de Jonathan Swift, apărută în 1848 în două volume, tot în tipografia lui Heliade. Nu numai că Negulici a fost cel dintâi care a realizat la noi traducerea acestei cărți celebre din literatura universală, dar gustul artistic al graficianului și-a spus cuvântul din plin, pentru că lucrarea este însoțită de nu mai puțin de 80 de gravuri minunate, redesenate și reproduse de Negulici după ediția *Les voyages de Gulliver* (Paris, 1837), prefațată de Walter Scott și ilustrată de Jean Ignace Isidore Gerard, cunoscut cu pseudonimul J. J. Grandville.

Pasionat și el de proiectul „Bibliotecii universale", încurajat de primele realizări notabile, Heliade-Rădulescu a lăsat redacția „Curierului românesc" în seama prietenului și colaboratorului său Ion Negulici și în 1846 a plecat la Leipzig ca să își procure material tipografic. S-a întors la începutul anului 1847 cu zece prese și peste două sute de chintale de literă, pentru care plătise mai mult de 8000 de galbeni.

Evenimentele s-au precipitat însă. Anul 1848 și Revoluția îl găsesc pe Heliade în primele rânduri. La 9 iunie, prin Proclamația de la Islaz, tipărită de Heliade în 2000 de exemplare, s-a cerut autonomia națională și lepădarea de Regulamentul Organic. La 11 iunie poporul s-a răsculat la București. La 9 august Soliman Pașa, trimis de turci, la cererea rușilor, pentru a pune capăt mișcării din Muntenia, a intrat cu numai 200 de soldați în Capitală și a fost primit cu flori. La 6 septembrie, arătându-și din nou ostilitatea contra rușilor, revoluționarii au ars Regulamentul Organic, foaie cu foaie, în curtea Mitropoliei.

Diplomația rusească a trecut atunci la ofensivă, mijlocind la Constantinopol revocarea binevoitorului Soliman și înlocuirea lui cu durul Fuad Effendi. La 13 septembrie 1848 are loc măcelul din Dealul Spirii. La 15 septembrie 1848 rușii intră în țară, iar pe 17 septembrie Heliade, convins că mișcarea este definitiv pierdută, fuge în Transilvania, în timp ce mare parte dintre fruntașii mișcării sunt arestați.

Jonathan Swift, „Călătoriile lui Gulliver în țări depărtate", București, 1848. Traducere și desene de Ion D. Negulici [3]

Din 29 septembrie 1848, prin venirea rușilor în București, încep jafurile. Casa lui Heliade-Rădulescu devine cazarmă pentru cazaci, curtea se umple cu tunuri, iar grădina, cu cai. Caracterele tipografice și mașinile aduse din Germania sunt distruse, iar mii de volume din proiectul „Bibliotecii universale", exemplarele din ziarul „Curierul de ambe sexe" și alte tipărituri sunt arse și împrăștiate. Multă vreme după aceea va circula prin București, pe la băcani, hârtie de împachetat din cărțile și tipăriturile lui Negulici și Heliade.

În Marele Foc din 1847, cel ce devastase o treime dintre casele Bucureștiului, Ion Negulici își pierduse locuința și, odată cu ea, toate desenele la care lucrase vreme de câțiva ani. Ca și cum dezastrul acesta n-ar fi fost suficient pentru destinul lui Ion Negulici, printre cărțile incendiate în casa și tipografia lui Heliade trebuie să se fi aflat și o parte din tirajul de 1000 de exemplare al recent apărutei traduceri a *Călătoriilor lui Gulliver în țări depărtate*. Focul pus de trupele rusești în Bucureștii anului 1848 vor distruge nu doar volumele tipărite cu atâta efort de Ion Negulici și Heliade-Rădulescu, ci chiar întregul proiect românesc al „Bibliotecii universale".

În căutarea eroului meu din adolescență

Citisem în gimnaziu volumul *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul* al lui Bălcescu și câteva zile nu îl mai lăsasem din mână. De la această carte mi-a rămas o fascinație aparte pentru biografia scriitorului, despre care aveam să citesc cu înfrigurare abia în anii de liceu, dar și mult după aceea. Treptat-treptat, în jurul lui am creat în perioada adolescenței un halou și existența pământească a lui Bălcescu s-a transformat pentru mine aproape într-un mit.

Portretul lui Nicolae Bălcescu.
Pictură în ulei de Gheorghe Tattarescu [4]

Nicolae Bălcescu avea toate datele biografice, pentru ca mintea mea de adolescent să-i contureze o aură mitică: 1. Viața scurtă, curmată în plină tinerețe, la numai 33 de ani, asemenea lui Iisus; 2. Finalul existenței, marcat de înfruntarea cu o boală necruțătoare în vremea aceea – tuberculoza - și de lupta cu timpul, pentru a-și termina capodopera: *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*; 3. Deznodământul tragic, departe de casă și de prieteni, însingurat și uitat; 4. Iubirea intensă și pasională pentru o femeie: frumoasa Alexandrina (Luxița) Florescu.

Nicolae Bălcescu a fost eroul meu din adolescență. Atracția pentru figura

Mihai Viteazul. Litografie de Egidius Sadeler, Praga, 1601 [5]

lui tragică mi-a rămas mereu în minte, iar ecourile cărții lui, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, m-au urmărit multă vreme. Astfel, am mers la Mănăstirea Dealu de lângă Târgoviște, ca să văd unde se păstrează capul voievodului, adus de un devotat al domnului, după asasinarea lui Mihai pe Câmpia Turzii. Am fost bucuros că am ajuns la Stoenești, pe apa Dâmboviței, unde se află o cruce, care amintește de tabăra lui Mihai Viteazul stabilită temporar aici, după retragerea de la Călugăreni. M-am dus la Călugăreni ca să văd cele patru efigii minunate de bronz, reprezentând chipul voievodului și stema țării din acea vreme, încastrate în pereții podului peste râul Neajlov, operă a sculptorului câmpulungean Constantin Baraschi.

În Cetatea Alba Iulia, am pășit cu sfială, știind că și Mihai trecuse pe acolo. Am mers la Muzeul Municipiului București din Palatul Suțu, unde este expusă formidabila reconstrucție tridimensională a capului principelui valah pe baza măsurătorilor antropometrice și a fotografiilor craniului pe care profesorul Francisc J. Rainer, întemeietorul antropologiei din România, le-a făcut în anul 1920.

Nu m-am oprit doar aici! Când am ajuns în Cehia, în drumurile mele am urcat și spre Castelul din Praga, pe frumoasa stradă Nerudova. M-am oprit la nr. 5 în fața Palatului Morzin, cel care

Bustul lui Nicolae Bălcescu. Câmpulung, Grădina Publică. Sculptură de Constantin Baraschi

găzduiește astăzi Ambasada României, unde a fost așezată o placă și basorelieful lui Mihai. Pe ea se amintește că voievodul a stat aici, venit pentru a semna un tratat de închinare și credință cu împăratul Rudolf al II-lea: „În casa numită *U Divého muže*, care se afla pe aceste locuri, a poposit în anul 1601, Mihai Viteazul (1558-1601), apărător al creștinătății, primul unificator al țărilor române (Valahia, Moldova și Transilvania)".

După ce în gimnaziu am primit cartea lui Bălcescu ca premiu, am căutat mereu „urmele" lui. Ceva important tot îmi rămăsese însă! În liceu, descoperisem în *Istoria literaturii române...* de G. Călinescu o gravură cu reproducerea hotelului „Alla Trinacria" din Palemo, unde Bălcescu și-a trăit în suferință ultima parte a vieții. De

Palermo - „Grande albergo Alla Trinacria" de G. de Giovanni, după un desen de A. Morselli. Gravură, sec. al XIX-lea. Colecția Rijksmuseum, Amsterdam [6]

multă vreme planul era făcut! Dacă voi ajunge cândva la Palermo, va trebui să identific negreșit hotelul „Alla Trinacria", ca să pășesc chiar pe locul unde Bălcescu a dus lupta disperată împotriva morții în încercarea de a termina opera sa capitală *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, cartea care m-a ținut nemișcat în casă mai multe zile la începutul unei vacanțe de vară.

De curând am călătorit la Palermo, în căutarea eroului meu din adolescență. Pe baza informațiilor avute, am pornit din centrul orașului, într-o coborâre lentă, spre faleză. Am ajuns până în apropiere de Piazza Marina și, îndreptându-mă spre țărm, ceva imposibil de a fi definit m-a împins să mă abat din drumul meu și am apucat-o către niște clădiri vechi, a căror arhitectură, de la distanță, mi se părea destul de interesantă. Aici perspectiva s-a deschis dintr-o dată și în fața mea a apărut parcul Garibaldi, iar în interiorul lui, undeva departe, o statuie. Era chiar statuia lui Bălcescu!

Plin de emoție m-am apropiat. Pe un soclu (așezat sub un ficus enorm, unul dintre cei mai mari din Europa) trona un bust al cărui chip privea departe, ușor către stânga, adică... direct înspre mine. M-am apropiat și mai mult. Am citit imediat înscrisul de sub chipul lui Bălcescu:

Statuia lui Nicolae Bălcescu din Palermo, ridicată în 1961

Nicola Balcescu, grande storico e patriota romeno, morte a Palermo. 29 apr. 1819 - 28 nov. 1852.

În lateral, pe soclu, am descoperit încrustat în piatră un text lămuritor, legat de contextul așezării bustului în parcul Garibaldi: *Busto offerto dall'Accademia della Repubblica Popolare Romena, in occasione dello anniversario dell'unità dei Principati Romeni e delle celebrazioni dell'unità d'Italia – anno 1961. (Bust oferit de Academia Republicii Populare Române, cu ocazia aniversării unirii Principatelor Române și a sărbătorilor unirii Italiei – anul 1961).* De jur împrejurul statuii, legat cu un șnur, am găsit arborat tricolorul românesc.

Dar unde se afla totuși hotelul „Alla Trinacria" unde Bălcescu și-a petrecut, în suferință, ultimele 44 de zile din viața sa? Din informațiile mele, hotelul se găsea pe via Butera, în imediata apropiere a parcului Garibaldi. După ce am identificat pe hartă via Butera, am făcut câțiva pași și am căutat avid cu privirea hotelul. O placă, așezată pe Palazzo Trinacria, mi-a atras imediat atenția:

*In questa casa mori in esilio solo e sconosciuto il 29 novembre 1852 Nicola Balcescu insigne storico e fervida patriota, combattente per il risveglio della Romania moderna. (*În această casă a murit *în exil, singur și necunoscut, la 29 noiembrie 1852, Nicolae Bălcescu, istoric și fervent patriot, luptător pentru retrezirea României moderne).* Aici, în camera cu numărul 26 din Palazzo Trinacria, se stinsese, departe de ai săi, Bălcescu!

Ceva mă nedumerea însă! Palazzo Trinacria de astăzi, cu placa încastrată în zidul său, nu semăna deloc cu fostul hotel „Alla Trinacria" pe care îl știam din imaginea publicată pe o jumătate de pagină în *Istoria literaturii române...* a lui G. Călinescu. De ce oare? Am căutat imediat pe internet chiar acolo, în stradă, vechea gravură de secol XIX cu hotelul, care mi-a confirmat, încă o dată, că nu exista nicio asemănare între „Grande albergo Alla Trinacria" (gravura lui G. di Giovanni, după un desen de A. Morselli) și Palazzo Trinacria. Observam foarte clar în gravură că hotelul

Palazzo Trinacria din Palermo, unde Bălcescu și-a trăit ultimele 44 de zile.

era îndreptat spre mare și se afla situat pe faleză, cu o largă deschidere înaintea lui. Se părea că misterul acestei nepotriviri nu voi putea să-l dezleg!

Mergând însă înainte pe via Butera și luând-o apoi la dreapta, am ieșit prin Porta Felice pe faleză. Aici, pe artera Foro Italico Umberto I, am început să analizez cu răbdare arhitectura tuturor clădirilor, cu gravura în permanență în fața ochilor. Și deodată, surpriză! Nu numai arhitectura clădirii, dar mai ales ancadramentul ferestrelor din fața mea se potrivea perfect cu ancadramentul ferestrelor din desen. Evrika! Altfel spus, aveam înaintea mea fostul hotel „Alla Trinacria" și actualul Palazzo Trinacria, construit în jurul anului 1810 și renovat în 1991. Fațada nu are acum nicio intrare. Accesul se făcea atunci, ca și astăzi, numai prin strada din spate, pe via Butera. Iar acolo a fost așezată placa unde stă menționat numele lui Bălcescu.

Tot în Palazzo Trinacria, o adevărată frumusețe arhitecturală, descrisă în romanul lui Tomasi di Lampedusa, *Ghepardul*, va locui pentru o perioadă însuși marele Giuseppe Garibaldi, făuritorul Italiei unite. De aici a lansat Garibaldi, pe data de 31 iulie 1862, sub lozinca „Roma sau moartea!", mișcarea destinată să ducă la unificarea Italiei.

În acest oraș mediteraneean, cu un licăr de speranță că se va tămădui de ftizie, „boala veacului", Bălcescu a primit ultima scrisoare de la marea lui iubire, Luxița Florescu, care îi scria:

„Am aflat că ești în Sicilia, la Palermo, ca să petreci iarna și nu știu însă de mai ai vreun prieten care să poată veni la tine. Cu siguranță acest fapt te chinuiește amarnic. Cu câtă mulțumire aș primi suferințele tale, să te văd scăpat din ele. Eu, Bonifaciu [fiul lor, n.n.] și toți ai mei suntem sănătoși, toți îți trimit complimente. Bonifaciu îți sărută mâna și eu, prietenul meu, te sărut de mii de ori și te rog acuma ca întotdeauna să mă crezi a ta bună prietenă".

C. D. Aricescu și zorile teatrului românesc

Constantin D. Aricescu.
Pictură de Ion D. Negulici [7]

Zorile teatrului românesc licăreau în primele decenii ale veacului al XIX-lea când, în Moldova, Gheorghe Asachi organiza în 1816, la Iași, primul spectacol jucat de actori români, iar la București, în 1818, Gheorghe Lazăr inaugura la Școala de la Sf. Sava primele reprezentații de teatru în limba română din Muntenia.

Mărturii revelatoare despre teatrul din Câmpulung, unul dintre primele orașe din Muntenia unde au avut loc manifestări teatrale, le găsim în scrierea *Memoriile mele* de C. D. Aricescu, un manuscris aflat în arhiva Muzeului Teatrului Național din București. În acest manuscris, care este prima autobiografie integrală a unui scriitor român, se află un capitol intitulat *Teatrul din Câmpulung*, a cărui înființare este direct legată de însuși autorul memoriilor.

„Câmpulung". Desen de Michel Bouquet în „Album valah", 1843 [8]

Astfel, în iarna anilor 1846-1847, C. D. Aricescu (foarte tânăr pe atunci, căci avea doar 23 de ani) a organizat în casa părintească din Câmpulung, sprijinit de concitadinul său Scarlat Emanoil, o serie de spectacole teatrale la care Aricescu a participat și ca actor. Cea dintâi piesă jucată, intitulată *Coconu Panaiotache*, scrisă de însuși Aricescu, pare a fi deschis gustul localnicilor pentru teatru. S-a găsit atunci pentru reprezentații un imobil mai adecvat, acesta fiind casa Moraitului și a lui Dimitrie Rucăreanu, imobil oferit gratuit de către proprietari, care va servi ca local al teatrului din Câmpulung între 1846 și 1865. Primele piese reprezentate aici au fost comedii ale lui Molière și *O soaré la mahala,* o comedie în două acte de Costache Caragiale, „piesă gustată de publicul de prin provincii, și care la început a făcut plăcere chiar publicului din Capitală", după cum mărturisește în amintirile sale Aricescu.

După anul 1848, repertoriul teatrului din Câmpulung a fost îmbogățit, pentru că au început să fie jucate drame și chiar tragedii. Însuși C. D. Aricescu a fost preocupat de ideea lărgirii repertoriului și, cu elanul care îl caracteriza în acea perioadă, a compus pentru teatrul din orașul său natal mai multe piese, pe care le menționează în memorii: *Neaga rea sau Găina*

cântă, nu cocoșul (1852), *Boierul Vlăduță sau Ș-a spart dracul opincele* (1857), *Peținorul (samsarii de căsătorii)* (1857) și *Sărbătoarea națională sau 24 ianuarie 1859*, care a fost reprezentată pe scena teatrului din Pitești, unde se luase modelul din Câmpulung.

Faptul că teatrul de la Câmpulung era cunoscut în Muntenia rămâne dincolo de orice îndoială, de vreme ce în 1855 tinerii implicați în mișcarea teatrală câmpulungeană au fost invitați la Pitești pentru a însufleți teatrul de aici, care „era în agonie", potrivit lui Aricescu, iar tot în acest an frații Aricești au fost invitați în Capitală pentru a-și da concursul la reprezentațiile Teatrului Român.

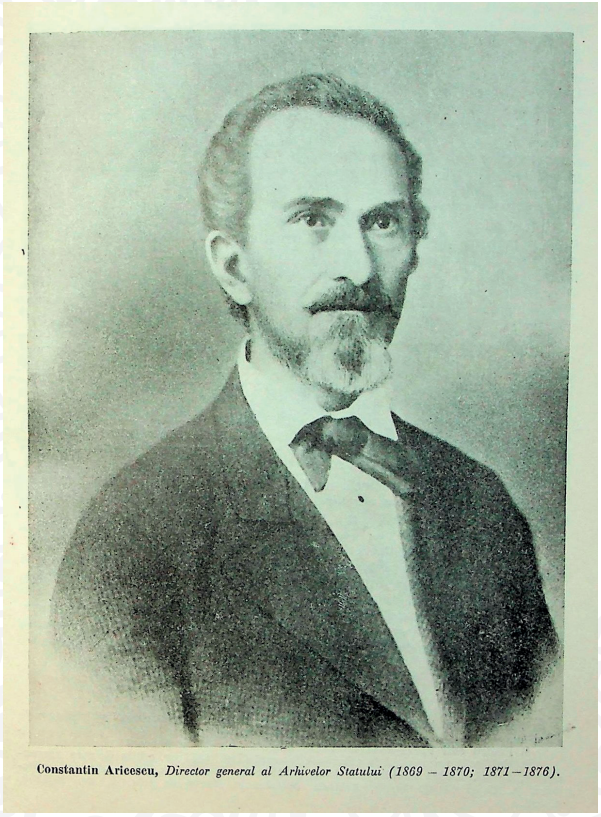

Constantin Aricescu, *Director general al Arhivelor Statului (1869 – 1870; 1871–1876).*

Constantin D. Aricescu,
în „Revista Arhivelor" an V, 1942

În perioada pașoptistă, aportul spectacolelor de teatru la Unirea Principatelor din 1859 nu a fost deloc neglijabil, în ciuda faptului că piesele nu au putut depăși caracterul ocazional. Astfel, una dintre piesele cu aluzii la necesitatea înfăptuirii Unirii a fost *Smărăndița, fata pândarului*, scrisă în 1855 de Ion Dumitrescu-Movileanu (1830-1912), unul dintre primii noștri dramaturgi, autor de piese naive, dar inspirate din realitățile contemporane. În 1857 reprezentarea piesei a fost interzisă de autorități la teatrul din Câmpulung (pentru că satiriza unele aspecte ale societății timpului), ceea ce a atras o plângere adresată ministrului de resort din partea locuitorilor orașului. Tot o piesă unionistă a fost și *Trâmbița Unirii* a lui C.D. Aricescu, în care însuși autorul juca într-unul dintre roluri.

Unul dintre momentele de maximă intensitate a reprezentațiilor teatrului din Câmpulung a fost în timpul tradiționalului bâlci de Sf. Ilie, desfăşurat anual între

Placa așezată la Câmpulung

17 şi 27 iulie. „Sborul lui Sf. Ilie“ aducea aici numeroşi negustori ale căror mărfuri se schimbau cu produsele locale, dar și un mare număr de locuitori din împrejurimi ori curioși. Trecând prin Câmpulung în perioada bâlciului, scriitorul Alexandru Pelimon nota în volumul său *Impresiuni de călătorie în România* (1858):

„Seara mersei la teatru, că se reprezenta *Doi morți vii* [de Vasile Alecsandri, n.n.]. Lăudăm nobilul simțimânt al d-lor T. Rucăreanu și C. Aricescu, cei ce cu destule anevoințe și precât îi iertă puterile, *înălţară* muzelor acest templu; ei depuseră pe oltarul tărâmului natal acest tribut al culturii și-al înfloririi naționale”.

În ianuarie 1863, mai mulți tineri din Câmpulung luau inițiativa organizării unor spectacole teatrale, între altele urmând a se reprezenta, „de plăcere și nu pentru speculă”, piesele *O căsătorie silită* și *George Dandin* de Molière. Împiedicați la început de prefectul județului Muscel, care voia să le aplice regulamentul privitor la actorii profesioniști, în timp ce ei erau niște amatori, tinerii s-au adresat telegrafic ministrului de interne, care le-a acordat autorizația să prezinte o piesă de teatru „pentru o singură dată” și „pe cât nu va fi contra bunelor moravuri sau poprită de legea presei”.

Exemplul teatrului din Câmpulung a fost urmat și de alte orașe din Muntenia. În acest sens, este edificator articolul lui C.D. Aricescu din ziarul „Românul”, unde scria: „După exemplul junilor câmpulungeni, brăilenii, pitești, ploiești au improvizat la dânșii teatre, dar, fatalitate, n-au ținut mult. Fie ca orașele, în interesul lor și al nației, să fondeze teatre naționale!”

Existența între 1846 și 1865 a teatrului din Câmpulung a fost fragmentată de evenimentele epocii, de șicanele unor prefecți ori de intrigile unor diletanți. În ciuda tuturor, această scenă, una dintre cele dintâi din Muntenia, și-a îndeplinit menirea dorită de C.D. Aricescu, părintele Thaliei la Câmpulung, cel care vedea în teatru unul dintre „sorii civilizatori ai unei națiuni”.

De ce, Carina?

În prima parte a anului 2014 m-am întâlnit cu ea la București în mai multe rânduri. Carina Purnichi se gândea la o carte de evocări despre Mihai Moșandrei, când se împlineau 20 de ani de la trecerea la cele veșnice a poetului. Am stat mult de vorbă împreună despre Moșandrei, pe care îl cunoscusem atât de bine cândva și despre care scrisesem în mai multe rânduri. I-am adus Carinei scrisorile primite de la el și le-am comentat amândoi, i-am arătat multe fotografii vechi cu Moșandrei și rudele sale, am discutat pe marginea cărților lui, toate primite cu dedicațiile poetului, scrise cu atâta generozitate. Carina mi-a mărturisit apoi că volumul aflat în pregătire s-ar intitula *Mihai Moșandrei. Evocări pentru eternitate* și m-a rugat să scriu și eu o evocare.

Carina Purnichi

Știam atunci destul de puține despre Carina Purnichi, născută în 1974 la Câmpulung, unde făcuse gimnaziul și liceul. În 1993-1994 urmase cursurile Facultății de Litere moderne de la Universitatea „Sophia Antipolis" din Nisa și era absolventă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine din București, secția franceză-spaniolă. Totodată, absolvise masteratul de „Comunicare interculturală

și Traduceri profesionale” din București și lucrase în învățământul preuniversitar și universitar. Pe lângă acestea, Carina era traducător autorizat pe limbile franceză și spaniolă. Tradusese volumele *Speranțe încătușate* (*Espoires enchaînés*), de Iulia-Preduț Constantinescu, și *Provincial în Provence* (*Un provincial en Provence*), de Constantin Miu.

După ultima noastră întâlnire de la București, Carina mi-a trimis prin e-mail o evocare a lui Mihai Moșandrei, intitulată *L-am cunoscut pe poet*. Era atât de frumos scrisă, urma să deschidă volumul ei și începea așa:

„L-am cunoscut pe poet, văzându-l cu ochi de adolescentă, ca pe un om deosebit: mereu îmbrăcat elegant, într-un costum negru cu batistă albă în buzunarul de la piept și cu manșete de un alb strălucitor ieșind din mânecile hainei. Purta pe cap o pălărie cu boruri largi. Privea înainte și, cu toate că era încovoiat de povara anilor, avea alura unui om demn. Văzut de departe părea rece, distant; însă, când i te adresai, privirea se îndrepta spre tine cu căldură, iar de sub mustața albă apărea un zâmbet blajin, care te cucerea. L-am avut oaspete la noi acasă și-i urmăream gesturile de om școlit în Franța, cu rădăcini în familii de vază ale Câmpulungului,

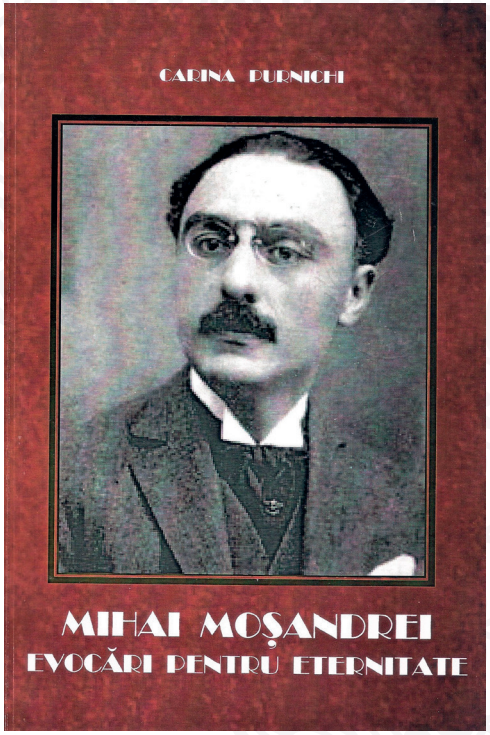

Carina Purnichi, „Mihai Moșandrei – evocări pentru eternitate”, Editura Larisa, Câmpulung, 2014

încântându-ne cu amintiri și sfaturi presărate cu dictoane și citate în limba franceză.

S-a scris și s-a vorbit puțin de poetul Mihai Moșandrei în timpul vieții sale. În jurul său se țesea tăcerea, căci ideile lui nu conveneau acelor vremuri. De câte ori avea ocazia să vorbească în public, el afirma că inspirația și talentul sunt un har divin de la Dumnezeu, că Libertatea este ceea ce omul are mai de preț”.

Pe 17 iulie 2014 Carina și-a lansat volumul *Mihai Moșandrei. Evocări pentru eternitate* în Sala Mare a Primăriei din Câmpulung, într-un context nu tocmai fericit. Lansarea nu i-a adus mulțumirea sperată, după toată truda depusă.

Trecuseră doar câteva zile de la momentul lansării și Carina mi-a dat un telefon la București. Nu era deloc fericită! Îmi mai spunea că o scrisoare de la ea fusese pusă la poștă și urma să îmi ajungă cât de curând.

După telefonul Carinei, a doua zi, foarte surprinzător, am primit un alt telefon. Nu era ea! Mi se adresa cineva din familie. Pe departe, mi se spunea ceva ce nu înțelegeam. Pur și simplu nu puteam pricepe! Era un vis? Era oare realitate? Cu greu, mi-am dat seama. Carina tocmai murise! Își luase viața în plină tinerețe!

Am alergat într-un suflet jos, la cutia poștală a blocului, și am găsit o scrisoare. Era expediată de ea! Am urcat imediat în cameră și am deschis-o. Înăuntru era invitația (foarte frumoasă!) la evenimentul de lansare a volumului *Mihai Moșandrei. Evocări pentru eternitate*. Alături de invitație se aflau câteva rânduri, scrise rotund, citeț de Carina. Am început să le citesc cu febrilitate, tremurând. Pe măsură ce le citeam, tremuram tot mai mult:

Stimate domnule profesor,

Vă trimit cu întârziere această invitație, întrucât se afla la Câmpulung și am sperat că veți fi aici de Zilele orașului. Regret mult că nu sunteți aici, dar mai ales că motivul absenței dumneavoastră este legat de sănătatea cuiva drag.

Vă mulțumesc mult pentru sprijinul acordat și așteptăm vești bune.

Cu respect,
Carina Purnichi
Câmpulung, 15.07.2014

Avea dreptate Carina! Mă invitase la evenimentul de lansare al cărții ei despre Mihai Moșandrei. Însă vara lui 2014 a fost una dintre cele mai grele din viața mea, dacă nu cumva cea mai grea. Deși an de an veneam în vacanță la Câmpulung, și asta încă din studenție, nu am putut sosi ca să îi fiu alături la acea lansare de carte, pentru că mi-a fost imposibil să plec din București. Peste doar câteva zile urma să trec și eu printr-o tragedie...

I s-a mai întâmplat oare cuiva ce mi s-a întâmplat mie atunci? Primisem o scrisoare de la cineva care, în clipa în care o citeam, nu mai trăia.

De ce, Carina?

„Langenau" pe hărțile umanistului Sebastian Münster

Cartograf, cosmograf și savant erudit, profesor din 1527 la Universitatea din Basel, cunoscător de latină, greacă și ebraică, figură tipică a renascentismului, germanul Sebastian Münster (1488-1552) a publicat cea dintâi descriere a lumii în monumentala operă *Cosmographia universalis*. Tipărită la Basel în 1544, a avut în anii următori zeci de ediții în limbile germană, latină, franceză, italiană și cehă. *Cosmografia* lui Münster a fost una dintre lucrările europene cele mai citite și consultate din întreg secolul al XVI-lea și, din această perspectivă, i se poate atribui locul al doilea, după Biblie.

Sebastian Münster.
Portret de Christoph Amberger, circa 1552 [9]

În elaborarea acestei opere de referință în epocă, prin care s-a revoluționat cercetarea geografică, Münster a folosit peste 120 de colaboratori și, cu certitudine, unul dintre ei a fost umanistul sas Johannes Honterus. Ajuns la Basel în 1530, Honterus se va fi întâlnit, de bună seamă, în repetate rânduri cu Münster, căci apariția în 1532 a primei hărți a Transilvaniei i-a adus enciclopedistului german informații

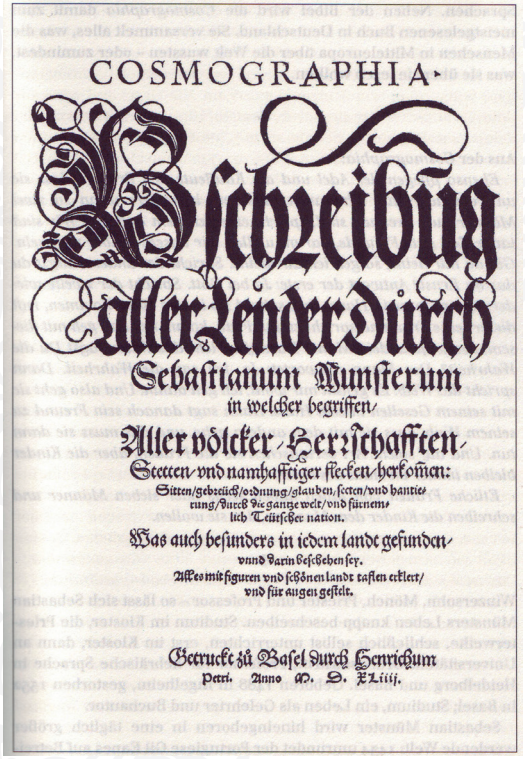
COSMOGRAPHIA·

Beschreibung aller Lender durch Sebastianum Munsterum in welcher begriffen/

Aller völcker/ Herrschafften/ Stetten/ vnd namhafftiger flecken herkomen: Sitten/ gebreüch/ ordnung/ glauben/ secten/ vnd hantierung/ fürnemlich Teütscher nation.

Was auch besunders in iedem lande gefunden vnd darin beschehen sey. Alles mit figuren vnd schönen landt taflen erklert/ vnd für augen gestelt.

Getruckt zů Basel durch Henrichum Petri. Anno M. D. XLiiij.

Sebastian Münster, „Cosmographia".
Pagina de titlu a primei ediții, Basel, 1544 [10]

extrem de valoroase cu privire la această parte a estului Europei.

Sebastian Münster a realizat mai multe variante cartografice ale Transilvaniei, incluse în edițiile succesive ale *Cosmografiei* sale. Xilogravura colorată *Transilvania (Transsylvania XXI. Nova Tabula),* apărută la Basel în anul 1545, este una dintre cele dintâi reprezentări detaliate ale acestui teritoriu concepute de un străin. Inspirată din prima hartă a Transilvaniei realizată de Johannes Honterus, harta lui Münster păstrează în mare măsură configurația hărții umanistului brașovean, menținând împărțirea în „țări" (ținuturi) a Transilvaniei: *Burzeland* (Țara Bârsei), *Althland* (Țara Oltului), *Land vor dem Wald* (Țara de dinaintea pădurii), *Weinlad* (Țara vinurilor - Târnavele), *Nösnerland* (Țara Năsăudului) şi *Zekeln Schur.* Străbătută de la nord la sud de două râuri principale, *Alt Fl.[uvius]* (Oltul) și *Moris Fl.[uvius]* (Mureșul), harta prezintă cele mai importante așezări ale Transilvaniei, precum și formele muntoase pronunțate din zona de sud-est.

Această xilogravură în culori a Transilvaniei cuprinde în dreapta, jos, o parte a Munteniei, unde apare distinct orașul Câmpulung, cu denumirea în limba germană: *Langenau*. Reprezentat simbolic sub forma unei cetăți cu patru turnuri de culoare roșie, numele orașului este gravat în imediata apropiere a Carpaților *(Alpes),* la sud de *Turz* (Bran), *Rosenau* (Râșnov) și *Cronenstat* (Brașov). În partea de sud-est a Câmpulungului, în extremitatea dreaptă a hărții, întâlnim toponimul *Tervisz* (Târgoviște). Câmpulungul *(Langenau)* și teritoriul înconjurător apar pe un fond galben; la nord și la vest, cu nuanțe de

Sebastian Münster, „Die Siebenbürg / so man sunst auch Transsylvaniam nennt" („Siebenbürg / cunoscut și cu numele Transilvania"), Basel, 1588 [11]

gri, sunt înfățișate înălțimile montane, iar cu nuanțe de verde, foarte accentuat în direcția *Turz* (Bran), sunt marcate pădurile bogate ale locului.

Cea mai complexă reprezentare a Transilvaniei în viziunea lui Sebastian Münster o întâlnim însă în xilogravura intitulată *Die Siebenb*ürg */ so man sunst auch Transsylvaniam nennt (Siebenbürg / cunoscut și cu numele Transilvania)* (36,5 x 30 cm) apărută la Basel în 1588. Harta face parte dintr-un atlas ce conține 26 de hărți gravate în lemn (xilogravuri), un supliment la atlasul *Cosmographia,* ediția în limba

Sebastian Münster –„Die Siebenbürg / so man sunst auch Transsylvaniam nennt" („Siebenbürg / cunoscut și cu numele Transilvania"), Basel, 1588. Detaliu cu orașul Câmpulung (Langenau) [12]

germană. Organizată de asemenea pe „țări", după modelul lui Honterus, harta lui Münster este o variantă îmbunătățită în comparație cu cele prezentate anterior, întrucât numărul toponimelor crește semnificativ.

În partea dreaptă, jos, într-un spațiu relativ liber, contrastând cu restul, în perimetrul delimitat de toponimul *Walachia Pars* este gravată denumirea germană a Câmpulungului: *Langenau.* Ușor diferit de reprezentările anterioare ale lui Münster, orașul este plasat la extremitatea sudică a Carpaților *(Alpes),* chiar între munți. Localitatea este așezată pe cursul unui râu care izvorăște din preajmă și se îndreaptă spre sud-est. Alte toponime importante din apropiere sunt: la nord, *Rudbom* (Rucăr), *Turzfeld* (Bran), *Rosenau* (Râșnov) și *Cronstatt* (Brașov); la vest,

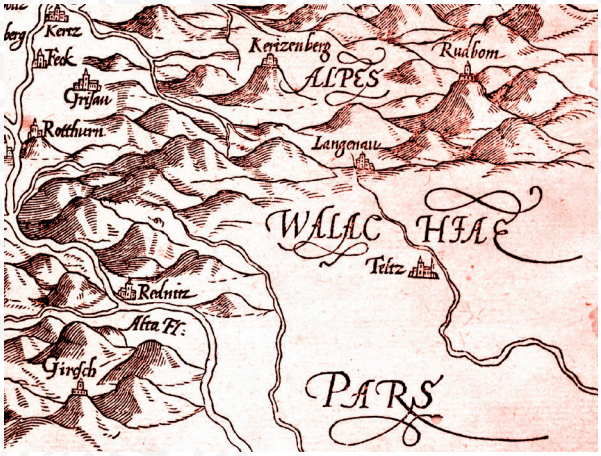

Sebastian Münster – „Transilvania", xilogravură, 38 x 33 cm, Basel, 1588. Detaliu cu orașul Câmpulung (Langenau)

Rebnitz (Râmnicu Vâlcea), *Rotthurn* (Turnu Roșu), *Hermanstatt* (Sibiu); la sud-est, *Teltz* (Târgoviște).

Menționarea Câmpulungului, în mod repetat, pe primele hărți ale Transilvaniei realizate de Sebastian Münster în secolul al XVI-lea nu este, ca și în cazul lui Johannes Honterus, una întâmplătoare. Marele cartograf german știa de existența acestui oraș, de vreme ce preciza încă în cea dintâi ediție a *Cosmografiei* sale din 1544: „Între Târgoviște și Brașov este târgul Câmpulung, locuit de creștini, și acolo este locul de desfacere a mărfurilor pe care le transportă de la Târgoviște în Transilvania".

Concisă și cuprinzătoare, afirmația umanistului Sebastian Münster poate fi o concluzie: la mijlocul veacului al XVI-lea, Câmpulungul este un centru comercial de seamă și are un profil de sine stătător, ceea ce îi conferă dreptul de a figura pe unele dintre primele hărți europene.

Însemnările despre Câmpulung ale lui Anton-Maria Del Chiaro

Anton-Maria Del Chiaro (1669 – după 1727), cărturar și călător italian, fiu al unui meșteșugar, a fugit din casa părintească la vârsta de 14 ani, când s-a refugiat într-o mănăstire de călugări și a fost botezat cu numele Anton-Maria. A studiat la universitatea din Padova și apoi s-a stabilit la Veneția. Aici l-a cunoscut pe Nicolae Caragiani, unul dintre trimișii lui Constantin Brâncoveanu în Italia, care l-a invitat la București, unde domnitorul avea nevoie de un secretar de limbă italiană.

Anton-Maria Del Chiaro a fost, pe rând, secretarul și sfetnicul domnitorilor Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino și Nicolae Mavrocordat. A stat în Țara Românească între anii 1710 și 1716, când a cunoscut îndeaproape acest spațiu atât sub raport istoric, cât și geografic și politic.

Lucrarea sa, publicată la Veneția în anul 1718, cu titlul *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia (Istoria revoluțiilor moderne din Valahia)*, constituie cea dintâi monografie a Munteniei. Scrierea este compusă din două părți. În cea dintâi sunt prezentate: situarea geografică, împărțirea administrativă, orașele, moravurile populației, obiceiuri și rituri religioase. În a doua parte sunt evidențiate cele mai de seamă evenimente politice din vremea lui Constantin Brâncoveanu și a urmașilor săi la tron. Termenul „revoluție” din titlul volumului este sinonim, în contextul filosofic al secolului al XVIII-lea, cu ideea de „schimbare”, „transformare”.

În monografia *Istoria revoluțiilor moderne din Valahia*, italianul Anton Maria Del Chiaro scrie despre așezarea geografică a Câmpulungului, bâlciul anual de

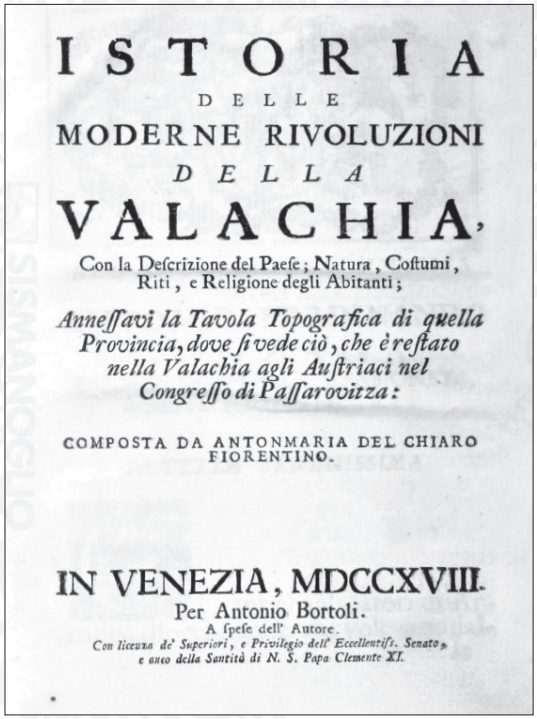

ISTORIA
DELLE
MODERNE RIVOLUZIONI
DELLA
VALACHIA,
Con la Descrizione del Paese; Natura, Costumi, Riti, e Religione degli Abitanti;
Annessavi la Tavola Topografica di quella Provincia, dove si vede ciò, che è restato nella Valachia agli Austriaci nel Congresso di Passarovitza:
COMPOSTA DA ANTONMARIA DEL CHIARO FIORENTINO.
IN VENEZIA, MDCCXVIII.
Per Antonio Bortoli.
A spese dell' Autore.
Con licenza de' Superiori, e Privilegio dell' Eccellentiss. Senato, e anco della Santità di N. S. Papa Clemente XI.

Anton-Maria Del Chiaro, „Istoria revoluțiilor moderne din Valahia", Veneția, 1718 [12]

aici și fertilitatea solului acestor locuri. Cartea lui Del Chiaro conține la sfârșit o reproducere a hărții Țării Românești, publicată la Padova în anul 1700 de stolnicul Constantin Cantacuzino.

Orașele principale din Valahia

„La distanță de o zi de drum de Târgoviște, către granițele Transilvaniei, se găsește Câmpulungul, oraș renumit pentru bâlciul anual ce are loc pe la mijlocul lui iulie, și la care iau parte negustori din toate părțile. Înspre șes se află orașul Pitești, renumit pentru vinurile sale albe și dulci; de aici e un drum spre Ribnic, care e reședință episcopală. Mai e un oraș cu același nume Ribnic, pe lîngă Buzău. Craiova e un oraș mare, situat între Cerneți, extremitatea țării, și București, și e reședința banului, care e prima demnitate după domnitor.

Se află aici, în partea principală a orașului, un han frumos, zidit acum doisprezece ani de starețul mănăstirii Hurez, pentru venituri. Buzăul care poartă numele râului ce curge acolo, e tot reședință episcopală. Urmând aceeași cale, dăm de Focșani, care e udat de râul Milcov, și desparte Valahia de Moldova, iar pe ambele părți ale podului de peste Milcov sunt punctele de vamă.

Orașele principale care sunt ocârmuite de către căpeteniile alese dintre marii boieri sunt: Târgoviște, Cerneți, Focșani, Ploiești, Gheorghița, Roșiorii de Vede. Minele de sare mai cunoscute sunt: Ribnic, Telega și Slănicul. Pentru delicte grave, principele trimite pe condamnați la saline, în valahă «ocne», și unde mor unii dintre condamnați, fără a se mai cerceta cauza. Sunt cazuri de condamnări la moarte, când domnitorul, printr-un act

de clemență, schimbă această pedeapsă cu ocna, după ce taie întâi urechile condamnatului. Cred că acest supliciu să fie același pe care-l întrebuințau romanii cu condamnații «ad metalla», precum și cu primii martiri ai bisericii primitive.

Salinele se arendează celui ce oferă mai mult principelui, căruia aparțin arendele, care ajung până la suma de 20.000 galbeni pe an, în care se cuprind însă și tutunăritul, oieritul și taxele de export pentru Transilvania; pentru acest scop sunt destinate două trecători, Câmpina și Dragoslavele, iar o parte din taxele ce se percep la Dragoslavele aparțin mănăstirii Sf. Ilie din Câmpulung, unde are loc vestitul bâlci anual, de care am mai pomenit".

Bâlciul de la Câmpulung

„În ceea ce privește bâlciul din Câmpulung, trebuie pomenit vechiul privilegiu de care s-au bucurat aci preoții franciscani, care veneau aici din Bulgaria

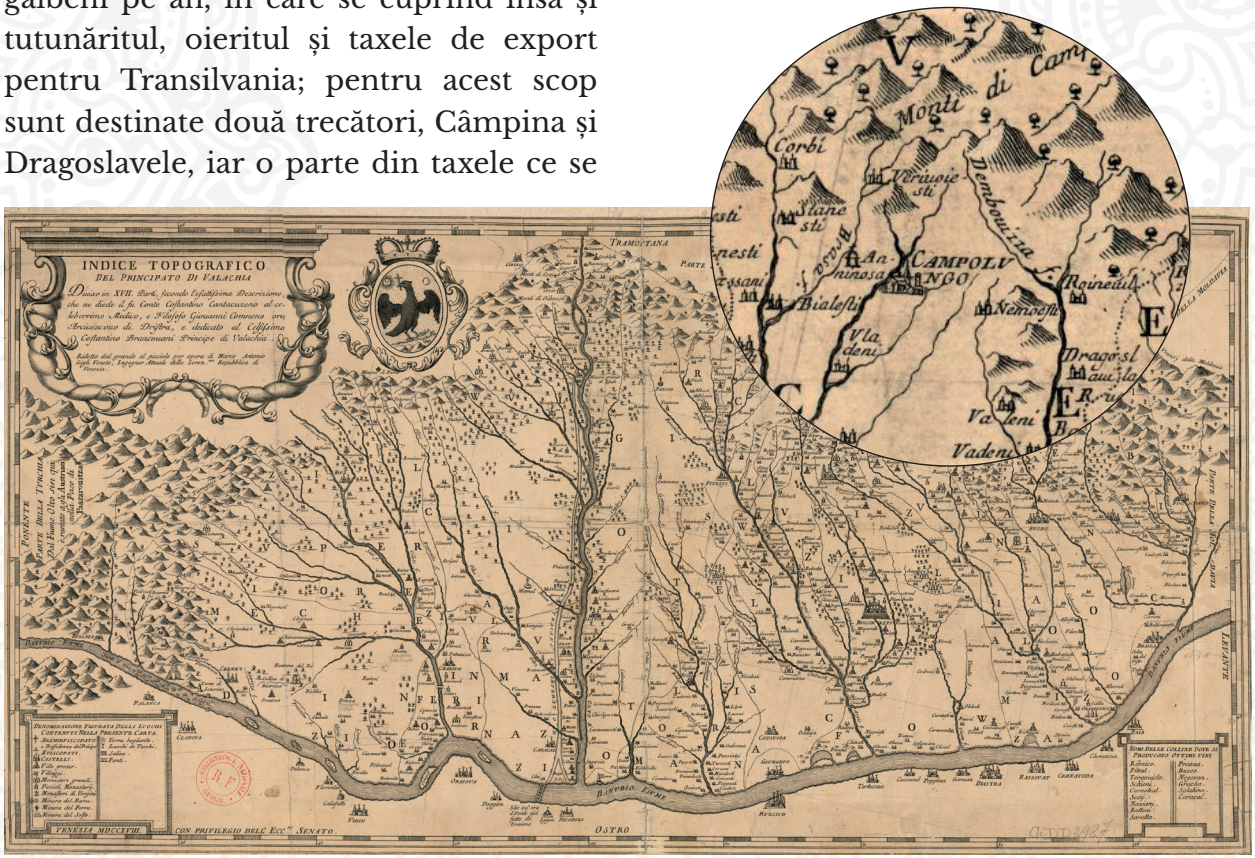

Anton-Maria Del Chiaro, „Harta Țării Românești" (1718) [13]

să supravegheze parohia catolicilor, în majoritate negustori din Chiprovaci și Copilovaci și care trăiesc împrăștiați în diferite orașe ale Valahiei.

Acești preoți franciscani aveau acest privilegiu, întărit cu pecete domnească de un voievod al Valahiei, în virtutea căruia încasau o anumită dare din mărfurile ce se aduceau anual la Câmpulung, și care servea pentru întreținerea lor; dar privilegiul cu sigil, ca și alte multe hrisoave de mare importanță, s-a pierdut în ultimul război dintre nemți și turci, cînd tătarii au jefuit Târgoviștea și mai ales mănăstirea franciscanilor, din care unii au fost luați ca robi, dar răscumpărați din mila principelui Brâncoveanu.

Se văd până azi rămășițele unei biserici cu clopotnița ei, care a fost a sașilor catolici, care trăiau atunci în Valahia. (...) Alte urme sau inscripții nu se găsesc în Valahia, din cauza continuelor perturbări, și unde bogăția țării n-a fost ultimul motiv al ruinii sale".

Fertilitatea pământului

„În ceea ce privește fertilitatea pământului, e de notat că-n toamnă se fac două arături, și apoi se seamănă grâul care crește de o jumătate de palmă înălțime până la căderea zăpezii, după care, în primăvară, iese din nou până se coace.

Meiul se seamănă primăvara și se culege în iulie; porumbul tot în primăvară, dar se culege în august. Vița de vie se îngroapă după culesul viilor și rămâne astfel până la timpul ridicării.

Să ne întoarcem la preoții franciscani. Ei trăiesc și din venitul câtorva terenuri mici, și mai ales din vânzarea unei cantități oarecare de vin, din pomenile catolicilor și dintr-o cantitate de grâu ce le dăruiește în fiecare an domnitorul, care, deosebit, mai varsă gardianului franciscan din Târgoviște și o parte din vinărit și din alte impozite".

Notă: Fragmentul s-a reprodus din Anton-Maria Del Chiaro, *Revoluțiile Valahiei*, în românește de S. Cris-Cristian (după textul reeditat de N. Iorga), Editura Viața Românească, Iași, 1929.

Carol Popp de Szathmári și costumul tradițional din Muscel

Carol Popp de Szathmári (1812-1887), fotograf, pictor și grafician [14]

„Fotografiile lui Carol Popp de Szathmári (1812-1887) cu peisaje din țară, cu monumente de arhitectură – în special edificii ecleziastice – și cu tipuri umane în costume tradiționale, au avut o largă difuzare, fie ca piese separate, fie adunate în albume. Au făcut parte dintre exponatele de mare atracție în cadrul pavilionului românesc de la Expozițiile Universale de la Paris din 1867 și de la Viena din 1873, alături de mapele sale cu acuarele sau cromolitografii. La cea dintâi, unde a primit o mențiune onorabilă, fotografiile sale cu biserica Mitropoliei Curtea de Argeș – 14 la număr, selectate din albumul consacrat, în 1866, acelui edificiu – și cu biserica Stavropoleos, i-au fost trimise arhitectului Ambroise Baudry pentru a le folosi drept model la proiectul pavilionului românesc”, scrie istoricul și criticul

de artă Adrian-Silvan Ionescu în studiul *„Szathmári, un mare documentarist”* (2013).

Din 1867, Carol Popp de Szathmári devenise așadar un artist cunoscut nu numai în țară, dar chiar și în străinătate. Fotografiile sale etnografice, înfățișând tipuri din Muntenia în costume tradiționale, se înscriau în avangarda fotografiilor de acest tip din Europa. Cele mai multe albume și fotografii ale lui Carol Popp de Szathmári se află astăzi în colecția Bibliotecii Academiei Române din București.

Jacques Élisée Reclus (1830 –1905), geograf și scriitor francez. Foto: Nadar [15]

Carol Popp de Szathmári, „Femei din Câmpulung” (1870) [16]

17 fotografii etnografice ale lui Szathmári au fost colecționate și apoi donate Bibliotecii Naționale Franceze din Paris de Jacques Élisée Reclus (1830 –1905), geograf și scriitor francez. Nu este cunoscut modul cum Jacques Élisée Reclus le-a achiziționat, dar fiecare dintre ele poartă în partea de sus o banderolă pe care scrie că sunt donația sa.

Carol Popp de Szathmári,
„Costume din Câmpulung" (1870) [16]

Carol Popp de Szathmári,
„Femei de la munte" (1870) [16]

În domeniul fotografiei, Szathmári a făcut operă de pionierat, fiind considerat cel mai mare fotograf al secolului al XIX-lea din spațiul românesc. Pentru realizarea fotografiilor, Szathmári își constituise în jurul său o întreagă echipă.

„Activitatea în atelierul fotografic era solicitantă și necesita ajutorul unui personal specializat. Szathmári nu lucra singur, ci avea o suită de asistenți, cu atribuțiuni clare. În activitățile de rutină, el nu mai îndeplinea demult întregul proces tehnologic, exceptând doar perioadele când se afla pe teren, în călătoriile întreprinse prin țară în suita Domnitorului [Carol] sau în acelea pe care le efectua de unul singur, cu diferite misiuni de imortalizare a monumentelor și tipurilor din popor.

Carol Popp de Szathmári,
„Costum din Câmpulung” (1870) [16]

Când era executat un portret de aparat – mai ales atunci când beneficiarul era un personaj din lumea mare, om politic, militar cu rang înalt, ministru sau doamnă din elită – maestrul, la fel ca și confrații din restul Europei, se ocupa doar de alegerea cadrului (mobilierul și draperiile cele mai somptuoase care să se acorde cu ținuta și statutul modelului) și de așezarea acestuia în poză, în lumina cea mai potrivită pentru a-i evidenția calitățile fizice și însemnele demnității, ori pentru a ascunde defectele”, consemnează Adrian-Silvan Ionescu în studiul amintit.

O parte dintre cele 17 fotografii-document ale lui Carol Popp de Szathmári, donate Bibliotecii Naționale Franceze de Jacques Élisée Reclus, înfățișează femei din Muscel îmbrăcate în costum tradițional.

Pe jos, de la București la Câmpulung

Calea însemnărilor de călătorie - deschisă de Nicolae Milescu Spătarul și mai apoi de iluministul Dinicu Golescu – au urmat-o la mijlocul secolului al XIX-lea unii dintre cei mai importanți scriitori ai noștri, precum Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Filimon ori Ion Codru-Drăgușanu.

Un călător cel puțin la fel de pasionat ca aceștia a fost pașoptistul Alexandru Pelimon (1822-1881), autor prolific, popular în epocă, uitat însă astăzi. Fiu al unui comerciant bucureștean, ocupând diferite slujbe ca „amploaiat", hărțuit de greutăți materiale și de „grele nenorociri" în familie, Alexandru Pelimon ne-a lăsat în cartea sa *Impresiuni de călătorie în România*, publicată în anul 1858, o frescă vie a orașului Câmpulung și a împrejurimilor sale.

Michel Bouquet, „Album valah", Paris, 1843 [17]

Volumul lui Alexandru Pelimon denotă impresiile unui veritabil turist, care își ia rolul foarte în serios. Cât de modern gândea acest iubitor al naturii, care vară de vară mergea în călătorie pe jos, cu „sacul în spate” și cu o ghioagă strașnică în mână, reiese din ceea ce scrie în chiar debutul cărții:

Mă mir prea mult de ce boierii, propietari de moșii, iubesc vara a ședea în București? cum dumnealor iubesc atât de mult uruitul trăsurilor, preumblarea de la Șosea ca și pe alte uliți ale Bucureștilor, totdeauna în pulbere și-n trăsură; de ce n-ar fi iubind să viziteze în acest timp muntele și câmpia, locurile de pe Dâmbovița, pe Argeș și Râul Doamnei, pe Olt și mai încolo.

Urmărind însemnările din volumul *Impresiuni de călătorie în România*, cititorul află că Pelimon pleacă pe 16 iulie 1858 din București, la *orele trei și jumătate, foarte de dimineață*, și iese din oraș prin bariera de la

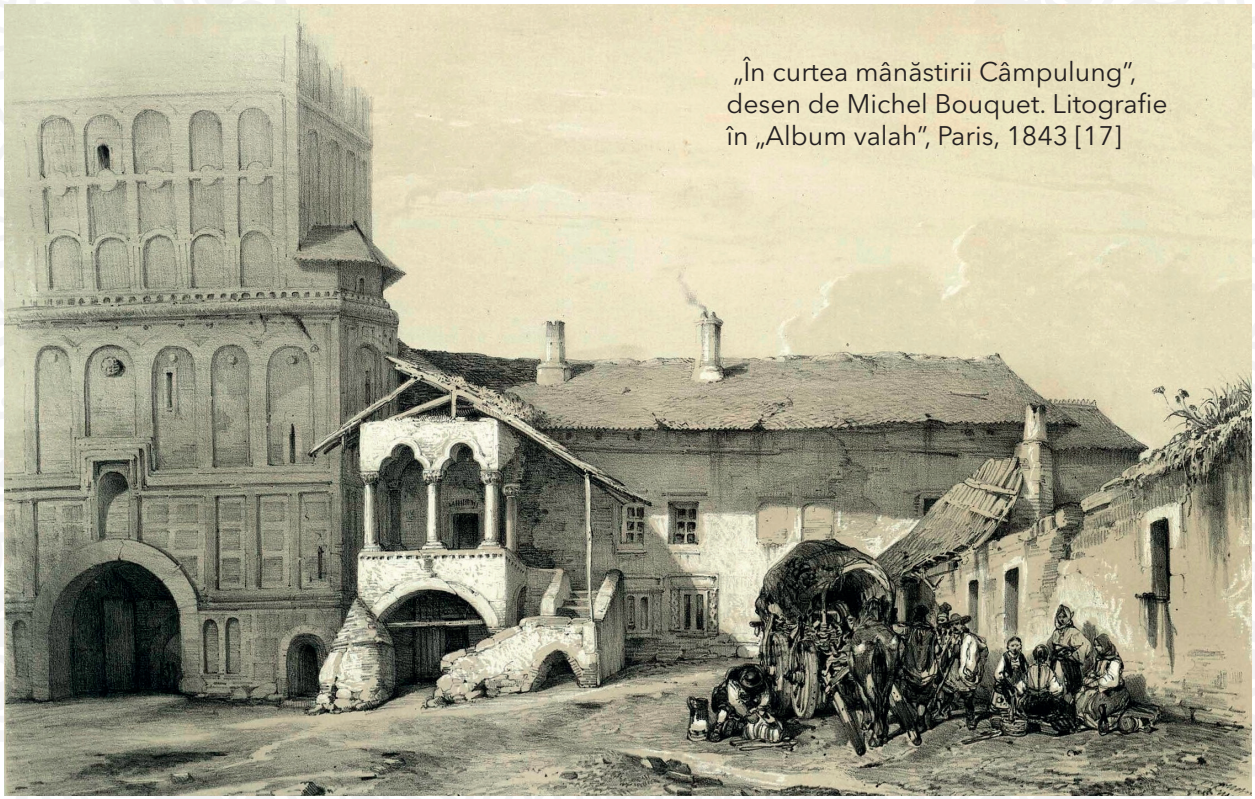

„În curtea mânăstirii Câmpulung”, desen de Michel Bouquet. Litografie în „Album valah”, Paris, 1843 [17]

Podul Mogoșoaiei. Este însoțit de un oarecare Niță, *un june grănicer din satul Vișoi, mai din sus de Câmpulung*, care – potrivit mărturisirii sale – era *cel mai frumos june țăran ce au putut vreodată a vedea ochii mei*. După ce trece de lunca Bucureștiului, străbate satul Boteni, apoi Podul Bărbierului (azi comuna Răcari) pentru a intra în lunca din Conțești, un loc deschis de unde *încep a se zări Carpații către nord, întocmai ca niște cetăți de fier și de aramă.*

A doua zi călătorul trece prin lunca Mătăsarului, Găești și Leordeni. În cea de-a treia, lasă Goleștiul și Piteștiul *tot la mâna stângă,* urmează *calea cea oarecum gloduroasă pe sub dealuri* și depășește confluența Râului Doamnei cu Argeșul. Pentru că ziua este trecută de jumătate, Pelimon grăbește pașii ca să iasă în *drumul cel mare pe unde umbla lumea care se ducea la târgul de Sânt Ilie*. Aici - observă el - peisajul se schimbă brusc: căruțe încărcate cu tot felul de mărfuri, oameni povestind sau cântând, o animație neașteptată, toate dau impresia că se apropie o mare sărbătoare. Noaptea călătorul rămâne la *poșta Livezeni, cea mai din urmă până la Câmpulung.*

Capitolul dedicat de Alexandru Pelimon Câmpulungului, vechea reședință domnească, începe cu descrierea situării geografice, pentru a trece apoi la partea istorică. Orașul, care *se află închis între niște dealuri foarte mărețe,* cuprinde *mai multe monumente istorice și admirabile*; linii paralele îi formează ulițele și nu-i lipsesc casele frumoase și nici *bărbați ce merită toată lauda*. Câteva monumente îi atrag atenția: *monastirea cea edificată de un Radu voievod și-apoi prefăcută de Matei-Vodă Basarab*, mica bisericuță a lui Negru-Vodă (despre care Pelimon consideră că *prin descălicarea sa aici întâi, puse întâia piatră pentru fundare Principatului României*), precum și Bărăția.

Deși *dotat de la natură cu o pozițiune foarte avantagioasă pentru menținerea curățeniei*, orașul Câmpulung nu îi pare chiar salubru. Casele ar trebui clădite după o concepție arhitectonică mai riguroasă, canalul din mijlocul pieței *s-ar cădea să fie construit din piatră*, școala este cam dărăpănată, lipsește un *stabiliment de educație* pentru fete. Călătorul consideră că nu numai municipalitatea Câmpulungului, ci și a oricărui oraș mai însemnat din România, ar trebui să fie mult mai interesată de existența școlilor, a șoselelor, a spitalelor, a bibliotecilor ori a *stabilimentelor ajutătoare pentru săracii neputincioși, cât și pentru orfani*.

Alexandru Pelimon ajunsese în Câmpulung pe 19 iulie 1858, după ce

vizitase castrul roman numit de locuitorii din jur „Jidova” sau „Cetatea jidovilor”. Prima impresie despre oraș, calificată drept *teribilă* și despre care crede că o va ține minte toată viața, este legată de bâlciul de Sf. Ilie. Dovadă a unei intense vieți comerciale, „Sborul lui Sf. Ilie”, desfășurat anual între 17 și 27 iulie, aducea la Câmpulung numeroși negustori ale căror mărfuri se schimbau cu produsele locale. Chiar secretarul lui Constantin Brâncoveanu, Anton Maria del Chiaro Fiorentino, îl menționează în călătoria sa prin Câmpulung.

Prin cele relatate despre bâlci, Pelimon ne lasă un viu și pitoresc tablou de epocă, dovedind o impresionantă forță descriptivă și, în același timp, calitățile unui stilist ce are meșteșugul de a alcătui ample perioade. Scriitorul află la Câmpulung o mulțime pestriță care foiește în jurul prăvăliilor unde călătorul nostru, destul de umblat de altfel, observă *fel de fel de lucruri ciudate și curioase.* Aici își întretăiau drumurile țărani, femei, copii, cercelari, negustori, mămulari, copăieri, *oameni d-ai poliției și d-ai cârmuirii care priveghiau*, dar și băcani, boieri, dame, domnișori *atât d-aci din oraș, cât și din alte părți*. Se cumpărau din bâlci *surtucul de modă, mănuși glasé și fracuri cu coadele lungi*, șepci și paltoane,

„Bărbat de la munte. Districtul Câmpulung”, desen de Michel Bouquet. Litografie de Janet Lange, Imprimeria d’Aubert et Comp., Paris [18]

cât și *cojocul și căciula de oaie a țăranului, peșchirul sau mărama cea albă*. Totodată, prin târg puteau fi zărite *dame ce purtau pălării amazoane, cu horbotă neagră pâmprejur și maniind cochetăria cea mai esantrică*.

La „Sborul lui Sf. Ilie” se vindeau de toate, funii și păcură, coase și opinci, lulele și brânză în coșulețe, se juca *uite popa!... nu e popa!* (și nu era greu a pierde la joc

„Femeie de la munte. Districtul Câmpulung", desen de Michel Bouquet. Litografie de Janet Lange, Imprimeria d'Aubert et Comp., Paris [18]

agoniseala unui an întreg!), se bătea cartea la stos prin cafenele. Dar cea mai mare căutare o avea ruleta, căci aici se îngrămădeau cei mai mulți, atrași de strigătul *La un gologan, cinci!... la un gologan, cinci!* al negustătorului cu *rolina*. Deși oprită de *condica penală,* ruleta rămânea unul dintre punctele de atracție ale bâlciului.

Cât de mare era aglomerația din Câmpulung în zilele târgului o denotă și faptul că Alexandru Pelimon, care sosise în oraș cam pe la *toaca popilor,* nu găsește niciun loc unde să înnopteze, de vreme ce *toate camerile de pe la hanuri se aflau prinse*. Dar cum prin aceste locuri se găsesc *bărbați lăudabili*, călătorul rămâne peste noapte la *domnul Florentie, revizorul școalelor comunale din acest district*, care astfel face prin acest gest dovada ospitalității locale.

A doua zi, mergând spre dealul Flămânda, care *domină ca o citadelă tot orașul*, cu scopul de a vizita mica biserică aflată acolo, Pelimon observă că toți sătenii și sătencele ce se îndreaptă către Câmpulung sunt îmbrăcați în straiele de sărbătoare ale portului local. El remarcă în mod deosebit frumusețea costumului național al tinerelor fete: ie cu fluturi și cusături cu arnici de toate culorile, cojocel subțire, catrință cu picățele ca a bărbaților, dar cu marginile ceva mai înguste.

Aceste frumoase fete unesc atâtea calități și atâta gust în ceea ce privește portul lor, încât – scrie călătorul – *damele capitalelor, fără supărare!... cu toată silința ce o pun ca să concure prin moda de la Paris și altele, rămân, e adevăr, cam învinse și nu pot tăgădui înșeși dumnealor că dau premiuri necontestabile astor fiice de la Carpați!*

În zilele următoare, atras de farmecul împrejurimilor, Alexandru Pelimon se îndreaptă spre nord și ajunge la Rucăr, un sat *ocolit de munți și stânci de piatră foarte râpoase*. Aici este întâmpinat de localnicul P. Rucăreanu, la care va rămâne peste noapte. Peste o zi caută oameni și cai pentru o excursie la Dâmbovicioara. Iese din Rucăr, admiră spre nord-vest *Piatra lui Crai* unde se află așezată linia de pază a pichetelor de graniță dintre Muntenia și Transilvania, iar la jumătatea zilei depășește punctul de pază de la Podul Dâmboviței și apucă la stânga. Trece puntea din grinzi de brad peste Dâmbovița, lasă în urmă niște colți de piatră între care se află un turn de cetate despre care mărturisește că nu există date prea sigure, merge pe un drum ce șerpuiește pe sub *niște stânci mari atârnate* și cu făclii de ceară intră în peștera Dâmbovicioara unde, precum alții înaintea sa, își lasă însemnat numele pe un perete, conform unui obicei păstrat din păcate și astăzi. La întoarcere, o ia pe alt drum, *o cale spre dreapta, către Valea Muierii*, se oprește la cetatea de lângă Podu Dâmboviței *întărită cu un mur de piatră tras până-n culmea dealurilor învecinate*, cetate pe care o găsește complet ruinată, plină de plante, ierburi și mușchi.

Călătorul pleacă apoi spre Dragoslavele și *la unsprezece ore din noapte* trage la un birt din fața schitului Nămăești. A doua zi, ascultă *sfântul oficiu* la biserica din piatră a schitului, urcă la maica stareță, doamna Elisabeta, unde discută despre legenda descoperirii schitului de un păstor, despre icoana foarte veche ce s-a găsit aici și pe care o aseamănă cu icoana de la Mănăstirea dintr-un Lemn. În continuare coboară spre Câmpulung și ajunge la timp pentru ca să petreacă o seară la teatru, unde se reprezintă piesa *Doi morți vii* de Vasile Alecsandri. Spectacolul nu-l încântă în mod deosebit, dar laudă *nobilul simțimânt* al lui T. Rucăreanu și C. D. Aricescu, *cei ce cu destule anevoințe și precât îi iertă puterile, înălțară muzelor acest templu*. În ziua de 25 iulie 1858, așadar după o săptămână, călătorul își ia rămas bun de la Câmpulung.

Nu trebuie să căutăm mari adâncimi literare în paginile lăsate de Alexandru Pelimon, într-o epocă în care cititorul era mai puțin atent la calitatea scrisului. Totuși, *Impresiunile de călătorie în România* rămân lăudabile atât prin aspectul documentar, cât și prin elanul, pasiunea și străduința acestui peregrin din zorii literaturii de călătorie românești.

Veronica Micle contra lui Titu Maiorescu

Ambițiosul Titu Maiorescu, proaspăt doctor în Filosofie în Germania, apoi licențiat în Litere și Drept la Paris, ajunsese la numai 24 de ani director al Colegiului Național din Iași. Cariera sa spectaculoasă, cumulul de posturi reprezentate cu cinste, nu puteau să nu stârnească inamiciții în rândul profesorilor mai vârstnici, precum și printre cei mai tineri, în frunte cu Nicolae Ionescu, titularul catedrei de istorie de la Universitatea din Iași. În gazeta acestuia, „Tribuna română", din august 1864, alături de necrologul lui Ioan Maiorescu (tatăl scriitorului), era inserată cu cinism o relatare despre o pretinsă legătură amoroasă pe care Titu Maiorescu ar fi avut-o cu o guvernantă de la Școala Centrală de Fete din Iași, domnișoara Emilia Richert.

Relația se considera a fi un atentat la bunele moravuri, știut fiind că Maiorescu era căsătorit de doi ani cu Clara Kremnitz și aveau împreună o fiică, Livia, născută în 1863. Prezența lui Maiorescu la Școala Centrală de Fete din Iași se explica prin faptul că acesta se oferise să țină un curs gratuit de metodica limbii române, la ora 7 seara, de trei ori pe săptămână. De aici și posibilitatea insinuărilor.

Sesizat asupra faptului, Comitetul de inspecție școlară și-a exprimat în septembrie 1864 concluziile despre cele ce s-ar fi petrecut, rezultând netemeinicia acuzațiilor și suspendarea profesorului Nicolae Ionescu. Acesta nu s-a dat însă bătut și, prin influențele de care se bucura, a luat calea judiciară. Așa cum își amintește Iacob Negruzzi în volumul „Amintiri din

Titu Maiorescu [19]

Veronica Micle [20]

Junimea", autorii conspirației urmăreau un scop îndoit: în primul rând acela de a-l desconsidera pe Maiorescu și apoi de a o înlătura pe directoarea Școlii Centrale de Fete, pentru a o înlocui cu Eufrosina Cobălcescu, soția lui Grigore Cobălcescu, profesor universitar de geologie, mineralogie și paleontologie la Universitatea din Iași.

Nicolae Ionescu, nedându-se înapoi de la nimic, având în mână noi atuuri, și-a pregătit un al doilea atac. Astfel, el s-a folosit de câteva scrisori ale părinților unor eleve de la Școala Centrală de Fete, scrisori privitoare la așa-numita legătură Titu Maiorescu – Emilia Richert. Pe de altă parte, a uzat de mărturiile Eufrosinei Cobălcescu și ale moașei

Ana Câmpeanu. Aceasta din urmă folosea, la rândul ei, declarațiile propriei fiice minore, Veronica. Scrisorile ar fi fost inspirate din relatările elevelor care ar fi descoperit jurnalul zilnic al guvernantei Emilia Richert, unde aceasta și-ar fi mărturisit admirația pentru distinsul profesor Maiorescu. În urma raportului procurorului Vârlănescu, un apropiat al lui Nicolae Ionescu, raport părtinitor și calomnios contra lui Maiorescu, s-a obținut reintegrarea lui Nicolae Ionescu în postul său. În schimb, Maiorescu a fost suspendat din toate funcțiile și trimis în fața tribunalului corecțional.

Ca urmare, în februarie 1865 s-a desfășurat procesul care a făcut multă vâlvă în epocă la Iași. Afluența publicului, venit să asiste la judecata „scandalului" ce tulbura liniștea orașului de peste o jumătate de an și făcea obiectul multor conversații, a fost enormă. Nicolae Ionescu, îmbrăcat în frac, își asumase în chip ilegal rolul de „denunțător și reprezentant al opiniei publice". Iacob Negruzzi își amintește că insolitul procesului nu consta în actele de care erau învinovățiți preveniții, ci „mai ales în faptul că un mare număr de eleve erau chemate ca martore."

Dintre elevele perindate prin fața instanței, două „ca de 15 sau 16 ani, și cât se poate de frumușele, atraseră atenția tuturor prin isteția cu care se prezentaseră și dezinvoltura cu care vorbeau", scrie Iacob Negruzzi. Una dintre ele era Veronica, viitoarea muză a lui Eminescu.

În urma dezbaterilor, lucrurile erau încă neclare până când una dintre eleve, după multe contraziceri, nemaiținându-și firea, a izbucnit într-un plâns violent și a mărturisit, spre stupoarea conspiratorilor, că d-na Eufrosina Cobălcescu o îndemnase să fure file din jurnalul domnișoarei Richert și să facă declarații mincinoase. Atunci, după ce o indignare generală s-a manifestat în sală, acuzația a fost retrasă și inculpații achitați.

Dar finalul n-avea să fie acesta! Împotriva sentinței date, ministrul de justiție a ordonat telegrafic de la București procurorului general să facă apel. La Curtea de Apel s-a hotărât ca procesul să se cerceteze în ședință secretă pentru ca mărturiile fetelor de la Școala Centrală de Fete să nu mai dea prilejul la glume și observații din partea publicului.

După cum scrie același Iacob Negruzzi, „fetele atât de istețe la tribunal, căpătară la Curte destule bobârnace". Îndrăzneața Veronica, între timp căsătorită cu profesorul Ștefan Micle, mărturisind că „a auzit o dată pe Maiorescu vorbind încet cu

d-ra Richert", zâmbea cu multă isteţime. Atunci prezidentul a întrebat-o ce cuvinte a auzit.

„ — Nu ştiu ce cuvinte, dar impresia mea a fost că erau cuvinte de amor!", a replicat plină de curaj Veronica.

„ — Dar dumneata ştii ce este amorul?" a întrebat-o atunci procurorul Cazimir.

La această neaşteptată întrebare, un zâmbet s-a ivit pe toate feţele celor de faţă, iar Veronica, făcându-se roşie, nu a mai răspuns şi nu a mai scos nicio vorbă. Maiorescu apoi a luat cuvântul să se apere, iar procurorul, în faţa deplinei lipse de probe, a retras şi el apelul. Întâmplarea a făcut ca, la scurt timp, Grigore Cobălcescu să o surprindă pe soţia sa Eufrosina, instigatoarea întregului scandal, în flagrant delict cu însuşi profesorul Nicolae Ionescu. Aducând dovezi, soţul a obţinut la tribunal de îndată despărţirea.

Prin reintegrarea lui Titu Maiorescu în toate drepturile (director la Institutul Vasilian, profesor şi rector al Universităţii din Iaşi) a luat sfârşit acest episod furtunos din tinereţea criticului.

Notă: Potrivit unor informaţii ale istoricului Flaminiu Mârtzu, Titu Maiorescu ar fi venit în mai multe rânduri la Câmpulung şi ar fi fost găzduit de colonelul Nicolae Negulici în casa de pe strada Negulici nr. 6.

A trecut prin Câmpulung regele suedez Carol al XII-lea?

Regele suedez Carol al XII-lea.
Pictură de Michael Dahl (1714) [21]

După peregrinări și izbânzi prin Europa, regele Suediei Carol al XII-lea – cel care își impusese o viață plină de cumpătare și rezonanțe cazone, visându-se a ajunge un nou Alexandru cel Mare – își năruise după dezastrul de la Poltava (1709) planurile orgolioase. Refugiat la Varnița, lângă Bender (Tighina), și-a petrecut acolo aproape patru ani, până când turcii, spre a-i potoli uneltirile, l-au dus, cu forța aproape, la Demotica, în apropierea Adrianopolului. Aici a stat Carol al XII-lea până la începutul toamnei lui 1714, când i s-a permis să plece spre țara sa, pe un itinerar străbătând Valahia și apoi Transilvania.

Vestea plecării regelui, ca și traseul probabil pe care acesta l-ar fi urmat, s-au răspândit cu iuțeala fulgerului în toată Europa. Baronul Frederic-Ernest

de Fabrice, numit în 1710 ministru plenipotențiar și reprezentat al ducatului de Holstein, aliat cu Suedia, a transmis printr-o scrisoare informația că pe data de 1 octombrie 1714 Carol al XII-lea va părăsi Demotica, urmând a trece Dunărea pe la Rusciuc, și că de acolo își va urma calea prin Valahia spre Transilvania. Baronul de Fabrice presupunând că regele va călători incognito nu se înșela deloc. Pe de altă parte, ambasadorul francez din Turcia, marchizul Des Alleurs, trimitea la 16 octombrie 1714 din Constantinopol o epistolă către Ludovic al XIV-lea prin care îl informa că regele Carol al XII-lea a părăsit Demotica la 1 octombrie, că după 14 zile de mers va traversa Dunărea pe la Rusciuc și va străbate Valahia și Transilvania, călătorind incognito cu o mică suită.

Carol al XII-lea în lupta de la Bender, 1 februarie 1713 [22]

Din personalul ce îl însoțea pe regele Carol al XII-lea la plecarea din Demotica făcea parte, alături de baronul de Fabrice, și călătorul francez Aubry de la Motraye, care își abandonase țara natală datorită persecuțiilor religioase și se afla acum în slujba regelui Suediei. La Motraye și de Fabrice vor primi însă din partea protectorului suedez o altă misiune și, părăsindu-l pe rege la Rusciuc, vor merge la Giurgiu; la 14 octombrie erau la București, iar de aici, prin Târgoviște, trec prin apropierea Câmpulungului și ajung la Rucăr. Din documentele timpului rezultă că amândoi aveau încredințată și însărcinarea de a tatona traseul posibilului itinerar al lui Carol al XII-lea. Ca urmare, lipsiți de aportul mărturiilor directe pe care le-ar fi lăsat cei doi călători francezi în eventualitatea că ei ar fi rămas în continuare alături de Carol al XII-lea și pe teritoriul

Țării Românești, drumul regelui suedez prin părțile noastre se poate urmări folosind alte surse.

Deși se aproximase la 14 numărul zilelor după care Carol al XII-lea ar fi trebuit să se găsească la Rusciuc, el va ajunge aici la 17 octombrie, iar două zile mai târziu, la 19 octombrie 1714, sosea la Pitești, așa cum menționează scrisoarea unui necunoscut către de Torcy, ministrul de externe al Franței. Încă înainte de plecarea de la Demotica, sultanul Ahmed al III-lea poruncise lui Mustafa aga ca, alături de trupe turcești, să-l însoțească pe suedez până la granița Ardealului. Pe de altă parte, domnul Țării Românești, Ștefan Cantacuzino, fusese anunțat pentru a pregăti drumul lui Carol al XII-lea prin Țara Românească până va trece în Transilvania.

Printre boierii care au fost rânduiți de Ștefan Cantacuzino pentru a-l însoți pe scandinav s-a aflat și cronicarul muntean Radu Popescu care, desigur, se va fi găsit adesea în preajma regelui. În letopisețul atribuit lui Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești (1290-1728),* acesta ne dă un amănunt de maximă importanță, scriind:

„Și au rânduit boiari pe Radu vornicul Popescu, pă Drăghici Strâmbean, pă Gligore căpitanul, de l-au dus de la

Ștefan Cantacuzino și Păuna, tablou votiv în pridvorul bisericii vechi de piatră de la Mănăstirea Dintr-un Lemn [23]

Giurgiu, pân conacele ce să rânduiasă și mergând până la Pitești, șăzând câteva zile, au perit dintre oști cu câțiva oameni de ai lui și s-au dus tiptil în cai de poște până în țara lui și nimeni nu l-au știut că iaste craiul, într-acei șfeți ce mergea cu poște. Oștile lui rămâidu cu ghinărarii lui acii, și cu turcii, au purces de s-au dus pe la Dragoslavele în Țara Ungurească și den hotar s-au întorsu turcii și boiarii îndărăt, iar ghinăralii cu oștile lui s-au dus în țara lor”.

Regele Carol al XII-lea, ajuns la Pitești, nu a rămas aici, ci în apropiere,

la Budeasa, unde s-a instalat într-un conac ce există și astăzi și poartă numele „Casa Budiștenilor". Motivele rămânerii la Budeasa erau următoarele: pe de o parte, aștepta să-i sosească trupele rămase la Varnița (Bender), iar pe de alta, nădăjduia, prin curierul trimis, un răspuns de la Viena pentru suma de bani (50.000 de galbeni) solicitată sub formă de împrumut împăratului Carol al VI-lea. Spera, de asemenea, ca de la curtea imperială să-i parvină salvconductul ce i-ar fi asigurat drumul mai departe. E de presupus că regele suedez nu a stat în inactivitate la Budeasa, ci a tatonat drumul pe care urma să-l apuce spre a trece Carpații, după cum există posibilitatea să se fi folosit chiar de o hartă, căci avea pe lângă el un consilier cartograf.

Amănuntul dat de Radu Popescu cum că regele „au perit dintre oști și s-au dus tiptil" (cuprins, de altfel, și în scrisoarea necunoscutului către de Torcy) este de natură a atrage atenția că la Budeasa s-a petrecut ceva neprevăzut. Relatarea cronicarului ar trebui pusă la îndoială, de vreme ce el fusese un martor ocular al celor întâmplate. Opinia încetățenită până acum a fost aceea că regele suedez ar fi luat drumul Câmpulungului înspre Brașov. Așa susține interpolatorul cronicii lui Axinte Uricariul, care vorbește de ieșirea lui Carol al XII-lea „prin vama Branului", tot astfel publicistul și istoricul G. I. Ionnescu-Gion într-o comunicare din anul 1896. De aceeași părere este și N. Iorga într-o conferință ținută la Academia Română în 1910. Trecerea prin Câmpulung este susținută și de C. Rădulescu-Codin, bazată pe o relatare a domnului Ștefan Cantacuzino către patriarhul Iacob, ca și de Ioan Răuțescu, monograful Câmpulungului, care a preluat, probabil, informații anterioare.

Va fi trecut într-adevăr regele Carol al XII-lea prin Câmpulung, așa cum încearcă a dovedi cei pe care i-am amintit aici? Putea el să meargă de la Budeasa prin pasul Rucăr-Bran (o cale pe unde fusese anunțat că va trece), de vreme ce își propusese să călătorească incognito, după cum ne informează documentele citate?

Întrucât studii importante asupra vieții lui Carol al XII-lea lasă în umbră drumul de întoarcere spre țară și în lipsa unor colecții de documente suedeze care, negăsindu-se în bibliotecile publice din țară, nu mi-au permis identificarea itinerariului regelui prin citarea unor surse indubitabile, am apelat la lucrarea suedezului Frans G. Bengtsson intitulată *Viața lui Carol al XII-lea de la Altranstädt până la Fredrikshald* (publicată în două volume,

1935-1936), pusă la dispoziție de profesorul Ion Hurdubețiu, cel care a scris și o *Istorie a Suediei*. Lucrarea reușește că facă lumină în această controversată problemă prin faptul că Frans G. Bengtsson aduce în acest volum o precizare care nu a fost făcută de niciunul dintre biografii lui Carol al XII-lea.

În ziua de 8 noiembrie 1714, regele a încredințat conducerea armatei sale generalului Axel Sparre, căruia i-a ordonat să treacă însoțit de trupe prin Câmpulung și apoi, prin pasul Rucăr-Bran, în Transilvania. Nu a păstrat alături de sine decât pe doi ofițeri credincioși: colonelul Rosen și maiorul Düring. Fiecare avea asupra sa un pașaport fals: Carol al XII-lea era trecut cu numele Peter Frisk, Rosen se numea în pașaport Johan Palm, iar Düring, Erik von Ungern. Plecarea din Budeasa a fost hotărâtă în noaptea de 8 spre 9 noiembrie 1714. Regele era îmbrăcat cu un costum de culoare închisă și deghizat cu o perucă. El nu s-a îndreptat spre Câmpulung, așa cum era de așteptat (și precum s-a afirmat de cercetătorii de până acum), ci, pe Valea Oltului, a urmat o cale ocolită, pe la Turnu Roșu.

Acum și aici trebuie să se fi întâmplat anecdota pe care, cu mult haz, o povestește Voltaire în *Istoria lui Carol al XII-lea,* deși autorul nu scrie decât despre un singur însoțitor al regelui – Düring, fără a lăsa să se înțeleagă că ar mai exista și un al doilea – Rosen. Voltaire arată cum, după o zi istovitoare de călătorie, ajungând la un menzil (loc destinat serviciului de transport pentru călători și pentru

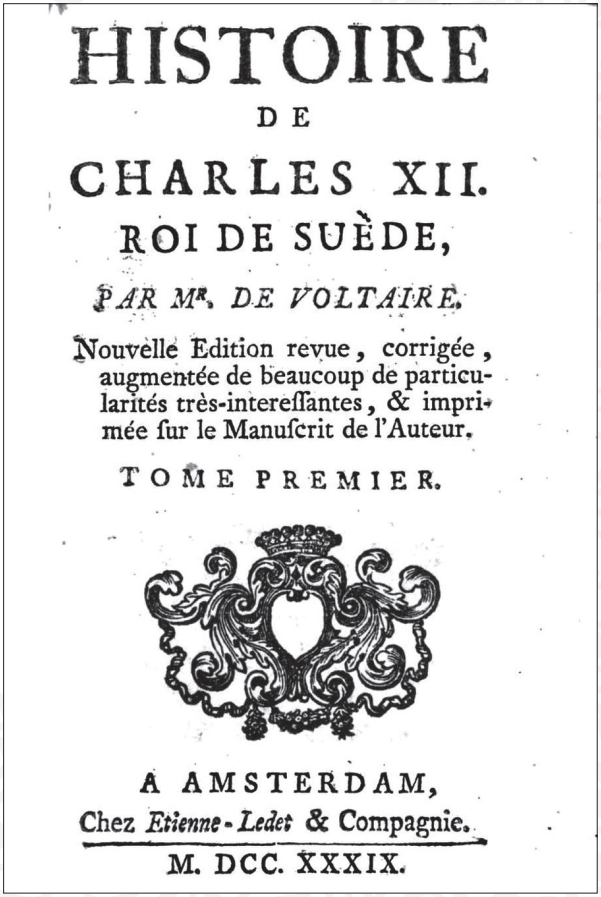
HISTOIRE
DE
CHARLES XII.
ROI DE SUÈDE,
PAR Mr. DE VOLTAIRE.
Nouvelle Edition revue, corrigée, augmentée de beaucoup de particularités très-intereſſantes, & imprimée ſur le Manuſcrit de l'Auteur.
TOME PREMIER.
A AMSTERDAM,
Chez *Etienne-Ledet* & Compagnie.
M. DCC. XXXIX.

Voltaire, „Istoria lui Carol al XII-lea", Amsterdam, 1731 [24]

corespondență), tânărul Düring, neobișnuit cu efortul, ar fi leșinat. Când și-a revenit, regele, care nu voia a se opri nici măcar pentru o clipă, i-ar fi spus că alături de un asemenea tovarăș nu va putea continua călătoria. Düring i-a cerut un scurt răgaz pentru a-și reveni, dar regele, nefiind de acord, a împărțit banii pe jumătate și i-a spus că va continua singur drumul. Atunci Düring a recurs la o stratagemă nevinovată, cumpărând cu doi ducați promisiunea șefului de poștă de a-i oferi regelui un cal îndărătnic și șchiop. Maiorul Düring, după ce a tras un pui de somn, a plecat cu o căruță de poștă și l-a ajuns astfel din urmă pe Carol al XII-lea care, după ce-și abandonase calul oferit, o luase pe jos prin vântul și ploaia lui noiembrie.

Ilustrație din Voltaire, „Istoria lui Carol al XII-lea", Amsterdam, 1731 [24]

Regele Carol al XII-lea a trecut așadar, în Transilvania, nu prin Câmpulung, ci pe la Turnu Roșu, în timp ce la Bran, așteptându-l, generalul Steinville, guvernatorul Transilvaniei, înregistra trecerea a 1168 de soldați suedezi. Astfel Steinville nu a avut șansa de a-l saluta în numele împăratului Carol al VI-lea pe regele scandinav, care prefera să străbată deghizat, cu mari riscuri, prin Sibiu și mai apoi prin Șimleu Silvaniei, calea de întoarcere spre împlinirea unui destin care avea să-i fie tragic.

Muscelul în fotografii de Franz Duschek

Franz Duschek (1830?, Praga – 1884, Alexandria, Egipt) este unul dintre fotografii cei mai renumiți din perioada domniei regelui Carol I. Prieten și cumnat al altui mare fotograf al epocii, Carol Popp de Szathmári, începând cu anul 1864 Franz Duschek a realizat portretele mai multor personalități culturale, politice și istorice din România.

Astfel, el i-a fotografiat pe revoluționarul pașoptist Nicolae Golescu, născut la Câmpulung în 1810, pe poetul Cezar Bolliac, fruntaș al Revoluției de la 1848, pe istoricul și publicistul George Barițiu, cel care a înființat primul ziar românesc din Ardeal, „Gazeta de Transilvania", pe poetul Vasile Alecsandri, membru fondator al Academiei Române, pe V. A. Urechia, profesor de istoria românilor la Universitatea din București, membru al Academiei Române și președinte al Ateneului Român, precum și pe mulți alții.

Portretul lui Mihai Eminescu realizat de Duschek în anul 1878 (a doua fotografie dintre cele patru în care apare Eminescu) a fost considerat în epocă – și rămâne până în zilele noastre – imaginea reprezentativă a poetului. Se pare că și lui Eminescu i-a plăcut această fotografie, având în vedere că i-a dăruit Veronicăi Micle un exemplar.

Concurent al lui Carol Popp de Szathmári, Franz Duschek avea la rândul său un studio impresionant în centrul Bucureștiului, pe Strada Nouă (deschis probabil încă din vremea Războiului pentru Independență), înconjurat fiind de casele celor mai avuți și influenți locuitori ai orașului. Fotografiile lui erau foarte

reușite și, la recomandarea lui Constantin Al. Kretzulescu, prim-ministru în 1867, a obținut din partea lui Carol I titlul de „fotograf al Curții" chiar începând din acest an.

Din 1880 Franz Duschek s-a numărat printre cei mai de vază artiști-fotografi, iar familia regală se ducea personal în atelierul lui să se fotografieze. De altfel, în colecția Academiei Române se păstrează 18 imagini cu regina Elisabeta fotografiată de Duschek la diferite vârste și multe altele cu regele Carol I.

După un timp oarecare, Franz Duschek și-a mutat atelierul din Strada Nouă pe Calea Mogoșoaiei, la nr. 21 (peste drum de Capșa) și, în cele din urmă, pe strada Franklin, la numărul 3, lângă Grădina Episcopiei, care mai târziu se va numi Grădina Ateneului. Într-un ghid al Bucureștiului din 1882, Duschek își recomandă atelierul „cu totul din nou organizat", precizând că are de vânzare un mare stoc de fotografii, care prezintă vederi din București și costume naționale.

După 1884, anul morții lui Franz Duschek, munca lui a fost continuată de Franz Duschek-fiul, care a fost activ între 1885 și 1919. Acesta a realizat fotografii cu „Podul regele Carol I" de la Cernavodă și albumul *Vederi după decorațiunile orașului București cu ocazia vizitei Majestății Sale Francisc Josif I, împăratul Austriei și rege al Ungariei* (1896).

Tot în 1896, Franz Duschek-fiul a adunat o parte dintre fotografiile tatălui său în albumul *La Roumanie pittoresque (România pitorească),* unde se înfățișează oameni, peisaje, imagini din orașe, costume naționale, monumente istorice etc., într-un album-sinteză reprezentativ

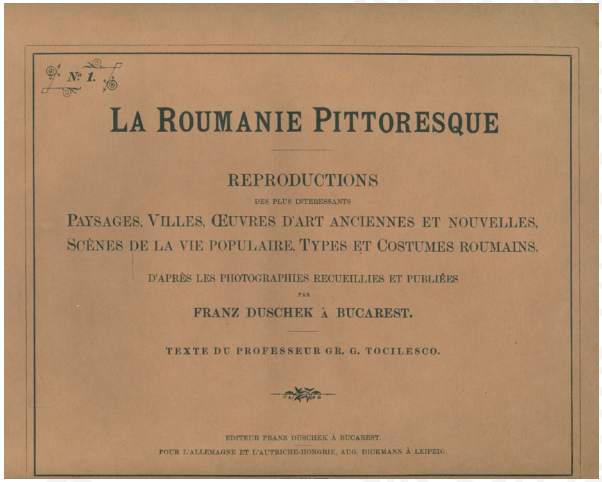
№ I.

LA ROUMANIE PITTORESQUE

REPRODUCTIONS
DES PLUS INTERESSANTS
PAYSAGES, VILLES, ŒUVRES D'ART ANCIENNES ET NOUVELLES,
SCÈNES DE LA VIE POPULAIRE, TYPES ET COSTUMES ROUMAINS.

D'APRÈS LES PHOTOGRAPHIES RECUEILLIES ET PUBLIÉES
PAR
FRANZ DUSCHEK À BUCAREST.

TEXTE DU PROFESSEUR GR. G. TOCILESCO.

EDITEUR FRANZ DUSCHEK À BUCAREST.
POUR L'ALLEMAGNE ET L'AUTRICHE-HONGRIE, AUG. DICKMANN À LEIPZIG.

România pitorească.
Reproduceri ale celor mai captivante peisaje, orașe, opere de artă vechi și noi, scene ale vieții populare, oameni și costume românești, în conformitate cu fotografiile culese și publicate de Franz Duschek la București.
Texte redactate de d-l profesor Gr. G. Tocilescu
Editori: Franz Duschek la București.
Pentru Germania și Austro-Ungaria,
Aug. Dickmann la Leipzig [18]

pentru România, care a primit Marele Premiu la Expoziția Universală din 1900 de la Paris.

Albumul *România pitorească* reproduce trei fotografii din zona Muscelului, iar fiecare imagine are un consistent text explicativ, redactat în franceză de istoricul și arheologul Grigore Tocilescu, membru al Academiei Române.

Satul Rucăr, județul Muscel

„La poalele masivilor Munți Carpați, acoperiți de pini, în circumscripția Muscel, se află o vale străbătută de apele Dâmboviței și Râușorului. Acolo se întinde satul Rucăr, o așezare omenească care atrage în timpul verii, grație aerului pur și fortifiant, nu doar mulți turiști români, dar și vecinii lor din Transilvania.

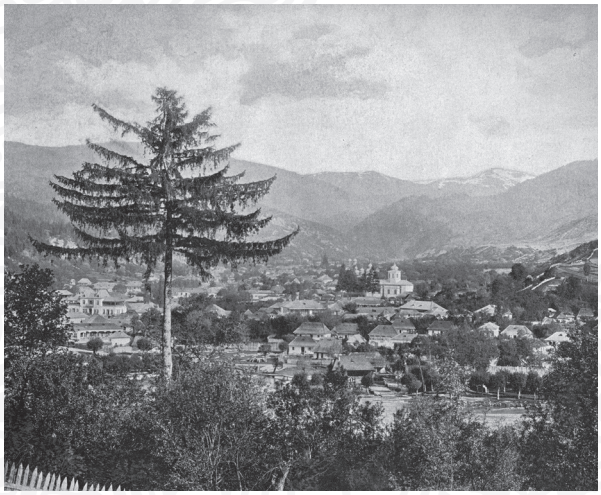

Satul Rucăr, județul Muscel [18]

Această localitate foarte veche se afla, încă de pe vremea domniei lui Mircea cel Bătrân (1385-1419), la limita hotarelor vamale cu drumul comercial care duce de la Câmpulung la Brașov.

Locuitorii satului erau constrânși să nu încalce frontiera cu Transilvania. Până în 1634 ei au fost vasali ai familiei domnitorului Mihai Viteazul; începând cu această dată, ei și-au obținut francizele și au devenit proprietari liberi.

Satul era situat, pe vremuri, puțin mai la nord, pe o pajiște în apropierea posturilor de gardă de frontieră, loc în care se mai văd și în prezent ruinele unor case alături de cele ale unei biserici, denumită de localnici biserică evreiască sau tătară. Pe malurile celor două râuri sunt în plină activitate fabrici de cherestea și mori. De altfel, la Rucăr se confecționează costumele românești cele mai bogate în culori și ornamente”.

Cheile Dâmbovicioarei

„Aceste chei, celebre în România pentru frumusețile lor sălbatice și romantice, în același timp, sunt situate în apropierea satului Rucăr; ele duc spre o grotă de stalactite remarcabilă și vrednică de

Cheile Dâmbovicioarei [18]

interes, la capătul unui drum de o oră întreagă, printre stânci, care lasă doar vreo 5-6 metri în lățime.

La intrarea în peșteră, pe care o reproducem aidoma în fotografie, ne aflăm în fața unei priveliști uimitoare, o ametitoare cascadă de mii de raze de lumină care cad rostogolindu-se ca niște șuvoaie luminoase pe pământ.

Drumul printre chei se poate face, prin albia stâncoasă a torentului Dâmbovicioarei, doar călare. Cu toate dificultățile drumului anevoios, frumusețile naturale ale acestei excursii atrag deosebit de mulți admiratori, așa încât, până și doamnele, într-un număr impresionant, nu pregetă a înșeua caii precum turiștii bărbați.

Formele monstruoase ale rocilor gigantice și ale blocurilor de stâncă, pe care se înalță, răzleț, solitar, câte un brad sau un pin sălbatic, tumultul apelor cristaline și repezi ale torentului, admirabila și întunecata grotă de stalactite, aflată la aproximativ 861 metri deasupra nivelului Mării Negre, la câțiva metri deasupra cursului de apă, cu o intrare la care se poate accede prin niște trepte săpate în roca cu cristale scânteind la lumina torțelor, toate aceste frumuseți sunt o recompensă binemeritată pentru turiștii care s-au aventurat să ajungă la această destinație".

Case țărănești la Isvor, districtul Muscel

„La ieșirea din Cheile Dâmbovicioarei, intrăm în fermecătoarea, de-a dreptul răpitoarea vale Isvorul. Aceasta se află foarte aproape de frontiera austro-ungară; câteva zeci de case răzlețe se integrează armonios în peisajul încântător. În zare, drept în fața noastră, se întrevede

piscul semeț al Pietrei Craiului; la stânga și la dreapta, herghelii de cai și turme de oi pasc liniștite.

Case țărănești la Isvor, districtul Muscel [18]

Viața pe aceste meleaguri este simplă în timpul verii; iarna în schimb este cu atât mai dificilă cu cât lupii bântuie pe aici în număr mare și, înfometați, pătrund uneori în lăcașurile unde sălășluiesc oamenii. Locuitorii trăiesc din produsul muncii lor. O dată pe an, de sărbătoarea Sf. Ilie, ei coboară în oraș și se aprovizionează pentru toată iarna. Este o adevărată plăcere să-i vezi; femei călare alături de bărbații lor care mână calul, mergând pe jos alături de ele, în semn de respect și de considerație, de care femeia româncă se bucură într-o familie de români".

Notă: Textele explicative ale fotografiilor au fost traduse din limba franceză de prof. Monica Dan.

Câmpulungul descris în 1859 de Théodore Margot

Însemnările de călătorie au cunoscut un avânt fără precedent în prima jumătate a secolului al XIX-lea, când elanul romantic l-a scos pe scriitor din amorțeală și imobilism. Estul Europei era atunci pentru scriitorul occidental un spațiu aproape virgin și nu este de mirare că actualul teritoriu al României a constituit obiectul a numeroase descrieri făcute de peregrini prin locurile noastre.

Muscelul și în special Câmpulungul, oraș aflat pe o importantă cale de comunicație ce trecea Carpații spre Brașov, se pot regăsi în pagini scrise la jumătatea veacului al XIX-lea de o serie de călători francezi precum Jean A. Vaillant, Stanislas Bellanger, Felix Pigeory ori Théodore Margot.

În ceea ce-l privește pe Théodore Margot, acesta rămâne până astăzi o figură misterioasă. Nu numai că nu este cuprins în *Larousse – Marele dicționar universal al secolului al XIX-lea*, dar nu apare nici în cele mai importante lucrări românești despre călătorii străini care au scris despre Țările Române: Al. Sadi-Ionescu, *Bibliografia călătorilor străini prin ținuturile românești* (1916) și N. Iorga, *Istoria românilor prin călători* (1921). Nici în volumul *Prin Țările Române. Călători străini din secolul al XIX-lea*, antologia din 1984 a Simonei Vărzaru, nu este menționat.

Există totuși două referințe despre cartea *O viatorie în cele șaptesprezece districte ale României*, scrisă în limba română de Théodore Margot. Cea dintâi este a lui Ion Mușlea, care în articolul *Însemnările românești ale unui francez despre Muntenia și Oltenia din epoca Unirii* („Arhivele Olteniei", ian. – febr. 1928) semnalează faptul că

„Păstor nomad", desen de Michel Bouquet. Litografie de Janet Lange, Imprimeria d'Aubert et Comp., Paris [18]

Margot ar fi venit în Țara Românească înainte de anul 1838, de vreme ce în *O viatorie...* însuși autorul menționează: „... la 1838 petrecusem aici [Buzău] sărbătorile Crăciunului, pe care le vedeam pentru prima oară în România, sărbată într-un oraș episcopal".

Pe de altă parte, din dedicația făcută de Margot, în debutul cărții, pitarului Constantin Slăvitescu, s-ar putea deduce că francezul ar fi fost pedagogul copiilor acestuia. Margot ar fi stat o vreme la moșia din Slăvitești-Vâlcea a familiei pitarului, iar casa în care a locuit mai exista în 1928 cu numele „Casa neamțului". Că Margot este francez se vede limpede nu doar după nume, dar și din topica și întorsătura frazelor sale, pentru că mulți termeni sunt traduși literal din franceză.

O a doua referință despre impresiile de călătorie ale lui Théodore Margot îi aparține lui N. Iorga care, ulterior redactării volumului *Istoria românilor prin călători* (1921), în articolul *O descriere din 1859 a monumentelor Țării Românești* („Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", 1937) face o prezentare a cărții, ferindu-se însă a da vreo informație despre Margot, scriind doar că este un francez, „altfel necunoscut".

Cartea *O viatorie în cele șaptesprezece districte ale României,* tipărită de Théodore Margot la București în 1859, reprezintă una dintre cele mai interesante și profunde observații făcute de un străin despre Țările Române la jumătatea secolului al XIX-lea. Ceea ce atrage în mod deosebit atenția este faptul că a fost scrisă în limba română, cu alfabet de tranziție, de acest francez care se stabilise de ceva vreme în

Muntenia. Vizitarea Muscelului a fost unul dintre obiectivele „viatoriei” (călătoriei) lui Margot, care ne oferă o imagine vie și plină de autenticitate despre Câmpulung și împrejurimile sale.

„Câmpulungul, prin poziţiunea sa, este un oraș din cele mai plăcute ale României. Este bine clădit, are strade largi, drepte, foarte lungi și potrivite în pavagiul lor, ornate de frumoase și elegante case, de magazinuri d-o prea plăcută întocmire. Un mic canal, numit Scheiul, trece în toată lungimea orașului și întreține curățenia stradelor. Sunt iară multe fântâni și izvoare d-o apă foarte curată și foarte sănătoasă; fântâna de la Crassan mai cu seamă e renumită. Afară din multe eclezii [biserici] de ritul ortodox, din care cea mai măreață este catedrala lui Radu-Negru, Câmpulungul posedă și o eclezie catolică servită de monahi din ordinul Sfântului Francisc și care are venituri însemnătoare în târâșuri, vii și acareturi; o școală publică destul de spațioasă și prea frumoasă în clădirea ei, precum și o mică bibliotecă, ce se află tot în acea școală.

Câmpulungul e patria lui Alexandru-Vodă 1-iu, supranumit Câmpulungeanul, a lui Ion Negulici, pictor renumit și traducătorul mai multor opere alese, a poetului Aricescu, carele prin operele sale se făcu iubit celor în literatura română, ca poet și ca prozator.

Aci fui prea bine primit în familia d-lor Rucăreni. Această familie este una din cele mai notabile ale orașului acesta. Stranierul nu poate decât a lăuda afabilitatea și curățenia sufletească cu care dăruește ospitalitatea. D. N. Rucăreanu, carele a voiajat în mai multe părți ale Europei,

„Tănără fată valahă”, desen de Michel Bouquet. Litografie de Janet Lange, Imprimeria d’Aubert et Comp., Paris [18]

se ocupă asemenea cu literatura și a dotat țara sa cu mai multe traducțiuni. Avu însuși bunătatea a-mi arăta orașul și locurile d-împrejur, ce sunt foarte pitorești.

Vizitarăm împreună catedrala orașului. Acest templu, într-adevăr, este foarte antic, dară nu înfățișează întru sineși nimic însemnat. Fu edificat de chiar prințul Radu-Negru și este cea dintâi clădire religioasă ce o înalță acest nou domnitor român pe pământul României în timpul așezământului său la Câmpulung și în onoarea învingerilor sale; nu se vede în toate dependențele sale, ce sunt destul de spațioase decât câteva celule locuite de prea puțini monahi și casa preotului. Toate acestea sunt ocolite cu ziduri de tărie, ruinate în mai multe părți, unii zic că templul ocupă dimpreună cu dependințele sale locul unde se înălța altădată antica cetate de Basarabea, alții pomenesc de chiar Romula", scrie Théodore Margot în cartea sa.

„Tânără fată valahă", desen de Michel Bouquet.
Litografie de Janet Lange,
Imprimeria d'Aubert et Comp., Paris [18]

Două legende muscelene: „Lacul lezerul” și „Schitul Ciocanu”

Cu certitudine că vechile legende muscelene ar fi dispărut aproape cu totul dacă n-ar fi existat strădania lui Constantin Rădulescu-Codin, un folclorist care n-a avut norocul să devină în timpul vieții un nume de referință printre culegătorii de literatură populară. De copil a intrat în contact cu creațiile folclorice pe care le auzea de la părinții săi, de la bătrâni ori de la lăutarii vestiți ai zonei Muscelului. A urmat cursurile Școlii Normale de la București, transferându-se apoi la Școala Normală recent înființată la Câmpulung, pe care a absolvit-o în anul 1896. Inițial a fost numit învățător rural, în 1908 a fost avansat institutor, iar din 1914 a devenit revizor școlar până la sfârșitul vieții.

C. Rădulescu-Codin a ascultat de îndemnul ministrului Spiru Haret potrivit căruia fiecare învățător are datoria

Folcloristul C. Rădulescu-Codin (1875-1926) [25]

morală de a aduna date în vederea redactării unei monografii a satului unde locuiește. Astfel, în 1904 a publicat *Monografia comunei Priboieni*, urmată de lucrarea *Muscelul nostru. Comuna Corbi* și de monografia *Dragoslavele. Trecutul comunei (istoric, legende, acte vechi).* Tot pe această linie a îmbinării datelor istorice cu cele legendare și etnografice este scrisă și monografia *Câmpulungul Muscelului. Istoric și legendar* (1925), ultima lucrare a lui C. Rădulescu-Codin, ce va fi definitivată, în urma dispariției premature a autorului, de tânărul său discipol câmpulungean Dan Simonescu.

Colaborator devotat al activităților de culturalizare inițiate de Spiru Haret, în 1908 este trimis în țară, alături de George Coșbuc, Alexandru Vlahuță și St. O. Iosif, într-o călătorie de colectare a textelor folclorice. Roadele muncii sale, cât și ale talentului și perseverenței, se vor materializa imediat, căci Academia Română îi va publica două volume: *Sărbătorile poporului* (1909) și *Legende, tradiții și amintiri istorice* (1910).

O parte dintre legendele și povestirile culese de C. Rădulescu-Codin de-a lungul întregii vieți constituie materia cărții *Din trecutul nostru. Legende, tradiții și amintiri istorice* (1923), o selecție în care autorul s-a oprit preponderent asupra unor texte privitoare la zona Muscelului. Regăsim în ele farmecul limbajului bătrânilor povestitori de odinioară și un mod sacralizat de a privi lumea.

Lacul lezerul

„– Cât e de adânc, moșule, lacul acesta? – am întrebat într-o zi pe un cioban. Era bătrân, bătrân și sprijinit într-o cârjă. Oare cât ai stat dumneata pe aici, n-ai încercat să-i afli adâncimea?

– Apoi, zise moșul, n-am mai încercat, măi taică; că mi-ar fi fost truda geaba. Ce, nu știi tirișenia („întâmplarea”, n.n.) ?

– Nu, moșule. Spune-o s-o știm și noi.

– Apoi, mi-a spus și mie moșu-meu că, pe vremea când era el băiețandru – e mult de-atunci, s-a cercat un cioban alban

Lacul lezer, 1946

să afle adâncimea Iezerului. Da, socotiți că a făcut vreo ispravă, domnule?

A pus el pe ciobani de au tuns toate oile, toate miorile, toți mieii, toate sterpele și toate mânzările. Și din fiecare lână au făcut câte-o funie și le-au dus pe toate la stână. A legat pe urmă toate funiile una de alta și din ele a făcut o funie lungă, cât toate zilele. Și, de unul din capetele funiei, ciobanul alban a legat un burduf cu bolovani și i-a dat drumul în lac.

Da' s-a dus bolovanul la fund, s-a dus, s-a dus până s-a desfășurat toată funia; dar de fund tot n-a mai dat.

Când a văzut așa, foc s-a făcut ciobanul. Și tot amărât a stat până a închis ochii, că n-a putut să afle el cât e de adânc Iezerul.

Și când a trecut la cele vecinice, a dat fiilor săi ca moștenire funia și a lăsat cu limbă de moarte, cu poruncă strașnică, blestem și legătură ca, la primăvară, feciorii să îndoiască funia cu lâna din vara viitoare și cu ea, așa înnădită și lungită, iarăși să caute fundul lacului.

Da feciorii nu i-au ascultat dorința. În loc să îndoiască funia, au pus-o pe trei măgari – că așa era de mare și de grea – și au dus-o de au vândut-o la Pitești.

Și așa nu s-a putut afla adâncimea lacului; că o rămas așa de pe vremea jidovilor.

Da pe feciori i-a ajuns cu foc blestemul ciobanului. Feciorul cel mare s-a îndrăgit de o fată; dar ea s-a măritat fără să-l mai aștepte și atunci flăcăul – de mult amar – s-a aruncat în lac și s-a înecat.

Pe feciorul cel mic l-a ajuns un foc și mai grozav: un vârtej i-a luat mioarele și i le-a aruncat în Iezer; iar feciorul, de mult foc, și-a luat lumea în cap și... nu i s-a mai dat de urmă.

De atunci, vezi? – zise moșul – nimeni nu mai cearcă să afle fundul lacului, că e foc și blestem!"

Schitul Ciocanu

„A fost odată, demult, demult, în Câmpulung. Un boier vestit care se chema Nicolae Ispravnicu. Și a trăit omul ca în raiul lui Dumnezeu, până la o vreme.

Atunci s-a întâmplat că au năvălit tătarii în oraș și au vrut să piardă și pe boierul nostru.

Ce să facă bietul? A luat ochi de fiară și s-a dus, s-a dus spre apus, până pe dealurile cele înalte ale Ciocanului, pe unde, în vremurile acelea se aflau păduri grozav de mari.

Și-a stat boierul ascuns acolo, în păduri, pe piscul cel mai înalt, în toată vremea cât a ținut răsmirița. Iar când a

aflat că și orașul, și neamurile ce mai avea s-au cotorosit de tătari, știți ce-a făcut? N-a mai venit la Câmpulung, la casa lui; ci a zidit aici, în coasta piscului, o bisericuță de lemn și vreo câteva chilii. Și aici s-au adunat călugării de la alte schituri și s-a călugărit și Nicolae Ispravnicu. I s-a zis Nifon.

Schitul Ciocanu, 1893.
Fotografie de Ioan Niculescu [26]

Profesoare și eleve ale Liceului de Fete
din Câmpulung într-o excursie
la Schitul Ciocanu, 24 iulie 1939

Iar când a încetat din viață, a fost îngropat în tinda bisericii, după dorința sa.

Mai târziu, în schitul cu chiliile sale, împresurate de copaci, au venit să se adăpostească mulți creștini ca să scape de jafurile funcționarilor greci și arnăuți".

Câmpulung, 1669: cea dintâi școală cu învățături în limba română

Umanistul Udriște Năsturel, care – așa cum scrie N. Iorga – „nu s-a sfiit să privească toată viața spre acea lume occidentală, nouă și nu prea agreată la noi", a fost unul dintre primii noștri europeni. Își înălțase la Fierești (Dâmbovița) o splendidă construcție în cel mai autentic stil al Renașterii, despre care Paul de Alep, cunoscutul călător arab prin Țările Române, nu-și ascundea admirația.

Udriște Năsturel era un „tainic" al domnitorului Matei Basarab și fusese trimis de acesta în câteva solii în Polonia, la Viena și în Transilvania. Nu avea însă ambiții de ascensiune politică, fiind prin excelență un erudit, un om de bibliotecă, foarte apropiat tipologic de contemporanii săi din Occident, îndrăgostit de munca intelectuală în sine. Biblioteca sa cuprinzând numeroase rarități bibliografice (tipărituri apusene și răsăritene, manuscrise ale unor vechi creații originale din Țara Românească) va atrage atenția cărturarilor vremii și va fi cea dintâi bibliotecă a unui învățat român despre care se păstrează mărturii.

Eruditul Udriște Năsturel - care își compusese un blazon cu o alambicată heraldică - a fost, înaintea mitropolitului Varlaam al Moldovei, cel dintâi versificator cult. Practica, de origine polonă, de a însoți „stema" țării cu stiluri laudative la adresa domnului o întâlnim în *La prealuminata stemă a prealuminatei case a Măriilor Lor, domnitori Basarabi* din *Antologhionul* tipărit în 1643 la Câmpulung. Versurile în limba slavonă compuse de Udriște în numele lui Matei Basarab, a Doamnei Elina și al egumenului mănăstirii Negru-Vodă din Câmpulung, Melchisedec, sunt

alcătuite dacă nu cu talent, cel puțin cu tehnica savantă pe care o deprinsese prin înrâurirea modelelor Antichității greco-latine.

Udrișteș Năsturel a avut doi fii: cel dintâi, Mateiaș, adoptat de Matei Basarab și de Doamna Elina (sora lui Udrișteș), se va stinge prematur în adolescență, la numai 17 ani. Numele său însă – Mateiaș - va fi luat de muntele din apropierea orașului Câmpulung. Al doilea copil, Radu-Toma sau Răducanu Fierescu sau Radu din Fierești (după alte documente), va fi educat în spirit umanist și va moșteni, în parte, preocupările părintelui său.

Acest al doilea fiu al lui Udrișteș, Radu-Toma Năsturel, și-a înscris numele printre ctitorii de cultură din Țara Românească, pentru că din inițiativa sa a luat ființă la Câmpulung, în 1669, o școală domnească cu învățături în limba română. În documentul redactat în limba română (deși slavona era încă limba oficială a cancelariilor!), ce se păstrează la Arhivele Statului din București și poartă datarea 10 mai 1669, se arată că Radu-Toma Năsturel a donat pentru această școală domnească terenul ce-l avea la Câmpulung. Locul nu era ales întâmplător, căci acest oraș era cunoscut lui Radu-Toma Năsturel ca purtător al unei puternice tradiții culturale. De altfel, documentul citat este unul dintre primele în limba română în care apare cuvântul „școală”.

Nu pot fi dubii că Radu-Toma Năsturel, important demnitar, va fi intervenit personal pe lângă domnul țării, Antonie-Vodă din Popești (1669-1672), pentru înzestrarea școlii de la Câmpulung, de vreme ce voievodul a hotărât să se acorde acestei

Antonie-Vodă din Popești,
domnitor al Țării Românești (1669-1672) [27]

Hrisovul emis în București, la 10 mai 1669, prin care Antonie-Vodă din Popești întemeia la Câmpulung prima școală cu învățături în limba română [28]

instituții jumătate din venitul ce se încasa la vămile de la Rucăr și Dragoslavele. Astfel, în hrisovul dat de Antonie-Vodă din Popești se menționează: „făcui domnia mea casă de învățătură, adecă școală, în orașul domniei mele Câmpulung." Apoi se mai precizează că școala trebuie „să fie cu putință și bogaților și săracilor", iar acest caracter de școală obștească îl găsim pentru prima dată subliniat într-un act din Țările Române.

Punând în evidență acest document, descoperit și publicat de Gheorghe Pârnuță, marele cercetător al învățământului românesc, nu se știrbește cu nimic meritele lui Gheorghe Lazăr, despre care s-a spus că în 1818, la București, a organizat pentru întâia dată o școală în limba română. Potrivit acestor afirmații, ar rezulta că școala românească este de dată relativ recentă și ar fi o greșeală să rămânem cu această idee. După cum se vede, școala în limba română de la Câmpulung, întemeiată pe bază de hrisoave domnești, este atestată prin documentul din 10 mai 1669 cu nu mai puțin de 150 de ani înaintea celei organizate în București de Gheorghe Lazăr la „Sf. Sava".

Prima școală publică gratuită din Europa și-a deschis porțile în 1616, la Frascati, un oraș aflat la doar câțiva kilometri de Roma. După numai o jumătate de veac, în 1669, și la Câmpulung se deschidea o școală publică. Așadar, la Câmpulung a luat ființă nu numai prima școală publică din Muntenia, dar și una dintre cele dintâi din Europa.

Amintirile medicului Constantin Dimitrescu-Severeanu

Născut în ținutul Severinului, medicul chirurg Constantin Dimitrescu-Severeanu (1840-1930), autor de tratate științifice și memorialist, a fost bursier la Liceul „Sf. Sava”, apoi student al Facultății de Medicină din București, iar din 1861 asistent la catedra de anatomie a Facultății. În 1862 a plecat la Paris, unde și-a susținut teza de doctorat. În 1864 s-a reîntors în țară și a fost numit medic secundar la Spitalul Colentina din București. Aici, pentru prima oară în România, a făcut o operație de hernie strangulată.

În timpul Războiului de Independență, medicului Constantin Dimitrescu-Severeanu i s-a încredințat direcția spitalelor „Crucii Roșii”. În 1884 a trecut la catedra de chirurgie a Facultății de Medicină din București, unde a funcționat până în 1911, la pensionare.

Constantin Dimitrescu-Severeanu (1840-1930) [25]

Constantin Dimitrescu-Severeanu a fost senator de Ilfov, vicepreședinte al Senatului, efor al Spitalelor Civile din Capitală și unul dintre cei mai valoroși medici ai țării la sfârșitul secolului al XIX-lea. Era căutat nu doar de bolnavi din România, ci și din Serbia, Bulgaria și Turcia. Numeroasele sale lucrări științifice din domeniul chirurgiei au avut recunoaștere și în străinătate. Pe drept este considerat întemeietorul chirurgiei științifice românești.

*

Rememorările acide ale primei vizite la Câmpulung a lui Constantin Dimitrescu-Severeanu au fost tipărite în cartea *Din amintirile mele (1853-1928)*, vol. I, Tipografia „Bucovina", I. E. Torouțiu, București, 1929. Având în vedere că nu exista încă un „drum de fier" între Pitești și Câmpulung (așa cum precizează autorul), vizita prezentată trebuie să fie anterioară anului 1887, când a fost inaugurată calea ferată.

Prima călătorie în județul Muscel

„Se vorbea mult de frumusețile din județul Muscel. Se spunea că orașul era frumos, că avea o climă dulce și aer curat. Vara răcoare, iar iarna frig ca și în alte regiuni. Că în oraș era vrednică de a fi văzută biserica catolică, construită pentru nevasta lui Negru-Vodă, Clara, care a fost și ea (probabil o unguroaică) catolică. Că în ziua de Sf. Ilie, târg mare, unde vin locuitorii să vândă și să cumpere și unde renumitele femei frumoase vin să-și arate frumusețea lor și costumele pitorești. Că în apropiere este stabilimentul Băilor Bughea, proprietatea lui Treboniu Laurian.

Tot în apropiere se află Mănăstirea Nămăești, renumită prin capela săpată în piatră. Drumul către Rucăr, călătoria cea mai pitorească. Vederea din dealul Mateiașului este dintre cele mai frumoase; vârful lui este una dintre cele mai încântătoare, și de acolo se vede la depărtare mare, pe valea Dâmboviței; se vede Piatra lui Crai, Rucărul și vârfurile munților, între care muntele Păpușa, cu zăpada perpetuă, mai înalt decât toate. Dacă întorci fața de pe Mateiaș, vezi Câmpulungul și Mânăstirea Nămăești. La câțiva kilometri este Rucărul, situat într-o regiune frumoasă și higienică și în apropiere se află peștera Dâmbovicioara.

Auzind vorbindu-se de toate aceste locuri frumoase, m-am decis a le vizita și, pentru aceasta, eu și nevastă-mea ne-am echipat cu toate cele necesare în vederea schimbărilor timpului.

„Crucea lui Matei-Vodă din grădina lui Bucur Ciobanul, lângă biserica Valea, suburbiul Schei, Câmpulung." Foto și text de Ioan Niculescu, 1893 [26]

„Banița Câmpulungului pentru controlarea măsurilor la vânzătorii de produse ai orașului (anul 1827) și pisania de la schitul Flămânda (Mărculești)." Foto și text de Ioan Niculescu, 1893 [26]

Drum de fier era numai până la Pitești, de acolo am luat o trăsură de piață; era o căldură sufocantă. Când era un mic curent de vânt, ne bucuram, dar ne supăra praful ce producea vântul".

Sfârșit de veac XIX, la Câmpulung

„Cu cât ne apropiam de Câmpulung, cu atât începea și răcoarea, către seară; în apropiere de oraș este o întinsă câmpie, de unde vine și numele orașului; pe această câmpie a fost poposită o legiune romană, din care s-au mai găsit resturi de construcții. Ajunși în oraș, ne-a dus birjarul la un hotel, unde n-avea nicio cameră liberă, în schimb era o murdărie și o putoare de privată teribilă.

Ne-a dus la un alt hotel, Marinoiu, un han și mai primitiv, murdar și nici acolo cameră liberă. Nu mă miram că era murdar

Bărăția din Câmpulung.
Fotografie de Ioan Niculescu, 1893 [26]

și nu avea camere libere, dar nu înțelegeam cum oamenii puteau să trăiască în acea infecție. Era un început de decepție. Ne-am luat cu noi puținul bagaj și ne-am dus la o cofetărie, unde era multă lume, ca să luăm și noi o consumație, era pe «Bulevardul Pardon», lung de vreo 40-50 metri și lat ca două strade. Erau câteva bănci și cum nu aveam cameră, hotărâsem să dormim pe acele bănci. La cofetărie era și prefectul județului, Trăsnea, un bun cunoscut, pe jumătate prieten, el era cumnat cu doctorul Davila.

Trăsnea cum ne-a văzut, a venit la noi la masă și, după ce-am vorbit de multe și multe, i-am spus că nu avem locuință pentru noaptea aceea. A dat un semnal, a venit un sergent de oraș, a făcut salutul și: «Trăiți don' prefect, ce poftiți?»

« – Du-te și caută un comisar, să vină aici!»

« – Trăiți don' prefect, acuși!»

Peste scurt timp a sosit comisarul, a făcut și el salutul reglementar, iar prefectul i-a spus:

« – Cum vei ști, să găsești locuință pentru d-l profesor Severeanu!»

« – Domnule prefect, să-i duc la cucoana Leanca!»

« – „Bine, să-i duci!»"

La coana Leanca, gazda din Câmpulung

„Era târziu, eram osteniți și-am plecat, conduși de comisar. Pe drum ce iluzii îmi făceam, cum aveam să dorm bine la cucoana Leanca și scăpam de mizeria de la poroclitele hoteluri. Ne-a dus pe fel de

fel de strade întortochiate, ba suind, ba coborând, în fine am ajuns la o bujdiulă de casă, unde, ca să intri, trebuia să te încovoiezi.

Comisarul a strigat pe cucoana Leanca, a ieșit o băbușcă murdară, ne-a recomandat, și cucoana Leanca a spus c-avem să fim foarte mulțumiți. M-am întristat și l-am dat la toți dracii pe cel care a spus că orașul Câmpulung putea fi o stațiune higienică și plăcută. Cucoana Leanca a deschis o ușă, am coborât două trepte, era o cameră în care se auzeau horcăituri de om. La întrebarea mea, cucoana Leanca mi-a spus că erau musafiri. Din camera aceea am urcat vreo trei trepte și am intrat într-o altă cameră cu tavanul de scânduri pe grinzi de lemn învechite, negre; a pus într-o ulcică o lumânărică de seu și și-a luat seară bună, grăbită, căci poate mai veneau și alți musafiri.

M-am întristat amarnic, îmi veneau lacrimi de necaz și blestemam ceasul în care am plecat din București. Sărmana mea soție era bună, tolerantă și mă consola că aveam să găsim noi locuri mai bune și mai frumoase.

Am stat mult pe gânduri dacă trebuia să mă culc; în fine, m-am așezat pe un pat mizerabil de scânduri, tare. Am suflat în mucul de lumânare.

Cu toată oboseala, supărarea nu mă lăsa să dorm; insectele au început să mă atace, am aprins lumânarea și mii de ploșnițe năvăliseră pe mine, ele urcau și în pat, dar cele mai flămânde se lăsau să cadă de la tavan. N-am dormit niciun minut, toată noaptea, căci pe lângă insecte era și horcăitul vecinilor, căci uși între camere nu erau.

Când s-a luminat de ziuă, am ieșit afară: o curte mare, ca pustietate. Împrejur case, unele cu un etaj, altele cu două, cu ferestrele către curte. Am strigat, a ieșit cucoana Leanca, am întrebat-o unde era locul pentru necesități, și ea mi-a spus că aici în oraș se fac necesitățile prin curte:

« – Apoi nu te văd vecinii, cucoană Leanco?»

« – Nu este nimic mamă, căci așa este obiceiul pe aici!»

Ne-am îmbrăcat, am plătit ce ne-a cerut cucoana Leanca și i-am urat să mai aibă mușterii câți iepuri la biserică".

Costumul național din Rucăr în fotografiile lui Alexandru Antoniu

Fotograful Alexandru Antoniu, activ la București între 1890 și 1925, s-a remarcat în special prin lucrarea sa intitulată *Albumul General al României. Compus din 300 tablouri reprezentând: monumentele istorice și contimporane, poziții pitorești, Domeniul Coroanei și costume naționale, cu descrierea istorică și pitorească.* Albumul este structurat în două mari secțiuni: partea I a apărut în 1901 la Atelierele Stengel & Co. din Dresda, iar partea a II-a, în 1904, la Editura Socec din București.

Alexandru Antoniu (circa 1860-1925) este cunoscut ca „fotograful Micului Paris" și s-a bucurat din plin de stima contemporanilor. Lui îi datorăm majoritatea imaginilor proaspete ale cutărui palat sau bulevard din Bucureștiul abia născutului secol XX. Fotografiile cuprinse în primul volum din *Albumul General al României*, expuse la Expoziția Universală de la Paris din 1900, i-au adus autorului medalia de bronz.

O horă în satul Rucăr, județul Muscel

În zilele de sărbătoare flăcăii și fetele din sat se strâng la cârciumă, unde după multe vorbe glumețe la urechea drăgălașelor fete se încing la jocuri naționale. Bătrânii obosiți de povara anilor stau privind cu nesaț la viitorii gospodari, gândindu-se la timpurile din tinerețe; iar cârciumarul vesel se învârtește în mijlocul lor cu sticla și paharul plin de vin, oferind flăcăilor nectarul înflăcărător. (Alexandru Antoniu) [18]

O țărancă din Rucăr, județul Muscel [18]

Țărănci din județul Muscel [18]

Alexandru Antoniu a publicat și alte albume de mare interes: *Albumul armatei române* (1902), *Amintiri din România. Expoziția Națională Română 1906. Cu ocazia jubileului de 40 de ani de domnie a M. S. Regelui Carol I* (1906) *și Din București* (1910), toate tipărite la Editura Socec din Capitală.

Drumul de la Câmpulung la Rucăr, pe care va fi mers Alexandru Antoniu purtându-și trepiedul și plăcile fotografice, va fi fost parcurs în aceeași perioadă de scriitorul Alexandru Vlahuță, care în volumul *România pitorească* observă și el, asemenea fotografului, frumusețea peisajului și a costumului național din Rucăr:

„De la Câmpulung plecăm la Rucăr pe frumoasa șosea care s-așterne ca o prispă netedă pe vârful Mateiașului, de unde-n largi șerpuiri trăgănate se lasă-n valea Dâmboviții, ascultă șuietul apelor

Costumul bogat din Rucăr, județul Muscel [18]

și zgomotul morilor și joagărelor de la Dragoslave și de la Rucăr, apoi o rătează-n sus peste măgurile umbrite de brazi și trece, prin strunga de la Pajera, dincolo, în Țara Bârsei. Ne oprim câteva minute la Nămăești, la mânăstirea de călugărițe, adăpostită-ntre copaci, cu vestita bisericuță scobită în inima unei stânci, pe coasta verde a unui deal, de pe care se vede-n jos, ca-ntr-o panoramă, orașul Câmpulung, cu mândrele-i împrejurimi.

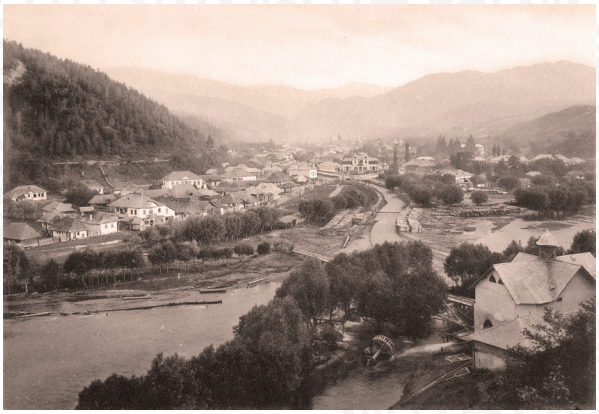

Satul Rucăr, județul Muscel [18]

După două ceasuri de drum intrăm în Rucăr, sat mare, aproape un orășel, așezat sub strașina Carpaților, la răspântia a două ape, în una din cele mai încântătoare văi ale județului Muscel. Toate te-nveselesc aici: aerul curat, freamătul pădurii, șuietul apelor, casele albe presărate printre copaci, înfățișarea mândră și voinicească a gospodarilor, chipul rumân și luminos al rucărencelor și portul lor adevărat românesc, țesut, lucrat și înflorit de mâna lor c-o măiestrie pe care nu știu singure de unde-au învățat-o."

„La Belle Époque” prin cărți poștale ilustrate

Cine ar căuta în colecțiile Bibliotecii Academiei Române din București fără îndoială că ar putea respira puțin din atmosfera și parfumul Câmpulungului din „La Belle Époque”. Ce va descoperi cititorul, printre altele?

În anii începutului de veac XX, două prietene corespondează prin intermediul unor cărți poștale ilustrate cu imagini din Câmpulung. Una dintre ele se numește Maria, o bucureșteancă domiciliată pe str. Ion C. Brătianu, nr. 48. Cealaltă este domnișoara Lizetta Rădulescu, din comuna Preajba, județul Vlașca. Iar Maria, ca să dea o notă cât mai exotică numelui său, semnează „Mariuka” în finalul fiecărei corespondențe.

Să aruncăm o privire! Ca orice bucureștean cu oarecare stare materială, într-o primă carte poștală expediată prietenei sale, unde este înfățișat Bulevardul din Câmpulung, Mariuka își declară intenția de a pleca în vacanță „după Sf. Ilie”, întrucât canicula încă nu încălzise până la refuz Capitala:

[Data poștei: 27 iulie 1906]

[Destinatar] *Domnișoarei Lizetta Rădulescu, comuna Preajba, județul Vlașca*

Dragă Lizetta,

Cred că după Sf. Ilie plecăm la Câmpulung. Pe aci nu este tocmai așa cald. Nini Murguletz mi-a scris și este la Constanța. Adresa ei: str. Tomis, 21.

Sărutări,

Mariuka

Resimțim aici, în scrisul citeț și foarte corect al Mariukăi, puțin snobism de

„Câmpulung. Bulevardul". Carte poștală ilustrată,
Editura N. Manolescu, Câmpulung. Circulată 1906 [18]

natură onomastică, întrucât neaoșului nume Murguleț îi schimbă consoana finală „ț" într-un „tz" venit de undeva din import. De altfel, în scrierile sale, contemporane cu redactarea acestei cărți poștale, Caragiale ironiza maniera cosmetizării unor nume românești, de vreme ce și în schițele lui întâlnim personaje care, pompos, se numesc: Popesco, Ionesco, Raul Gregorașcho, Esmeralde Piscupesco etc.

Citind mai departe corespondența dintre cele două prietene, aflăm că peste doar un an, în 1907, domnișoara Lizetta Rădulescu a făcut un salt spectaculos în ceea ce privește domiciliul: din comuna Preajba, județul Vlașca, unde locuia în 1906, a ajuns direct pe Calea Victoriei. Nu știm cum, dar am putea bănui!

Astfel, pe o carte poștală care înfățișează aleea principală a grădinii Băilor Kretzulescu din Câmpulung, Mariuka îi scrie prietenei sale despre distracțiile de tot felul din oraș, despre „marea petrecere de la Margareta [Mirea]", unde „tot Câmpulungul este invitat":

„Câmpulung. Aleea principală din grădina Băilor".
Editura Librăriei N. Staicu, Câmpulung. Circulată 1907 [18]

[Data poștei: 7 august 1907]

[Destinatar] *Domnișoarei Lizette Rădulescu, 200 Calea Victoriei, București*

Dragă Lizette,

De o săptămână sunt la Câmpulung: petreceri sunt de tot felul, dar plouă tot mereu. Mâine este mare petrecere la Margareta [Mirea]*, tot Câmpulungul este invitat. De asemenea jucăm și noi, în mai toate zilele, tenis.*

Tu ce mai faci? Trebuie să-ți pară rău că ai plecat din Tekirghiol. Sper ca [sic] *cartea asta poștală să te găsească la București. Adresa mea: str. I. C. Brătianu, nr. 48.*

Multe sărutări,
Mariuka

După o întreagă lună august petrecută la Câmpulung, timp în care și Lizetta Rădulescu, aflată la Techirghiol, îi răspunsese prietenei sale printr-o carte poștală, Mariuka se pregătește să se întoarcă la București, întrucât „Câmpulungul începe a se goli" odată cu apropierea toamnei.

Trebuie precizat aici că Techirghiol, asemenea Câmpulungului, era o altă stațiune de bon-ton a protipendadei bucureștene de la 1900. Însemnările lui Camil Petrescu din romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* sunt edificatoare în acest sens.

[Data poștei: 1 septembrie 1907]

[Destinatar] *Mademoiselle Lizette Rădulescu, Calea Victoriei 200, București*

29 august 1907, Câmpulung.

Drăguță Lizetto, Îți mulțumesc pentru drăguța carte poștală care mi-a făcut mare plăcere. Câmpulungul începe a se goli. A plecat deja o grămadă de lume. Noi am ajuns cu ajutorul lui Dumnezeu la București. A fost și Fortunescu aici pentru câteva zile.

Când se începe școala? Spune-mi, te rog, Margareta Mirea ți-a scris, pentru că i-am arătat cartea ta poștală.

Sărutări,

Mariuka

Alături de alte familii-emblemă ale Câmpulungului (Negulici, Paul, Nicolau, Sachelarie ori Anastase, unele dintre ele unite prin căsătorii, ca de pildă familiile Negulici și Paul), familia Mirea, prezentă aici prin Margareta Mirea, a avut în epocă o importanță aparte. Astfel, Apostol Mirea, în calitate de consilier comunal al Câmpulungului, a modernizat orașul, iar pictorul George Demetrescu Mirea și fratele său, sculptorul Dimitrie D. Mirea, au adus prin creațiile lor contribuții remarcabile la îmbogățirea patrimoniului artistic național.

Redactată pe cărți poștale ilustrate reprezentând Câmpulungul din „La Belle Époque", corespondența dintre domnișoara Lizetta Rădulescu și prietena ei, Mariuka, va continua și în perioada următoare anului 1907. Alte trei cărți poștale, păstrate în colecția Bibliotecii Academiei Române, expediate în intervalul 1911-1916, demonstrează legătura strânsă dintre cele două prietene.

Ce s-a mai petrecut? Lizetta Rădulescu se va căsători și va deveni Lizetta Smărăndescu. Se va muta împreună cu soțul pe str. Luterană, nr. 13, din București și va avea o fetiță căreia îi pune numele Sanda. În vacanțe, ca de obicei, Mariuka va petrece și va juca tenis la Câmpulung, iar Lizetta va merge în continuare la Techirghiol.

Totuși, într-o carte poștală din 16 iulie 1916, trimisă de Mariuka de la Câmpulung, se observă începutul unor schimbări: Lizetta, cam bolnavă, este în concediu la

„Câmpulung. Bulevardul". Carte poștală ilustrată, Editura N. Manolescu, Câmpulung. Circulată 1907 [18]

Sinaia și prietena Mariuka îi recomandă să se mai menajeze. La rândul ei, Mariuka îi transmite că îi merge bine „până acum" și că „se găsesc de toate, cu toată lumea multă care a venit și aici".

Precizarea „Se găsesc de toate" nu este întâmplătoare. Marele Război izbucnise de doi ani în Europa și bătea la porțile României. Scriindu-i prietenei sale că este, totuși, destul belșug la Câmpulung, „cu toată lumea multă care a venit și aici", Mariuka - prin acest „și" - spune un adevăr: bucureștenii începeau să fie atrași tot mai mult de Sinaia și tot mai puțin de Câmpulung. În finalul cărții poștale, exuberanta Mariuka de odinioară semnează acum simplu: Maria.

Peste doar o lună România va intra în sângeroasa conflagrație care va măcina întreaga țară. „La Belle Époque" se încheia și la Câmpulung...

Câmpulungul la Expoziția Generală Română din 1906

Cunoscută în epocă sub numele „Expoziția Generală Română", evenimentul jubiliar din 1906 s-a dorit a fi o manifestare națională a românilor de pretutindeni. Organizatorii au avut în vedere mai multe obiective: înființarea unui muzeu al românilor, a unui spațiu de cunoaștere a trecutului, dar și a prezentului, a unui parc de distracții, precum și glorificarea regelui Carol I. Nu era sărbătorit un singur eveniment, de vreme ce expoziția marca împlinirea a 40 de ani de domnie ai regelui Carol I și 25 de ani de la proclamarea Regatului României.

Ideea organizării expoziției de la București în anul 1906 i-a aparținut lui Take Ionescu. Comisar general al expoziției a fost numit Constantin Istrati, doctor în chimie și medicină la Paris, academician și fost ministru. De realizarea parcului expozițional era răspunzător și ministerul Domeniilor, condus de Ion N. Lahovari.

În ceea ce privește alegerea locului expoziției, au existat mai multe variante în București: Șoseaua Kiseleff, Târgul Moșilor-Obor, Cotroceni, Filaret. După îndelungi discuții, s-a optat pentru ultima variantă.

În anul 1905, pe locul destinat expoziției, la Filaret – numit Câmpia Libertății din 1906 –, nu se afla decât o fântână, niște pășuni pentru vite și terenuri mlăștinoase. Ion N. Lahovari, în discursul rostit la inaugurarea manifestării, a evidențiat efortul depus:

„Am tăiat dealuri, am secat bălți, am umplut o vale, am săpat un loc mare și, în mai puțin de un an, am scos la lumină parcul și grădinile expoziției."

Gimnaziul „Dinicu Golescu" din Câmpulung. Înființat în 1894, până în 1917 a fost doar gimnaziu, având numai patru clase. A funcționat în localul din fața mănăstirii Negru-Vodă. În 1937 cursurile au început să se predea în noul local, construit vizavi de cel vechi. [30]

Școala de Fete Nr. 2 din Câmpulung. A fost înființată în 1896 și a funcționat în casele fostului egumen al mănăstirii Aninoasa, călugărul Dionisie Aninoșanu. Din 1929 s-a mutat în noul local „Oprea D. Iorgulescu", în aceeași clădire cu Școala Nr. 1 de Băieți. [30]

Planul general al parcului a fost întocmit de către francezul Edmond Redont (creatorul parcului Bibescu din Craiova). Suprafața totală era de peste 36 ha. Arhitecții expoziției au fost Victor Ștefănescu și Ștefan Burcuș. Alături de ei, au mai participat la construcția pavilioanelor și a altor clădiri cei mai reprezentativi arhitecți și ingineri români.

Expoziția ar fi trebuit să înceapă în data de 4 iunie 1906, într-o zi de duminică. Dar, din cauza unei ploi torențiale, festivitatea de deschidere a fost amânată pentru ziua de 6 iunie. Ziarele au evidențiat prezența unui public imens, iar întregul parc era împodobit cu drapele tricolore. La inaugurare au participat guvernul, familia regală, membri ai administrației, oaspeți străini și membri ai corpului diplomatic acreditat la București, cu excepția legației Imperiului Otoman.

Familia regală a fost întâmpinată la intrarea în parc, prin poarta în formă de arc de cerc, de către organizatori, guvern

Atelierul Profesional de Fete din Câmpulung. Școala s-a înființat la 1 septembrie 1905 și a funcționat la început în chiliile de călugări din curtea mănăstirii Negru-Vodă. [30]

Băile Eforiei Kretzulescu din Câmpulung. Date în folosință în 1897, primul nume a fost Băile Eforiei „Radu-Negru". [30]

și un grup de 300 de notari, primari și săteni de frunte din toate județele țării. La Arenele Romane au ținut discursuri Ion Lahovari, Constantin Istrati și regele Carol I.

*

Prefectura județului Muscel a oferit Expoziției Generale Române din 1906 un număr de 25 de fotografii înfățișând Câmpulungul, majoritatea cu dimensiunea 223 x 158 mm, așa cum apare inscripționat pe verso. Pe o etichetă de pe spatele unei fotografii este trecută data când au fost oferite de Prefectura Muscel: 21 iunie 1906.

Imaginile din Câmpulung, de o calitate remarcabilă, au fost realizate, probabil, de Emilie R. Speek, cel mai important fotograf al orașului în acea perioadă.

Elisaveta Săvoiu, o altă Vitoria Lipan

Din centrul localității Malu cu Flori, aflată pe drumul ce duce de la Câmpulung la Târgoviște, am pornit într-o reconstituire. Îndrumat de localnici, am apucat pe un drumeag care suie pieptiș mai bine de un kilometru pe un deal. Apoi am întrebat de vreo două-trei ori pe la case și am ajuns în fața locuinței lui Ion Diaconescu, fostul învățător din Malu cu Flori în anii Primului Război Mondial: o clădire mare, frumoasă, orientată către sud, cu o curte largă în față și cu o grădină întinsă în spate. Vecinii mi-au spus că învățătorul murise demult, că nu mai locuia nimeni acolo, dar că pot intra în curte să mă uit în jur.

În momentul acela m-a cuprins o emoție puternică. Așadar, aici se întâmplase ceea ce îmi povestise tata în copilărie! Aici, la picioarele mele, în acea curte, într-o zi de noiembrie 1916, căzuse

Elisaveta Săvoiu în anii maturității.
Câmpulung, 1936

Elisaveta Săvoiu domnișoară, la 21 de ani, în costum național de Muscel. Câmpulung, 1905

împușcat de nemți și apoi fusese îngropat bunicul Ion Săvoiu! Puteam pune acum la locul ei ultima piesă care mai lipsea din ansamblul unei reconstituiri pe care o începusem cu mulți ani în urmă: mărturii din familie, documente de la Arhivele Naționale, volume despre luptele din zona Muscelului ori alte informații diverse. În ziua aceea am completat acest imens puzzle cu ultima piesă...

Ce se întâmplase așadar aici, în locuința învățătorului Ion Diaconescu? În august 1916, încorporat în Regimentul 70 Infanterie Muscel, bunicul Ion Săvoiu a simțit mirosul prafului de pușcă. Luptele l-au purtat în Dobrogea, iar apoi pe culoarul Rucăr – Bran. Atât cât a putut, a ținut prin scrisori legătura cu familia sa de la Mălin – Muscel. În clipele de răgaz citea dintr-un carnețel luat de acasă unde își scosese, scrise cu creionul, fragmente din psaltire.

Acasă la Mălin, Elisaveta, soția lui Ion Săvoiu, o femeie frumoasă și în plină putere, începuse să se îngrijoreze. Nu mai primise de prea multă vreme niciun fel de veste de la Ion, cel plecat în război. Știa că în munții Muscelului se dăduseră lupte grele și gândul că lui Ion i s-ar fi putut întâmpla ceva nu îi dădea pace. De la autorități nu reușise să afle nimic, în ciuda tuturor încercărilor. Atunci Elisaveta, plină de presimțiri, n-a mai putut răbda și s-a hotărât să curme incertitudinea.

Pe cei trei copii mici, pe Victoria, Benone și Nicolae, i-a lăsat la Mălin în grija Oprinei, mama soțului. Asemenea unei alte Vitoria Lipan a luat-o de una singură, din sat în sat, de la Muntele Mateiaș

pe apa Dâmboviței la vale, pe urmele Regimentului 70 Infanterie unde fusese încorporat Ion Săvoiu, care se retrăsese pe drumul ce duce de la Câmpulung la Târgoviște. După zile de căutări, începuse să-și piardă speranța că va mai descoperi ceva. Mulți dintre cei căzuți erau neidentificați și fuseseră îngropați pe locul unde îi prinsese frigul morții.

În satul Malu cu Flori a aflat însă de la localnici că într-o groapă comună șapte soldați români, împușcați de nemți, își dorm somnul de veci în grădina învățătorului Ion Diaconescu. Ajunsă în curtea învățătorului, l-a întrebat pe acesta dacă știe cine sunt militarii aflați în groapa comună și dacă nu cumva a auzit despre unul dintre ei, pe nume Ion Săvoiu, soțul său de la care nu-i mai venise nicio veste. Învățătorul n-a știut să-i spună cine sunt, dar i-a povestit ce se întâmplase acolo, în curtea lui. Apoi a mers în casă și i-a adus două obiecte rămase de la unul dintre cei împușcați de nemți: un brâu roșu și o psaltire scrisă de mână cu creionul pe un carnețel. Văzându-le, Elisaveta a urlat de disperare și a început să jelească. Le recunoscuse! Brâul cel roșu și psaltirea scrisă de mână erau ale soțului dispărut, ale lui Ion.

Ultima carte poștală trimisă de pe front acasă de Ion Săvoiu, 1916

„România în Marele Război”,
volum editat de Muzeul Național de Istorie
a României, București, 2016

În septembrie 2016, cu ocazia deschiderii expoziției „România în Marele Război”, organizată de Muzeul Național de Istorie a României din București, au fost expuse într-o vitrină fotografia lui Ion Săvoiu și ultima sa carte poștală trimisă de pe front. Prezentarea acestor exponate a apărut apoi în albumul *România în Marele Război*, scos de un colectiv al Muzeului.

Destinul lui Ion Săvoiu și devotamentul soției sale Elisaveta, plecată asemenea unei alte Vitoria Lipan pe urmele soțului dispărut în război, au devenit subiectul unui episod de film, intitulat „Dorobanții de Muscel și Argeș”, în documentarul „Memorialul durerii” realizat de Lucia Hossu-Longin și difuzat de Televiziunea Română.

Visătorul poet Dimitrie Nanu

Când veacul al XIX-lea trecuse puțin de jumătatea sa, Gheorge Nanu, un negustor de vază, evlavios, dar și iubitor de petreceri, fin cunoscător de oameni și prieten al lui Lascăr Catargiu, tocmai se căsătorise la Câmpulung cu jupânița Zoe Hristodor.

În locuința lor, cunoscută cu numele „Casa Nanilor", construcție în stilul vechilor case muntenești, cu pridvor larg, susținut de stîlpi svelți de stejar, cu poartă mănăstirească la intrare, cu o curte primitoare și îmbălsămată de mireasma florilor și a brazilor semeți, s-au născut cei șase copii ai lor: Ion Nanu-Muscel, fiul cel mare, viitorul medic de renume și profesor universitar, Constantin Nanu, care va urma să devină medicul Teatrului Național din București, Gheorghe și Niculae, morți de tineri, Dimitrie Nanu și Maria.

Venit pe lume în anul 1873, Dimitrie Nanu a urmat cursurile primare la vechea Școală Domnească din Câmpulung și pe cele liceale la „Sf. Sava" în București. Având dragoste de animale, s-a hotărât să urmeze o carieră de medic veterinar și în 1894 era un sârguincios student al Școlii Veterinare din București. Când o comunicare științifică a sa, trimisă Academiei de Științe din Paris, a fost citită în fața înaltului for de însuși marele farmacist-chimist Ferdinand Frédéric Henri Moissan, studentului român i s-a prevestit o strălucită carieră medicală.

Dimitrie Nanu, considerând că totuși n-ar avea vocația necesară pentru profesia de medic veterinar, a rămas la vechea lui pasiune: literatura. Tatăl său însă l-a obligat să urmeze cu totul altceva: Facultatea de Drept din București, unde și-a luat

și licența. Firea lui Nanu, cu puternice înclinări literare, i-a călăuzit pașii destul de repede spre Facultatea de Litere din Bruxelles, care l-a „metamorfozat“ pe fostul licențiat în Drept în... profesor de limba și literatura franceză.

Întors în țară, Dimitrie Nanu a predat limba franceză la Bacău și apoi la Bârlad, unde în 1903 a legat o strânsă prietenie cu Emil Gârleanu, alături de care a întemeiat o revistă de orientare autohtonistă, pe care au numit-o „Făt-Frumos”. Departe de ai lui, Nanu n-a rămas multă vreme în Moldova. Reîntors în confortul casei părintești din Câmpulung, a abandonat profesoratul și a lucrat ca laborant în farmacia din oraș a lui Gabriel Dimitriu, frecând în mojare prafuri farmaceutice sau cântărind pilule în balanțe de mare precizie.

Poetul Dimitrie Nanu într-o fotografie trimisă familiei din Germania în vremea prizonieratului său din Primul Război Mondial

Temperamentul său neliniștit, dar și marea pasiune pentru literatură, l-au dus în scurt timp la București, unde a găsit și o slujbă mulțumitoare: bibliotecar-șef la Ministerul de Industrie și Comerț. Econom, lipsit de vicii, a strâns ban cu ban și a putut să-și construiască o casă în cartierul Floreasca, unde a trăit o viață tihnită, după dura experiență din Primul Război Mondial, când în septembrie 1917 unitatea sa de infanterie fusese încercuită de germani și el căzuse prizonier.

Întors din prizonierat, cu stabilitatea dată de o slujbă convenabilă și o locuință confortabilă, Dimitrie Nanu s-a putut ocupa intens de literatură. Debutase la Câmpulung în anul 1900 cu placheta *Nocturne,* urmată în 1914 de o a doua plachetă, *Ispitirea de pe munte.* Continuând mai vechi colaborări, a publicat versuri în unele dintre cele mai prestigioase reviste

ale vremii, ca de pildă „Convorbiri critice”, „Viața românească”, „Sburătorul”, „Adevărul literar” și „Ramuri”. A fost un frecventator constant al cenaclului bucureștean „Sburătorul”, condus de criticul E. Lovinescu, unde îl va introduce și pe nepotul său, tânărul poet Mihai Moșandrei.

Amândoi au fost într-o intensă corespondență, iar Dimitrie Nanu se dovedește mereu în scrisorile sale un maestru spiritual pentru nepot:

„Dragă Mișule – îi scrie în 1932 - am venit din calmul Câmpulung, în trepidantul București, și nu știu cum să zbor iarăși spre cetatea nașterii mele, departe de Babilonul acesta unde trotuarele sunt un fel de altare priapice cu nesfîrșite teorii de bacante. Totuși, am observat, pentru un artist ca tine, Bucureștii ar trebui să fie ceea ce era pământul pentru Alfeu, dacă nu mă înșel. Să cobori ca dintr-un avion, să ia talpa piciorului contact cu Bucureștii, să dai o raită în tramvai, într-un automobil la Șosea, te vei simți «enceint“» cu o mulțime de subiecte, care vor prinde să-și agite mădularele. Atunci ții-ști la Câmpulung, unde să le nești într-o muncă laborioasă și liniștită, adică cu răbdare și fără pripă.”

Bun cunoscător al limbii franceze, Dimitrie Nanu a făcut numeroase

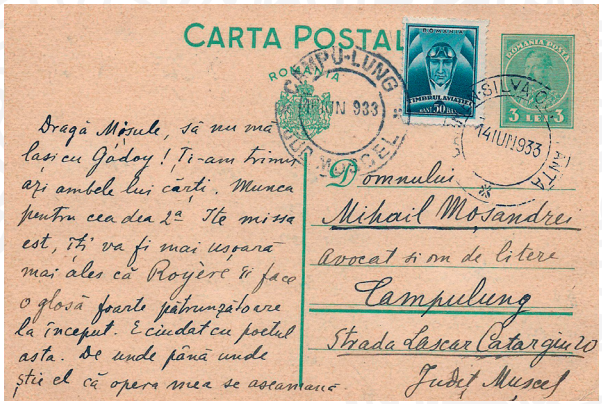
CARTA POSTALĂ

Dragă Mișule, să nu mă lași cu Gădoy! Ți-am trimis azi ambele lui cărți. Munca pentru cea dea 2a. Ite missa est, îți va fi mai ușoară mai ales că Royère îi face o glosă foarte pătrunzătoare la început. E cîndat cu poetul asta. De unde până unde știi el că opera mea se aseamănă

Domnului
Mihail Moșandrei
avocat și om de litere
Câmpulung
Strada Lascar Catargiu 20
Județ Muscel

Carte poștală a lui Dimitrie Nanu expediată către nepotul său, poetul Mihai Moșandrei (14 iunie 1933, data poștei)

traduceri din Racine, Corneille, Alfred de Vigny, François Coppée, Guy de Maupassant și alții. A tradus, de asemenea, tragediile *Othello* și *Furtuna* de Shakespeare, precum și drama *Puterea întunericului* de Lev Tolstoi. Bine primite, unele dintre traduceri i-au fost publicate, iar altele se află și astăzi între manuscrisele Muzeului Teatrului Național din București.

În anul 1934 i-a apărut la Editura „Cartea Românească“, într-o frumoasă ediție, volumul care l-a consacrat, *Poezii*, în care autorul și-a făcut o selecție a poeziilor răspândite de-a lungul timpului în periodicele literare. Volumul a primit în 1937 o apreciere oficială, căci Dimitrie Nanu a fost încununat, la propunerea lui

Dimitrie Nanu. Carte poștală emisă de Societatea Scriitorilor Români.

N. Iorga, cu Premiul Național de Poezie, distincție care, în afara unei sume importante de bani, i-a adus poetului cea mai mare satisfacție morală a vieții sale.

Simțind „camarada“ aproape, după cum se exprima eufemistic într-o scrisoare către Mihai Moșandrei, Dimitrie Nanu și-a scris în anul 1938 testamentul. Neavând urmași direcți, a lăsat casa nepotului, iar cărțile din bibliotecă și economiile sale, unor apropiați. S-a stins discret, așa cum trecuse și prin viață, în 1943 la Câmpulung, în brațele lui Mihai Moșandrei.

Toți cei care l-au cunoscut pe poetul Dimitrie Nanu i-au apreciat sensibilitatea, sinceritatea și puritatea sufletească, trăsături sugerate chiar de înfățișarea sa. „Toată viața lui – își amintește Mihai Moșandrei în volumul *Evocări literare* – a purtat o barbă siriană, neagră și deasă, sub o privire însă de o rară blajinătate. Deasupra ochilor mărunți, dar distrați, deseori atenți doar pe adâncurile sufletului, urca o frunte albă și fină dintr-un ivoriu curat, abia acoperită de un păr mătăsos și rar. Cu oricâtă distracție l-ai fi privit, bănuiai imediat în el un visător. Fixat sufletește pe cele mai înalte creste ale unei etici austere, privea aproape involuntar cu întreaga lui făptură numai pe Dumnezeu, fiindcă pentru poet toate cele bune, cât și cele rele ale acestei vieți porneau de la Dumnezeu și se terminau în Dumnezeu...”.

Nicolae Th. Ștefănescu și Mihai Moșandrei

După ce în anii tinereții a călătorit prin mai toată Europa și a admirat marile valori ale civilizației occidentale, Nicolae Th Ștefănescu – fiul viceguvernatorului Băncii Naționale a României – a hotărât ca în amiaza vieții să se retragă de la București la Câmpulung, unde a locuit în casa moștenită de la tatăl său, pe strada Matei Basarab, nu departe de Cercul Militar.

Spirit cultivat și rafinat, pasionat fotograf al Câmpulungului și al împrejurimilor sale (cinci albume cu fotografii, donate în 1946, se păstrează în arhiva Academiei Române), mare iubitor al drumețiilor în Muscel, probabil puțin blazat după desfătarea pe care i-o oferiseră castelele de pe Valea Loarei, comorile Luvrului ori capodoperele Renașterii italiene, Nicolae Th. Ștefănescu a hotărât să descopere ceva nou, care poate că scăpase multora. Din pasiunea sa pentru orașul adoptiv – Câmpulungul – s-a născut una dintre cele mai frumoase cărți scrise vreodată despre ținutul Muscelului, sugestiv intitulată *Prin Câmpulung și pe muscelele lui*.

Publicată în anul 1946 la tipografia „Gh. Gh. Vlădescu" din Câmpulung într-un tiraj restrâns, cartea *Prin Câmpulung și pe muscelele lui* a ajuns cu timpul o raritate bibliofilă. Apărută după Al Doilea Război Mondial într-o perioadă literară tulbure, ecourile ei au fost limitate și singura semnalare în presa culturală a timpului a reprezentat-o recenzia publicată în 1947 de poetul Mihai Moșandrei în revista „Ramuri" de la Craiova.

„Puține scrieri m-au mulțumit – scrie Mihai Moșandrei - precum atât de inspirata și pitoreasca broșură a d-lui Nicolae

Th. Ștefănescu, cu titlul sugestiv *Prin Câmpulung și pe muscelele lui*. Pe marginea acestei cărțulii, cu merite literare incontestabile și pe care o am acum deschisă înaintea ochilor ar fi trebuit să insist mai mult dacă marea modestie a distinsului autor nu m-ar fi oprit s-o fac chiar de la început.

Bănuiesc că încă de la primele capitole autorul n-a scris-o ca să ne informeze printr-un lux de cunoștințe arheologice sau istorice, ci dintr-o veche și înduioșată sinceritate sufletească, strivindu-și o lacrimă trecătoare la colțul ochiului pentru tot ce aici rămăsese strict românesc, autentic și pitoresc într-un oraș atât de puțin schimbat din marile vechimi, pentru tot ce mai zăbovește încă în metamorfoze spre o actualitate mai confortabilă, mai puțin duioasă în amintirile ei".

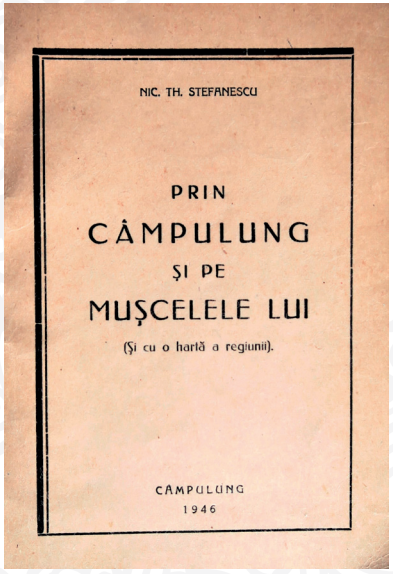

Nicolae Th. Ștefănescu, „Prin Câmpulung și pe muscelele lui", 1946

Nicolae Th. Ștefănescu pe terasa casei sale de la Câmpulung [31]

Fermecătoarea carte a lui Nicolae Th. Ștefănescu, un volum care știe să pună în surdină solidele cunoștințe istorice, arheologice ori etnografice ale autorului, scoate în evidență calitățile unui estet și sinceritatea unui suflet atent la tot ce este autentic, tradițional, nealterat, dar și pitoresc, în Câmpulung și pe muscelele lui.

„Ochiul său e sagace – scrie în continuare Mihai Moșandrei în recenzia sa din revista „Ramuri" –, omul văzut de autor se înfrățește perfect cu decorul ce l-a născut. Omul și peisajul suferă sau parcă

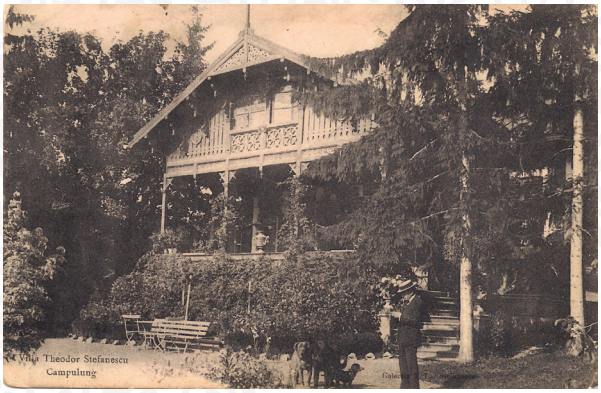

Vila Theodor Ștefănescu din Câmpulung [31]

se bucură laolaltă cu acest pământ verde, muscelean, atât de caracteristic sub soarele iute de primăvară sau sub cerurile de mătase ale toamnei, pe cărările bătătorite ale lui noiembrie sau pe făgașele pline de gloduri ale Drăceștilor, pe singuraticele și curatele drumeaguri ale Crețişoarei, Bărbușei sau Groșanilor. În excursiile sale estivale mai puteți adesea întâlni pe acest mărunt călător pătimaș de găsirea a noi decoruri spre mulțumirea visului său de-o clipă, mai ales atunci când e pe punctul de a surprinde documentul său turistic original și viu...

Alteori, cu un creion bine ascuțit și sigur, schițează pe carnetul său de drumeție figuri de originali ciobani autentici, plugari necăjiți sau alteori fete sau neveste vesele și vorbărețe surprinse în mijlocul fânului cosit, grabnice la strânsul

Femeie din Muscel cu doniță.
Fotografie de Nicolae Th. Ștefănescu [32]

lui cu furci și greble sau alteori surprinse, sub voluptatea soarelui iute, la înălbitul pânzelor la gârlă. Pe interesanta peliculă a Kodakului poți nu rareori surprinde copaci centenari uitați de Dumnezeu și de vreme alături de podoaba florilor de câmp, sub polenul proaspăt al dimineților de aur.

Poate că dacă ar fi știut să înceapă o clipă mai devreme cultivarea slăbiciunilor sufletului său cu siguranță că ar fi devenit un important pictor al nesfârșitelor frumuseți ale acestei țări binecuvântate. Fota sau ia curată prinde bine pe trupul voinic al muscelencei, dar mai ales specifica maramă: „ușoară ca spuma, luminând obrazul, încolăcind în voie gâtul,

Poetul Mihai Moșandrei împreună cu familia.
Foto: I. Munteanu, Câmpulung, circa 1940

cade pe spate până la călcâie, de flutură mersul sprinten al piciorului de neam...". Deci o proză ce la fiecare pagină mustește un sentimentalism sincer, față de oameni și natură, față de acești țărani interesanți în rusticitatea lor, pagini în care autorul nu-și poate ascunde o înăbușită și interioară exclamație de mândrie.

În fața notărilor sale calchiate pe viu și care aduc o contribuție atât de serioasă literaturii noastre de drumeție nu-mi rămâne decât un regret, și anume acela de a nu-și fi găsit editorul patriot și generos pentru a difuza această merituoasă cărțulie în mase cât mai largi de cititori, autorul fiind constrâns de inima lui mereu darnică de a o fi tipărit pe cont propriu.

Un duh puternic autohton pâlpâie totuși plin de originalitate în această nu prea voluminoasă broșură asemenea luminilor totdeauna vii ce joacă de veacuri pe crestele sihastre ale Iezerului, Clăbucetului sau Păpușii, de atâtea ori călcate de pașii viguroși ai autorului".

Notă: Pe prima filă a recenziei din revista „Ramuri", Mihai Moșandrei mi-a scris o dedicație: „Această revistă a trecutului literar, care de la dl. prof. Constantin Capră trece în biblioteca domnului profesor Adrian Săvoiu, o însemnez cu prezentele rânduri ale unui bătrân poet azi, și care în 1947 era și colaboratorul ei. Spre o caldă amintire bibliofilă, Mihai Moșandrei, 1985, Câmpulung." Cartea *Prin Câmpulung și pe muscelele lui* a fost retipărită în 2012 la Editura Ars Docendi din București, într-o ediție anastatică de Ioan Crăciun, cu o postfață de Adrian Săvoiu.

Prima teză de licență despre Mateiu I. Caragiale

În anii de pe la jumătatea veacului trecut, putea fi zărit trecând pe bulevardul „Pardon” din Câmpulung un bărbat înalt, bine legat, purtând întotdeauna pălărie. Siguranța pasului, figura zâmbitoare, salutul larg, plin de politețe, făcut întotdeauna cu ridicarea pălăriei de pe cap, firea jovială, hainele întotdeauna în tonuri deschise, de preferință bej, făceau din profesorul Benone Săvoiu un „personaj” inconfundabil al locului.

Născut în 1910 la Mălin (Bughea de Sus), lângă Câmpulung, Benone era descendentul unei vechi familii de moșneni. Rămas orfan de tată în Marele Război, copilul s-a ținut de învățătură. La Liceul „Dinicu Golescu” din Câmpulung, unde zilnic făcea pe jos drumul dus-întors de la Mălin, a fost elevul meritoriu al unor străluciți profesori: printre ei, lingvistul Ion D.

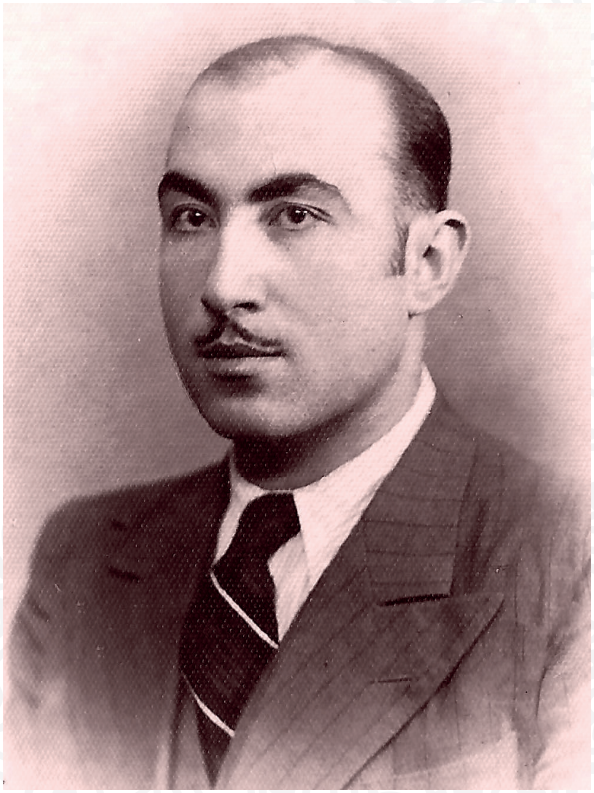

Benone Săvoiu

Țicăloiu, cu doctoratul luat în Germania, Dumitru Baciu, profesor de limba franceză, cu studii de specialitate la Sorbona și Collège de France din Paris, sau Gheorghe Șapcaliu, un enciclopedist care stăpânea la perfecție limbile elină, latină, slavonă, germană și franceză.

Cu examenul de bacalaureat trecut în anul 1930, absolventul s-a înscris la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București. A fost studentul lui Nicolae Cartojan, Mihail Dragomirescu, Dimitrie Caracostea, C. Rădulescu-Motru, a audiat conferințele lui Nicolae Iorga ori ale lui Mircea Eliade, a trăit din plin efervescența culturală a perioadei interbelice.

Nu trecuseră decât patru luni de la stingerea din viață a lui Mateiu I. Caragiale când Benone Săvoiu, student în ultimul an la Litere, își susținea, în mai 1936, lucrarea de licență în filologie modernă cu o teză despre viața și opera lui Mateiu. Câteva recenzii abia publicate și lipsa oricărei cercetări critice mai amănunțite despre creația autorului ofereau perspectiva unei investigații mai largi, într-o perioadă când „mitul Mateiu I. Caragiale" nu se născuse încă.

Când Benone Săvoiu a dispărut fulgerător în 1973 nu aveam decât 19 ani neîmpliniți. Eram un adolescent care se încăpățâna să descopere totul de unul singur. Orice venea de la părinți, dar mai ales de la el, întâmpinam atunci cu fronda specifică vârstei. În anii aceia, nu m-am gândit niciodată să stau de vorbă pe îndelete cu tata. Aveam, nu-i așa, atâta timp la dispoziție în viitor! Pentru că a plecat atât de repede, l-am descoperit cu adevărat abia ulterior prin însemnări,

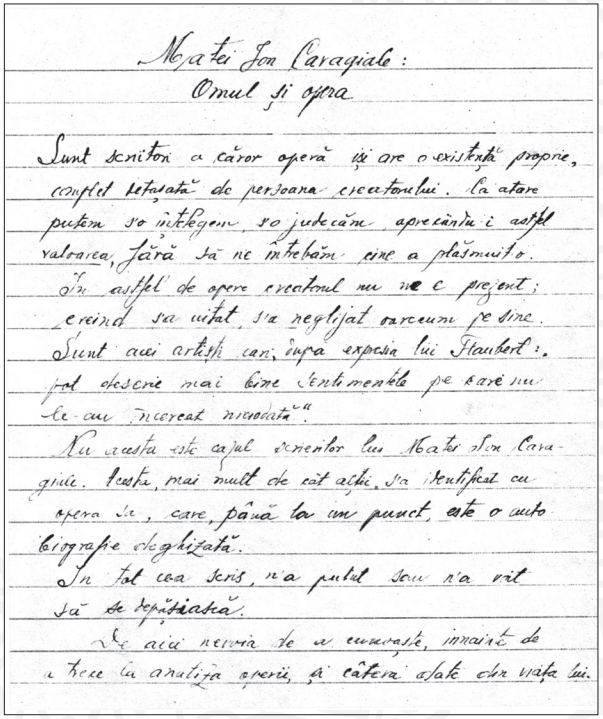

Mateiu Ion Caragiale:
Omul și opera

Sunt scriitori a căror operă își are o existență proprie, complet detașată de persoana creatorului. La atare putem să înțelegem, să judecăm, apreciindu-i astfel valoarea, fără să ne întrebăm cine a plăsmuito.
În astfel de opere creatorul nu ne e prezent; e uitat, neglijat oarecum pe sine. Sunt acei artiști care, după expresia lui Flaubert: „fac descrie mai bine sentimentele pe care nu le-au încercat niciodată".
Nu acesta este cazul scriitorilor lui Mateiu Ion Caragiale. Acesta, mai mult de cât alții, s'a identificat cu opera lui, care, până la un punct, este o unică biografie deghizată.
În tot ce a scris, n'a putut sau n'a vrut să se depărtează.
De aici nevoia de a cunoaște, înainte de a trece la analiza operii, și câteva date din viața lui.

Prima pagină a tezei de licență „Mateiu I. Caragiale – omul și opera", de Benone Săvoiu (manuscris, 1936)

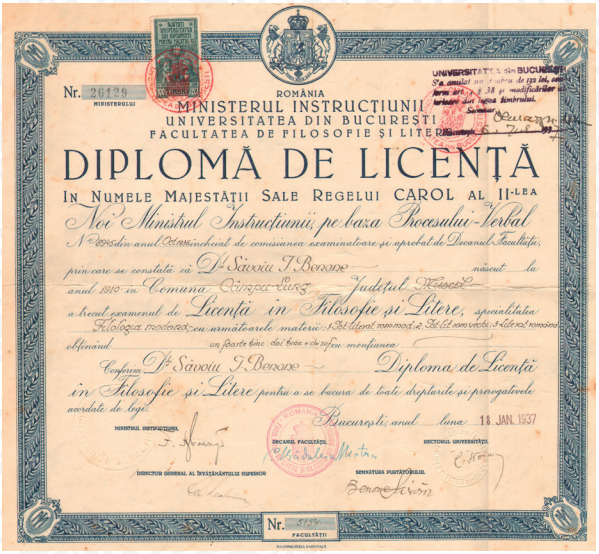

ROMÂNIA
MINISTERUL INSTRUCȚIUNII
UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE FILOSOFIE ȘI LITERE

DIPLOMĂ DE LICENȚĂ

IN NUMELE MAJESTĂȚII SALE REGELUI CAROL AL II-LEA

Noi Ministrul Instrucțiunii, pe baza Procesului-Verbal

Benone Săvoiu - Diploma de licență
la Facultatea de Filosofie și Litere,
Universitatea București, 18 ianuarie 1937

corespondență, mărturii de la cunoscuți, prin tot ce am păstrat, aproape cu sfințenie, din ceea ce îi aparținuse lui. Între urmele trecerii sale prin această lume, un anumit detaliu mi-a atras atenția încă de la început: o mulțime de consemnări despre Mateiu I. Caragiale.

La mijlocul anilor 1980, având presentimentul că dintre „hârtiile" lui lipsește ceva, am mers la arhiva Facultății de Filosofie și Litere a Universității București și i-am căutat teza de licență. Doamna care lucra la arhivă mi-a spus că șansele mele sunt minime, pentru că lucrările de licență din perioada interbelică au trecut prin două „filtre" grele: bombardamentul Universității în anii războiului și casarea lucrărilor, din lipsă de spațiu. Au fost însă păstrate doar cele considerate a fi mai interesante.

Cu bună-voință, doamna mi-a adus un uriaș registru unde erau înregistrate toate lucrările rămase în arhivă. Căutând numele Săvoiu la litera „S", am constatat că în registru erau scrise trei pagini cu nume și titluri: am trecut de prima pagină, am trecut de a doua și, când îmi pierdusem orice speranță, pe cea de-a treia, la antepenultima poziție, am citit: Săvoiu I. Benone, „Mateiu I. Caragiale – omul și opera". Inima a început atunci să îmi bată cu tărie. Numărul de inventar al lucrării era 270.

Mi-a fost adus din arhivă un caiet dictando, scris îngrijit, de mână, aproape caligrafic, cu cerneală albastră. După multe insistențe, cu mare greutate, și lăsând ca gaj actul meu de identitate, am reușit să fac o copie a tezei de licență a tatei. În acei ultimi ani ai regimului, chiar și o banală xerografiere devenise ceva semiclandestin!

După aproape două decenii, când m-am hotărât să public această lucrare, am mers din nou la arhiva Universității din

București, în același demisol al Facultății de Drept, pentru a revedea și consulta originalul. Nimeni de la arhivă n-a mai putut găsi registrul de odinioară și, cu atât mai puțin, lucrarea despre Mateiu I. Caragiale. Toate cercetările mele ulterioare n-au dus la niciun rezultat. Astfel, manuscrisul original al tezei de licență a tatei pare a se fi pierdut pentru totdeauna.

Teza *Mateiu I. Caragiale – omul și opera* este o investigație care în momentul redactării sale pornea de la o bibliografie critică extrem de redusă. De aici dificultatea cercetării operei unui autor care încă nu intrase în conștiința publică prin valoarea sa. De bună seamă că Benone Săvoiu a avut în anii studenției un atașament aparte pentru Mateiu I Caragiale. Aceasta rezultă nu numai din felul în care îl privește pe Mateiu-omul, dar și din analiza pe care o face operei sale. Chiar și stilul lucrării de licență se contaminează, pe alocuri, de întorsătura frazei mateine.

Teza lui Benone Săvoiu, coordonată de esteticianul Mihail Dragomirescu, membru de onoare al Academiei Române, și susținută în fața comisiei de examen de la Universitatea din București, analizează ansamblul operei unui autor a cărui „cotă de piață" va crește spectaculos după moartea lui. Lucrarea pleacă de la premisa că Mateiu I. Caragiale este în 1936 un scriitor aproape necunoscut:

„Mateiu I. Caragiale este – pentru mulți – un nume necunoscut. Despre viața lui, desigur, se știe mai puțin. O grea nepăsare apasă asupra vieții acestui singuratic scriitor. Nimeni nu s-a ostenit să însemneze nici măcar ce era esențial din zbuciumata viață a aceluia care a fost

I.L. Caragiale împreună cu fiul său, Mateiu [33]

Mateiu I. Caragiale. Nici cu prilejul morții sale, care i-a desăvârșit aspirația la singurătate, nu i s-a adus acest mic omagiu de a ridica puțin vălul, arătându-se că acest om se născuse cândva, că în timpul celor 51 de ani cât a trăit se aflau fapte care s-ar fi ridicat deasupra banalelor întâmplări zilnice. Nimic. O conspirație bine regizată, care să-l țină în întuneric și uitare! Parcă o frică de blestem a oprit orice informație despre Mateiu I. Caragiale. Sau poate au voit să respecte și după moarte o dorință ascunsă a lui, de a nu incomoda pe nimeni, fie chiar numai cu câteva date sumare"!

Tatăl și fiul: I.L. Caragiale și Mateiu [34]

Teza este structurată în cinci capitole. În cel dintâi se face o prezentare a vieții scriitorului, pusă în legătură cu opera, „care până la un punct – consideră Benone Săvoiu - este o autobiografie deghizată". Capitolul următor analizează poeziile lui Mateiu, dominate de figuri emblematice ale trecutului nostru, precum Domnița, călugărița, „cuceritorul", „războinicul" etc. Cel de-al treilea capitol, prin investigația făcută nuvelei „Remember", îl integrează pe Mateiu I. Caragiale într-o familie de spirite înalte din care mai fac parte scriitori precum Barbey d'Aurevilly, Villiers de L'Isle Adam, Edgar Allan Poe sau Oscar Wilde:

„Remember cred că este numai un fapt poetic. O temă pe care se clădește, sumar, o fărâmă de anecdotă, tratată însă cu tot arsenalul procedeelor curente epocii. Misticii simboliști și romanticii au vorbit mult în acest sens lui Mateiu I. Caragiale. Valoarea acestei nuvele stă în faptul că a izbutit să dilueze, cu o rară discreție, contururile unei întâmplări diverse, nu în fantastic, ci în amănunt poetic.

Povestea însăși se apropie mai mult de poemă decât de nuvelă. Prin maniera de a trata tema, Mateiu I. Caragiale se aseamănă, cum vom dovedi, cu arta unui Barbey d'Aurevilly[1], Villiers de L'Isle Adam1 sau Edgar Poe[2], și, mai îndepărtat, cu a lui Oscar Wilde[3] al cărui fantastic este mai mult literar decât supranatural".

Capitolul patru este dedicat în întregime capodoperei *Craii de Curtea-Veche,* analizându-se conținutul acestui roman apărut în 1929, puțin cunoscut cititorilor de atunci:

„Trebuie să spun de la început că acestei cărți [*Craii de Curtea-Veche*] nu i se poate face un rezumat așa cum se înțelege în general, pentru că fiecare pagină, chiar fiecare frază, conține ceva esențial, peste care cu greu se va putea trece. Cu această dificultate, voi încerca să desprind nu ce este esențial, ci ceva din acest esențial".

Mateiu I. Caragiale. Carte poștală, scris pe verso de Mateiu: „1909 – 14/27 Novembre – Samedi" [35]

Prin capitolul final, *Privire generală asupra operei,* cel mai complex și mai bine realizat, Benone Săvoiu extinde cercetarea Crailor... și a nuvelei *Remember* prin relaționarea cu alți autori din literatura română și universală, punând în evidență noutatea, stilul aparte al prozei lui Mateiu, văzut „ca o realitate independentă ce se suprapune povestirii":

[1] Jules-Amédée Barbey d'Aurevilly (1808-1889), prozator francez a cărui operă este dominată de o imaginație sumbră și de elemente supranaturale, demonice. Este autorul mai multor volume de nuvele, studii și eseuri, printre care și unul despre „dandysm" (*Du dandysme et de G. Brummel*) care l-a interesat în mod deosebit pe Mateiu I. Caragiale.

[2] Villiers de l'Isle-Adam (1838-1889), scriitor, dramaturg si critic francez.

[3] Edgar Allan Poe (1809-1849), scriitor american a cărui lirică este străbătută de accente romantice și viziuni halucinante.

„Privit în constelația celorlalți scriitori, Mateiu I. Caragiale se deosebește mult de Mihail Sadoveanu, de exemplu, pentru că în opera sa de prea puține ori revine natura ca motiv poetic. Zugrăvind mai mult omul, Mateiu I. Caragiale se apropie de alt grup de scriitori, ca Gib Mihăescu, Cezar Petrescu, Damian Stănoiu ș.a., în opera cărora natura este însemnată tot în strânsă legătură cu eroii. Din acest punct de vedere, el a reușit să se descopere pe sine, căci povestirea nu trece dincolo de aria sa sufletească, dar excluzându-se pe el ne poartă prin lumea altora, în spatele cărora descoperim pe autor. Era și o cerință nouă a romanului în acel timp și Mateiu I. Caragiale făcea prima încercare de acest fel".

Ultimele rânduri ale tezei de licență ale lui Benone Săvoiu îmi par, prin stil și redactare, asemănătoare unor acorduri finale dintr-o simfonie. După ce le-am citit prima oară și mi-au plăcut enorm, le-am recitit de mai multe ori, în momente diferite ale existenței mele, și de fiecare dată le-am admirat tot mai mult, până când aproape le-am învățat pe dinafară.

Iată-le transcrise aici:

„Ce povestire admirabilă *Remember* și, îndeosebi, romanul *Craii de Curtea-Veche!* Între accentele ei sumbre și tari trece un ritm evocator de melancolie de poem și de aducere-aminte. Ceva de departe, izolat și orgolios ca un pământ al făgăduinței, ca un vis înalt la care nu vei ajunge și la care ți-ar fi și teamă să te înalți. Ceva întrevăzut abia dincolo de o largă draperie ce cade în falduri și ascunde o lume și o viață leneșă și tristă, între vis și deșteptare.

Este îndurerata și profunda ocazie a unei istorii pe care o vezi doar din jocul ei din afară, dar pe care o iubești pentru

Mateiu I. Caragiale. Fotografie cu autograf [36]

Mateiu I. Caragiale.
Desen de Marcel Iancu
în vol. „Antologia poeților de azi”,
de Ion Pillat și Perpessicius, 1925

nedeslușita ei pierdere în destin și în vreme. Craii de Curtea-Veche este una dintre acele cărți care nu sfârșesc acolo unde i se termină foile și nu încetează acolo unde le moare eroul. Ele păstrează dincolo de copertă o nevăzută rețea de fibre care le leagă de vis și viață și le adâncesc mai târziu în memorie alături de tristețile și bucuriile propriului nostru trai.

Cu astfel de impresii am terminat de câteva ori această minunată poveste și rezonanța ei rămâne în amintire asemenea unui fruct greu...”

*

Efectele dispariției mult prea grăbite a tatei, când eram încă un adolescent, aveam să le resimt abia mai târziu. La scurt timp după ce el n-a mai fost printre noi, într-unul dintre visele mele se făcea că plecase de acasă pentru o perioadă mai lungă. Ceva era ciudat însă: nu se mai reîntorcea. De la un anumit moment, evenimentele visului îmi dădeau a înțelege că plecarea lui era definitivă și revenirea nu se va mai produce. Începusem să înțeleg, chiar și în vis, că este posibil să nu îl mai revăd niciodată.

Senzația aceea din adolescență, de amestec a vieții cu visul, la fel ca în proza lui Mateiu I. Caragiale, nu am uitat-o nici acum. Ceva s-a schimbat totuși. Astăzi, după mai multe decenii de la plecarea tatei, impusă de legile firii, am avut sentimentul ferm, lucrând la teza lui de licență, că l-am regăsit...

Galeria marilor profesori ai Câmpulungului: 1900-1945

DIMITRIE SCUREI (1846-1929)
Profesor de germană, director [37]

Născut la Cernăuți, a fost coleg și prieten cu Mihai Eminescu la Gimnaziul „Aron Pumnul". S-a numărat printre bucovinenii veniți să contribuie la dezvoltarea învățământului din Muntenia. Între 1869 și 1873 a predat ca institutor la Școala Nr. 1 de Băieți din Câmpulung.

A fost cel dintâi director al Școlii Normale „Carol I" din Câmpulung, după mutarea sediului acesteia de la București în 1896. Calitățile sale didactice l-au recomandat ca să fie trimis la cursuri în Germania pentru a se perfecționa în organizarea învățământului pentru Școlile Normale (pregătirea învățătorilor).

Personalitate de vază a orașului Câmpulungului, a fost ales în Consiliul general al județului Muscel, unde s-a remarcat pentru buna organizare și administrare a treburilor urbei. S-a bucurat de prietenia lui I. L. Caragiale și a fost apreciat elogios de foștii săi elevi, printre care președintele Partidului Național Țărănesc, Ion Mihalache, și prof. dr. Ion Nanu-Muscel.

ILARIAN VELCULESCU (1857-1936)

Profesor de pedagogie, director [37]

A urmat Seminarul Central din București și un an la Facultatea de Teologie. A studiat pedagogia la Universitatea din Leipzig, unde a obținut titlul de Doctor în filozofie în 1891. Din 1892 până în 1898 a fost revizor școlar în Dolj, Ilfov, Ialomița, Vlașca și București.

În urma unui concurs susținut în 1898 la Iași, a fost numit profesor de pedagogie la Școala Normală „Carol I" din Câmpulung, unde a funcționat între 1898 și 1926. A fost directorul școlii între 1898 și 1911, iar apoi între 1914 și 1921. A reorganizat instituția după devastările suferite în timpul ocupației germane din Marele Război. S-a remarcat prin calitățile profesionale și, mai presus de toate, prin spiritul de gospodar.

Tot ce a ținut de horticultură și peisagistică în parcul Școlii Normale „Carol I" a fost, pe timpul directoratului său, opera personală a lui Ilarian Velculescu. A fost primul autor al unui istoric al școlii, rămas însă nepublicat.

GHEORGHE ȘAPCALIU (1867-1941)

Profesor de istorie, română, latină, germană, franceză [37]

Discipol al lui Bogdan Petriceicu Hasdeu și Alexandru Odobescu, excepționalul tânăr născut la Buzău, a ajuns o figură unică a învățământului românesc. Supranumit „genialul student" de la Școala Normală Superioară din București, după absolvire s-a stabilit la Câmpulung.

A predat istoria și limba română la Școala Normală „Carol I", iar mai apoi, din

1905, a trecut – cu mici intermitențe – la Liceul „Dinicu Golescu”. Anuarele școlare îl înregistrează și cu ore de latină, germană și franceză.

Erudiția sa a fost impresionantă. Cunoștea la perfecție limbile elină, latină, slavonă, germană și franceză, avea noțiuni de limbi orientale, era un excelent epigrafist.

Poetul Mihai Moșandrei amintește despre recitările lui din Homer, pagini întregi din *Iliada și Odiseea*, reproduse numai după rugăminți insistente. A predat până în anul 1929 și a rămas în amintirea elevilor și a colegilor ca o strălucită figură a profesorului-enciclopedist.

A fost prieten cu istoricii Dimitrie Onciul și N. Iorga.

ION NICOLAESCU-BUGHIANU
(1867-1958)

Profesor de geografie și istorie

A urmat cursurile primare la Câmpulung, iar pe cele secundare la Gimnaziul „Gh. Lazăr” și Liceul „Sf. Sava” din București. După absolvirea Universității București în 1896, a fost profesor de geografie la Tulcea, după care s-a transferat la Câmpulung.

În 1902 a devenit profesor titular pentru specialitățile geografie și istorie la Școala Normală „Carol I” din Câmpulung. A ținut cursuri și la Liceul „Dinicu Golescu” până la pensionarea sa în 1931.

Pasionat de călătorii, în colaborare cu profesorul Ion Gh. Marinescu, a întocmit o „călăuză” a împrejurimilor Câmpulungului, însoțită de o hartă, care au fost trimise spre publicare Ministerului Instrucțiunii și Cultelor.

În excursiile sale montane a făcut numeroase fotografii de o excepțională calitate. Cele zece cutii cu diapozitive și colecția sa de roci le-a donat în 1937 Școlii Normale „Carol I”. A studiat zona Muscelului din punct de vedere geologic și a descris flora și fauna acestor locuri.

ALEXANDRU MUȘATESCU (1869-1956)

Profesor de română, latină, greacă, director [37]

A fost una dintre figurile proeminente ale Câmpulungului. Născut la Mățău – Muscel, a urmat Seminarul Central din București, pe care l-a absolvit ca premiant de onoare al școlii. După obținerea licenței în filologie, a fost numit în 1895 profesor de greacă și latină la Gimnaziul din Câmpulung, tocmai înființat. În 1901 a obținut și licența în Drept.

Director al Gimnaziului „Dinicu Golescu" (1896-1902), profesor al Școlii Normale „Carol I" (1904-1931), s-a bucurat de un imens prestigiu în rândul profesorilor și elevilor săi. A fost în trei rânduri decan al Baroului de Muscel și de două ori primar al Câmpulungului (1905-1907; 1910-1911).

În timpul primului mandat de primar, a finalizat construcția noului local al Primăriei Câmpulung, inaugurat în 1906. Pentru calitățile sale, muscelenii l-au ales de patru ori senator în Parlamentul României.

I-a sprijinit moral și material pe sculptorii câmpulungeni Dumitru Mățăoanu și Constantin Baraschi. Este tatăl scriitorului Tudor Mușatescu.

DEMETRU NITZULESCU (1869-1973)

Profesor de geografie, director [37]

Student al marilor savanți Grigore Tocilescu, Alexandru Odobescu și B. P. Hasdeu, a absolvit în 1897 Universitatea București, secția istorie, întrucât pe atunci nu exista secția de geografie. S-a stabilit la Câmpulung, unde a predat la gimnaziul și

apoi Liceul „Dinicu Golescu”, unde a trebuit să își creeze singur metoda de predare a lecțiilor de geografie. În perioadele 1911-1914 și 1916-1919 a fost directorul liceului, pe care l-a condus cu pricepere și demnitate.

S-a remarcat prin numeroasele excursii făcute cu elevii, organizate pe baza propriului concept de „excursie școlară instructivă”.

Cercetările sale le-a concretizat prin publicarea unor manuale de geografie și al altor lucrări în domeniu, ca de pildă volumul *Europa în lecturi geografice* (1923), tipărit în mai multe ediții.

În 1969 a fost sărbătorit la Liceul „Dinicu Golescu” de foștii săi elevi la împlinirea vârstei de 100 de ani, iar la 104 ani i s-a acordat titlul de „Cetățean de Onoare al Câmpulungului”.

ȘTEFAN CORBEANU (1876-1941)

Profesor de matematică [37]

Născut la Călărași, ca fiu al unui preot, a urmat matematica la Universitatea din București. A fost apreciat drept unul dintre cei mai valoroși profesori ai Școlii Normale „Carol I” din Câmpulung, unde a funcționat neîntrerupt între 1910 și 1938.

Punctual, sever cu sine și cu ceilalți, drept față de elevi, se răzvrătea atunci când politica strica rosturile școlii. „Rigoarea raționamentului matematic cred că i-a dat și rigoarea în aprecierea elevilor, notați fiecare cu o meticulozitate căreia nu i se putea obiecta decât cu argumente.”, aprecia Ioan Gh. Marinescu în monografia din 1943 a școlii.

Ștefan Corbeanu a instituit două burse proprii pentru elevii săi și a donat școlii întreaga lui bibliotecă de câteva sute de volume. De asemenea, „Liga pentru Unitatea Culturală a tuturor Românilor”, al cărei președinte între 1919 și 1940 a fost N. Iorga, a primit din partea profesorului o donație de 400 000 lei, în bonuri.

S-a remarcat pe parcursul întregii vieți printr-o conduită exemplară.

IOAN GH. MARINESCU (1879-1954)

Profesor de științele naturii, director [37]

Născut la Drăghici (Muscel), a urmat Liceul „Ion C. Brătianu" din Pitești și apoi Facultatea de Științe Naturale din București. Activitatea didactică a început-o în 1905 la Gimnaziul „Dinicu Golescu" din Câmpulung.

În perioada interbelică, a fost director al Școlii Normale „Carol I" din Câmpulung (în patru rânduri) și inspector general al Învățământului Normal Primar din România.

A tradus lucrări din marii pedagogi ai timpului. Cartea sa de căpetenie este monumentala monografie *Școala Normală Carol I din Câmpulung-Muscel. Trei pătrimi de veac de activitate*, tipărită în 1943 (920 pagini), prima dintr-o serie de patru monografii care ulterior vor fi consacrate școlii, la date aniversare. A donat Școlii Normale „Carol I" biblioteca sa cu 837 de volume.

După pensionare, între 1942 și 1946, a ocupat funcția de primar al Câmpulungului.

Figură de seamă a învățământului românesc, pentru meritele sale didactice a fost distins cu Medalia „Răsplata muncii", Ordinul „Meritul cultural" și Ordinul „Coroana României".

DUMITRU BACIU (1883-1946)

Profesor de limba franceză și latină, director [37]

Născut la Voinești (Muscel), a urmat cursurile Liceului „Sf. Sava" din

București, unde a fost bursier și premiant. După absolvirea Facultății de Litere din București, a urmat cursuri de perfecționare în capitala Franței, la Liceul „Louis le Grand", Sorbona și Collège de France.

Reîntors în România, a predat la Școala Normală „Carol I" din Câmpulung (1911-1913) și la Liceul „Dinicu Golescu" (1913-1944). A condus ca director liceul între anii 1914-1916 și 1932-1933.

După izbucnirea Marelui Război, deși în calitate de director putea rămâne la catedră, a cerut să fie mobilizat și a luptat în Dobrogea, la Rucăr, Valea Mare-Pravăț și Mateiaș, ulterior și în Moldova.

A fost un strălucit pedagog, care a contribuit la educarea a 35 de serii de elevi. S-a remarcat printr-o intensă activitate publicistică în revistele câmpulungene „Prietenul nostru", „Muscelul nostru", „Muguri", „Răsad", cu subiecte dedicate îndeosebi rolului școlii.

A coordonat mulți ani, ca președinte, „Societatea Corpului Didactic" din Câmpulung.

Ca director, a organizat în liceu multe spectacole teatrale, dar și excursii ale elevilor. În zilele de sărbătoare, obișnuia să invite în casa lui intelectuali de frunte ai Câmpulungului: profesori, medici, magistrați.

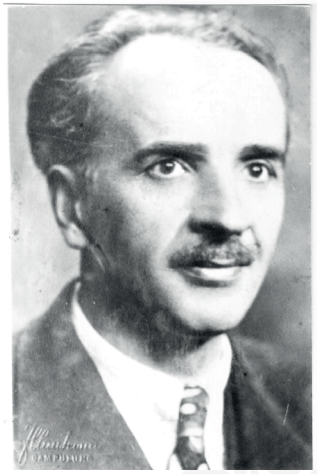

ION D. ȚICĂLOIU (1891-1970)

Profesor de limba română, director [37]

Născut la Câmpulung, s-a remarcat ca unul dintre profesorii eminenți ai școlii românești. După studiile gimnaziale la Câmpulung și liceale la Pitești, în 1920 a obținut licența în filologie la Universitatea din București. Cu o bursă a Ministerului Instrucțiunii, a făcut studii de filologie romanică la Universitatea „Friederich Wilhelm" din Berlin (1911-1915) și a obținut titlul de doctor în filologie romanică la Universitatea din Hamburg (1924).

A fost scurtă vreme profesor la Slatina, după care a predat la Liceul „Dinicu Golescu" din Câmpulung (1922-1948). În 1929 a înființat revista „Răsad", adresată elevilor de liceu din Câmpulung, apărută în șapte numere.

În perioada interbelică a publicat numeroase studii lingvistice în reputate reviste din Germania și România. S-a bucurat de prețuirea unor savanți ca N. Iorga, Ioan Bianu sau Alexandru Rosetti, care au scris elogios despre lucrările sale.

Comprimat din învățământ în 1949 pentru „atitudine dușmănoasă față de regimul de democrație populară", a executat doi ani de detenție politică severă (1952-1954) în lagărul de la Canalul Dunăre - Marea Neagră și la Onești. După ieșirea din închisoare a fost marginalizat și s-a stins în uitare. Fiul său, profesorul Ion-Șerban Țicăloiu, i-a adunat amintirile din tinerețe în volumul *Văzute... trăite* (1992).

ILIE PATRAULEA (1892-1951)

Profesor de pedagogie și psihologie, director [37]

Născut la Câmpulung, a urmat cursurile Facultății de Filosofie și Litere și ale Facultății de Drept din București.

În Marele Război a luptat pe front ca sublocotenent de rezervă. A căzut prizonier în 1916 în luptele de la Suslănești (Muscel) și a fost dus în lagărul german de prizonieri de la Düsseldorf, unde a rămas până la terminarea războiului.

După reîntoarcerea în România, a predat pedagogie și psihologie la Școala Normală „Carol I" din Câmpulung, unde a fost și director în perioadele 1939-1940 și 1942-1947. De asemenea, a fost director al Școlii de Aplicație din Câmpulung în perioada 1926-1942.

Din inițiativa lui, în curtea Școlii Normale „Carol I" a fost ridicată o troiță de stejar în memoria profesorului dr. Florin Niculescu, căzut pe front lângă Odesa. La sfințirea ei, pe 31 mai 1942, a ținut un emoționant discurs.

Bun pedagog și psiholog, a dovedit calități organizatorice remarcabile în calitatea sa de președinte al Obștii Moșnenilor Câmpulungeni. Apreciindu-l pentru meritele sale, muscelenii l-au ales deputat și, în două rânduri, senator în Parlamentul României.

Corespondența dintre Alexandru Rosetti și Mihai Moșandrei

Unul dintre cei mai buni prieteni câmpulungeni ai lui Alexandru Rosetti a fost poetul Mihai Moșandrei, pe care filologul l-a vizitat la Câmpulung în mai multe rânduri.

În anii '80, când l-am cunoscut și eu pe Mihai Moșandrei și s-a legat apoi între noi o strânsă prietenie, poetul mi-a dăruit mai multe scrisori ale lui Alexandru Rosetti.

Într-una dintre ele, expediată din București pe 6 noiembrie 1935, purtând ca antet Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", Alexandru Rosetti – director al Fundației - îi scrie poetului:

Iubite domnule Moșandrei,

Versurile D-tale și-ar găsi locul în colecția Fundației – dar când? (sunt prea încărcat cu această delicată marfă!). Oricât, le vom face loc în timp util.

Al D-tale devotat, A. Rosetti

Cât de mult te invidiez de a trăi în singurătate!

Se vede că Mihai Moșandrei, care pe atunci avea 40 de ani, era nerăbdător să-și vadă cât mai curând publicate versurile într-un volum, de vreme ce, pe 13 ianuarie 1936, Alexandru Rosetti îi scrie din nou de la București o epistolă de răspuns, având același antet:

Iubite domnule Moșandrei,

Mă întristează gândurile D-tale pesimiste: război, apariția volumului de versuri o dată cu manualele școlare...!

Minulescu și Boureanu așteaptă de mai bine de un an; Carianopol cam de tot atâta vreme. Fundația noastră nu este – din nenorocire – o întreprindere comercială, ci o instituție cu budget și program fix.

Dacă budgetul nu-mi va fi amputat (?), s-ar putea să încerc o ieșire pe teren a D-tale în primăvară, dar nu cred (numărul de pagini „ne fait rien à l'affaire"!).

Firește că volumul a fost de mult cetit și apreciat!

Al D-tale devotat, A. Rosetti

Versurile lui Mihai Moșandrei, la care face aici referire Alexandru Rosetti, grupate sub titlul *Singurătăți,* au fost tipărite, în 1936, într-un volum din colecția „Scriitori români contemporani", apărut la editura Fundației conduse de Alexandru Rosetti.

Alexandru Rosetti (1895-1990) [38]

Mi-am dorit să citesc și să am în biblioteca proprie volumul *Singurătăți* atunci când Moșandrei mi-a dăruit scrisorile prietenului său A. Rosetti, dar cum poetul nu mai avea decât un singur exemplar, am alergat prin anticariatele din București.

Am găsit cartea și pe ea Moșandrei mi-a scris o emoționantă dedicație:

> „Scriitorului și profesorului Adrian Săvoiu, moștenitorul și îngrijitorul operelor mele literare și prezentelor *Singurătăți*, care acum, în biblioteca dânsului, au încetat – spre bucuria mea – de a mai fi singure.
> Cu o îmbrățișare paternă,
> Mihai Moșandrei, 12 aprilie 1989, Câmpulung Muscel."

Alte scurte mesaje schimbate între cei doi prieteni denotă că, mai întotdeauna când se afla la Câmpulung, Alexandru Rosetti căuta tovărășia lui Mihai Moșandrei.

Iată, de pildă, cel în care îi scria, la 30 aprilie 1939, pe o carte de vizită ce poartă adresa din București a filologului – str. Dionisie Lupu, nr. 56:

Iubite domnule Moșandrei,

Cu toată vremea nesigură, am plănuit pentru azi după masa o plimbare la Cetățuia. Mi-ai face mare plăcere întovărășindu-mă (sunt singur). Dacă ești liber aș trece să te iau de acasă (mergem cu mașina) la ora 3.

Cu cele mai bune salutări,

Al D-tale A. Rosetti.

În fine, într-o altă scrisoare, datată 24 februarie 1940, pe care sunt imprimate

Mihai Moșandrei (1896-1994)

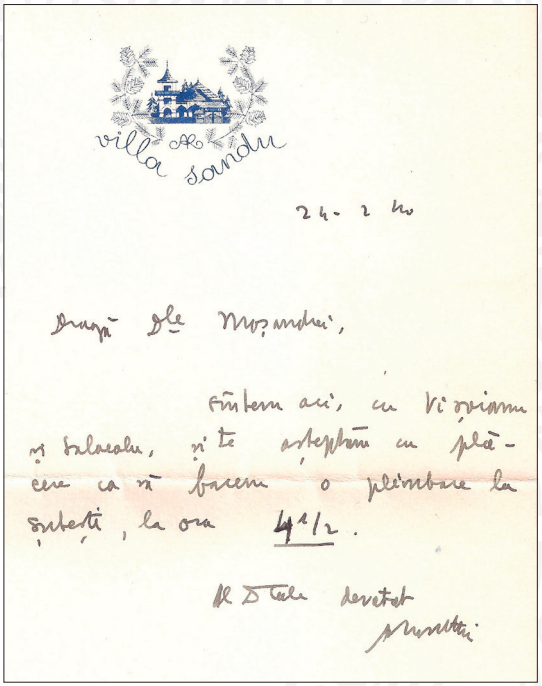

Scrisoare a lui Alexandru Rosetti, cu antetul Vilei Sandu din Câmpulung, 24 febr. 1940

frumosul antet al Vilei „Sandu" din Câmpulung, Alexandru Rosetti își exprimă aceeași dorință de fi împreună cu poetul:

Dragă domnule Moșandrei,

Suntem aici și te așteptăm cu plăcere ca să facem o plimbare la Șubești, la ora 4 și jumătate.

Al D-tale devotat, A. Rosetti

Dragoslavele, Rucăr și defileul Dâmbovicioarei

Nicolae Ionescu a fost un foto-cronicar al perioadei interbelice, care a fotografiat în special aspecte din viața oamenilor obișnuiți.

Născut în 1903 la București, în cartierul Gării Filaret, și nerecunoscut de tată, Nicolae Ionescu a dus o copilărie modestă alături de mama lui, Rozalia, care era salariată la Uzina de Gaz. Înscrierea sa la liceu a fost întârziată de izbucnirea Primului Război Mondial, când tânărul ambițios este nevoit să lucreze la diverse tipografii din București, precum Fortuna, Minerva și Cultura Națională. Și-a reluat studiile în anul 1922, perioadă în care a devenit tot mai interesat de fotografie.

După ce a lucrat ca tipograf, în 1927 Nicolae Ionescu s-a angajat în Armată ca fotograf și a început să fotografieze Capitala, dar și alte locuri din țară. În

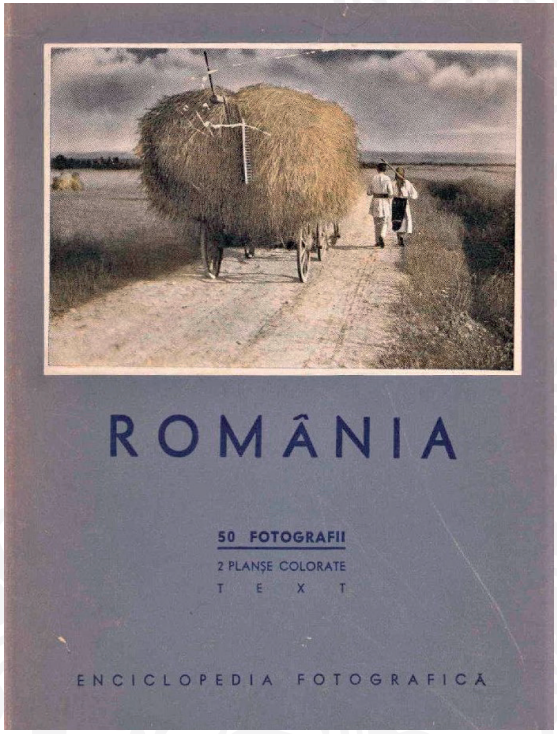

Nicolae Ionescu, „România”,
50 de fotografii + 2 planșe colorate,
Editura Enciclopedia Fotografică, București, 1938 [39]

Uliță din Dragoslavele. Case mari, proaspăt văruite, împrejmuire de piatră cu poartă înaltă, ca să poată trece carul încărcat cu fân – iată modelul gospodăriei de sub munte. [39]

București a imortalizat aspecte dintre cele mai diverse: monumente, biserici, mănăstiri, hoteluri, muzee, piețe, târguri, bulevarde, străzi, clădiri publice, mijloace de transport (tramvaie, căruțe trase de cai, cărucioare, bicicliști), procesiuni religioase, obiceiuri de Crăciun etc.

„Devenisem șeful Serviciului Fotografic al Armatei și, din mai 1925 până în toamnă, am lucrat numai fotografii militare cu un aparat personal, primul aparat de mare clasă pe care izbutisem să mi-l cumpăr. La înapoierea în București am început să fac acasă încercări pentru a obține fotografii în culori pe cale mecanică. Încercările au dat oarecare rezultate, dar reveneau mult prea scump. (...) Progresele mari realizate în fotografie m-au determinat să mă ocup și de cinematograf", mărturisea Nicolae Ionescu.

Pentru a urmări ultimele evoluții în fotografie, Nicolae Ionescu a studiat germana și engleza. În 1928 s-a căsătorit și și-a folosit zestrea pentru a achiziționa aparatură modernă pentru laboratorul său foto.

Interior din Rucăr. Muscelul, județ al florilor și veseliei, este locul celor mai frumoase podoabe lucrate de femei. [39]

În 1930 a călătorit în Franța și a lucrat câteva luni în fabrica „Lumière" din Lyon, iar apoi o scurtă perioadă la „Pathé Nathan" din Paris, una dintre cele mai importante companii franceze de film. Întors în România, a devenit salariat la Imprimeria Națională din București, cu o clauză contractuală în care era stipulat că avea libertatea de a putea fotografia două luni în fiecare vară.

În 1937 s-a angajat la ziarul „Adevărul", unde l-a cunoscut pe marele fotograf Iosif Berman, iar în 1945 a fondat editura „Encyclopedia of Photography", care s-a bucurat de un oarecare succes comercial până în 1947, când a fost dizolvată.

După instaurarea regimului comunist, deși lui Nicolae Ionescu i s-a propus postul de profesor la Școala Tehnică de Arte Grafice din București, a fost imediat considerat indezirabil. Au urmat niște ani grei pentru el în care mai degrabă a supraviețuit: și-a vândut o parte dintre fotografii, a lucrat ca asistent pentru alți fotografi și a colaborat din când în când la revista „Flacăra". Cu ajutorul profesorului George

Costum din Rucăr. Femei frumoase, muscelencele au ales pentru împodobirea lor cel mai frumos costum românesc, lucrat, de multe ori, în fir de aur. [39]

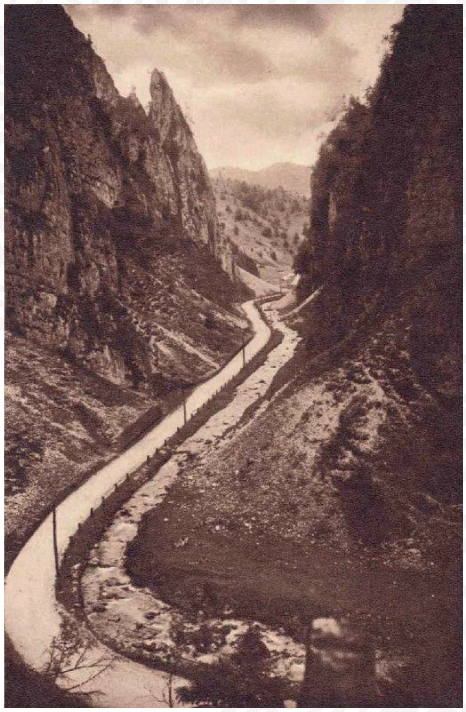

Defileul Dâmbovicioarei. Șerpuind printre stânci înalte și colți înfiorători, doi prieteni buni, râul și drumul, conduc pe cine vrea să-i urmeze până în creierul munților. [39]

Oprescu, a fost angajat în cele din urmă ca fotograf al Institutului de Istoria Artei. S-a stins din viață la 72 de ani, în 1975.

„Cu câțiva ani în urmă, pasiunea pentru vânătoarea de fotografii m-a purtat pe drumuri, în lungul și în latul țării. Pe aceste drumuri, care în cea mai mare parte le-am străbătut pe jos, cu sacul în spinare, aparatul fotografic pe umăr și ochii însetați de minunile locurilor ce colindam, am învățat nu numai să-mi cunosc, ci mai ales să-mi iubesc țara. (...) Astfel, an de an, neștiute decât de câțiva, s-au adunat într-o modestă căsuță aproape 7.000 de clișee, lucrate cu multă grijă – reproduceri fidele ale locurilor prin care am trecut, cu toate manifestările vieții, cu toate bucuriile și necazurile lor”, scria Nicolae Ionescu în postfața albumului său *România* din 1938.

Paul-Mihu Sadoveanu: puterea unui destin

Pe Mihail Sadoveanu, scriitorul Mihai Moșandrei îl cunoscuse prin intermediul unchiului său, poetul Dimitrie Nanu. Mihail Sadoveanu, mare iubitor de călătorii, vânătoare și pescuit, a venit în mai multe rânduri la Câmpulung, unde s-a întâlnit cu Mihai Moșandrei, invitat fiind în casa poetului de pe strada Spiru Haret nr. 1.

În anii celui de-Al Doilea Război Mondial, Sadoveanu a luat de câteva ori drumul Câmpulungului și pentru motivul că Paul-Mihu Sadoveanu, cel mai mic dintre cei 11 copii ai săi, urma aici Școala Militară de Ofițeri în Rezervă.

Născut în 1920, după ce frecventase timp de doi ani cursurile Facultății de Drept din București (1940-1942), Paul-Mihu Sadoveanu fusese mobilizat în 1942 și trimis la Școala Militară de Ofițeri în

Paul-Mihu Sadoveanu la 20 de ani, împreună cu tatăl său, Mihail Sadoveanu, 1940.

Rezervă din Câmpulung. Făcea parte din compania I, plutonul 2, și-l avea comandant pe căpitanul Coleș, viitor general.

Cazarma de la Câmpulung, cu rigorile ei cazone, nu era un mediu chiar atât de dur încât să mistuie forțele și rezistența lui Paul-Mihu. În vara lui 1943, acesta recurge la un nevinovat „complot" (făcându-l părtaș chiar pe căpitanul Coleș, care-l înțelegea) în speranța că zilele unei permisii la București, pe care ar fi obținut-o, i-ar fi dat ocazia să-și revadă logodnica, dar și să se poată ocupa mai intens de romanul său *Ca floarea câmpului...*, pe care îl avea în lucru.

Paul-Mihu Sadoveanu elev al Școlii Militare de Ofițeri în Rezervă din Câmpulung, 1943.

31 iulie 1943
Dragă domnule Moșandrei,

Îți scriu aceste câteva rânduri, pentru a te ruga un lucru de foarte mare importanță. Înainte de a spune despre ce e vorba, țin să-ți cer iertare de deranjul pe care ți-l produc. Încă o dată, te rog să mă ierți.

Vreau să te rog să dai chiar seara asta un telefon acasă, eu neputând nici azi, nici mâine să ies din cazarmă. Acest telefon e în legătură cu plecarea mea de aicea. Cu plecarea mea într-un concediu medical, a rămas de căruță. Nu mai vine niciun doctor; ba chiar pleacă și cel de aicea. Deci, nicio speranță, în direcția asta.

A rămas a doua posibilitate, pe care am plănuit-o astăzi dimpreună cu căpitanul Coleș, comandantul meu de companie. Am aranjat ca cei de acasă să-mi expedieze o telegramă urgentă. Printr-un mijloc oarecare, să fac să parvină acasă acest plan. M-am gândit la telefon. E cel mai rapid și mai sigur. Scrisoarea e cenzurată etc. Nu?

Eu, neputând ieși în oraș, m-am gândit că confratele meu de breaslă, dl. Moșandrei, îmi va face acest serviciu.

Iată planul. Mata transmiți acasă ca în cel mai scurt timp, adică mâine, duminică 1 august, cineva de acasă, să se ducă la Poștă și să-mi expedieze o telegramă cu următorul cuprins: „Fă tot posibilul să vii acasă. Sora ta, Maria, foarte bolnavă." (Iscălit, un membru al familiei, de sex bărbătesc).

Numele surorii mele nu are prea mare importanță. Poate fi Maria, sau Livia, sau oarecare; chiar sus.

Această telegramă reprezintă pentru căpitan o formă cu care să se justifice față de școală.

Să insiști, domnule Moșandrei, ca să trimită telegrama duminică. Să le spui la telefon, că acesta e singurul mijloc ca să pot pleca din școală; că forțele mele și rezistența mi s-au isprăvit. Și că dacă primesc telegramă duminică, luni sunt acasă, sau cel mai târziu, marți.

Să le spui că dacă nu trimit telegrama cât mai repede, n-am să le-o iert niciodată. E singura mea șansă, ca să pot pleca pentru câtva timp, din închisoarea asta.

Domnule Moșandrei, aș fi trăit fericit dacă mâine – dimineața sau după-amiaza – ai putea veni să mă vezi, să mai stăm de vorbă și să aflu și rezultatul convorbirii telefonice.

Îți mulțumesc din suflet pentru acest serviciu și încă o dată, iartă-mă de deranjul pe care ți-l produc.

Te aștept mâine. Al matale îndatorat,

[Paul] Mihu Sadoveanu

În scrisoarea de față, așa cum se poate observa, Paul-Mihu Sadoveanu apelează la Mihai Moșandrei, prieten al tatălui său, cu rugămintea de a-i acorda sprijinul în a lua legătura cu familia sa de la București, care îl putea „ajuta" pentru a obține câteva zile de „respiro". Se remarcă în aceste rânduri, scrise febril și tensionat, pline de reluări, dar și de sublinieri în manuscris, nu o încercare de sustragere de la disciplina cazonă, ci dorința, nemărturisită deschis, ca în timpul astfel câștigat să se confeseze și să împărtășească prin scris în romanul *Ca floarea câmpului...* durerea provocată de dispariția vărului său, tânărul sublocotenent Alexandru Drăgănescu, a cărui viață se frânsese într-un accident de motocicletă în apropierea Turdei.

Stranie coincidență! Paul-Mihu însuși avea să fie secerat în 1944 tot la Turda, în luptă cu trupele germane, ca o floare a câmpului...

Manuscrisul romanului *Ca floarea câmpului...* se află astăzi la muzeul „Mihail Sadoveanu" din Iași, donat de Profira Sadoveanu, sora autorului. Cu durere în suflet, în toamna lui 1944, ea a făcut corectura pentru tipar a romanului, în locul autorului său, căzut pe câmpul de luptă.

Referințele asupra celui ce a scris romanul *Ca floarea câmpului...* sunt puține:

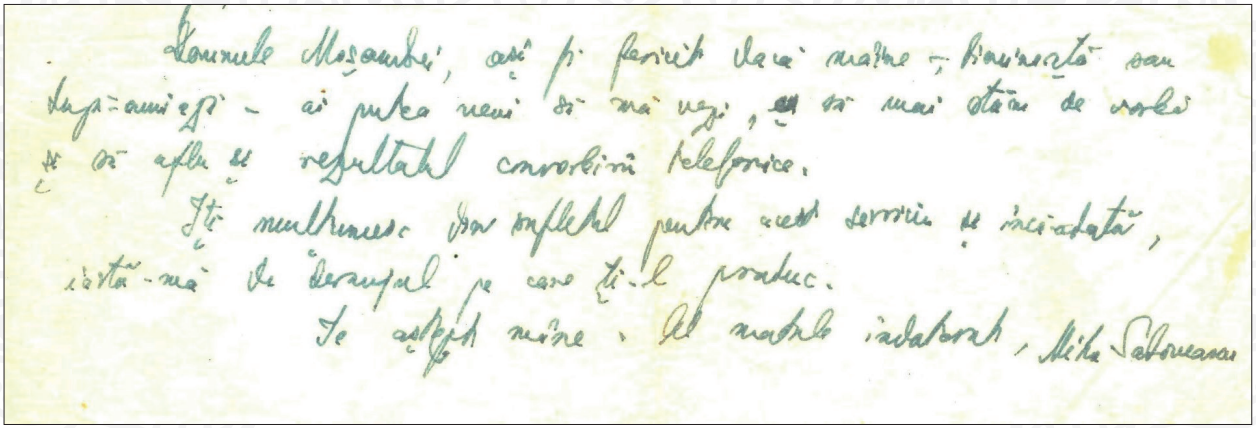

Scrisoare a lui Paul-Mihu Sadoveanu către Mihai Moșandrei,
Câmpulung, 31 iulie 1943. Detaliu.

„Aceasta e prima și ultima carte a tânărului scriitor, încă neformat deplin, Paul-Mihu Sadoveanu, mort în războiul Ardealului, la Turda, la 22 septembrie 1944. Straniu faptul că a murit în aceleași locuri ca și prietenul despre care vorbește în aceste pagini și că atmosfera și titlul cărții cuprind în ele o prevestire funestă.”, se precizează într-o notă care însoțește romanul.

Sub impresia produsă de grăbita plecare a lui Paul-Mihu, o cronică publicată în februarie 1945 de Camil Petrescu în „Revista Fundațiilor Regale” remarca:

„*Ca floarea câmpului...* este titlul întâiului și ultimului volum al lui Paul-Mihu Sadoveanu. Plăpând ca o floare a câmpului, a fost secerat în război, înainte de a da roadele așteptate, însuși autorul, un copilandru... E drama care mistuie apăsător orice conștiință în aceste zile, când umbrele sângerii ale unor dezastre apocaliptice joacă peste ce a mai rămas din Europa”.

Paul-Mihu Sadoveanu a fost în mintea tatălui său prototipul lui Ionuț Jder, personajul romanului istoric *Frații Jderi*. Moartea prematură a mezinului Paul-Mihu, la vârsta de numai 24 de ani, l-a determinat pe Mihail Sadoveanu să abandoneze scrierea celui de-al patrulea volum al romanului *Frații Jderi,* care inițial fusese proiectat nu ca o trilogie, ci sub forma unei tetralogii.

*

Cu ani în urmă, m-am hotărât să găsesc mai multe „urme” ale trecerii atât de scurte a lui Paul-Mihu Sadoveanu prin această lume. Am căutat în cartea de telefon a Bucureștiului numărul Profirei Sadoveanu, sora lui Paul-Mihu. Puțin surprinsă și mirată că mă interesam de fratele ei după atâția ani de la moartea lui tragică, Profira Sadoveanu m-a pus în legătură cu Constantin Mitru, frate al Valeriei (Mitru) Sadoveanu, a doua soție a lui Mihail Sadoveanu.

Constantin Mitru, care fusese secretarul personal al lui Sadoveanu în ultimele două decenii de viață ale scriitorului, m-a întâmpinat în pragul apartamentului său luxos dintr-un bloc vechi, situat pe bulevardul Magheru, deasupra Teatrului Nottara. Fusese coleg cu Paul-Mihu în Regimentul 90 Infanterie și mi-a povestit multe despre prietenul său, sublocotenentul care absolvise Școala Militară de Ofițeri în Rezervă de la Câmpulung. El mi-a mai spus, uimindu-mă profund, că acesta fusese pentru Mihail Sadoveanu prototipul personajului Ionuț Jder.

La un moment dat, Constantin Mitru s-a ridicat de pe fotoliu și mi-a adus câteva documente și niște fotografii. Două dintre fotografii mi le-a dat ca să le păstrez. Una era fotografia lui Paul-Mihu, la 20 de ani, alături de Mihail Sadoveanu. Cealaltă, realizată în 1943, într-un studio din Câmpulung, îl înfățișa pe Paul-Mihu Sadoveanu, la 23 de ani, în uniforma Școlii Militare de Ofițeri în Rezervă din Câmpulung.

Notă: Scrisoarea lui Paul-Mihu Sadoveanu către Mihai Moșandrei se află în arhiva personală.

Octavian și Marioara Isbășescu: epistolarul unei mari iubiri

El, Octavian Isbășescu, era născut la Albeștii de Muscel, în 1919, și urmase Liceul Militar „D. A. Sturdza" din Craiova. Ea, Marioara Duțoiu, se născuse la Bălilești – Muscel, în 1923, și studiase la Liceul de Fete din Câmpulung. Când el a ieșit ofițer de artilerie, s-a îndrăgostit nebunește de ea, una dintre cele mai frumoase fete ale liceului.

Pe 23 august 1942 Octavian și Marioara s-au căsătorit, iar nunta a avut loc în casa părinților fetei de la Bălilești. Fotografiile realizate acolo de I. Munteanu, cel mai mare fotograf din Câmpulungul perioadei interbelice, stau mărturie pentru frumusețea ieșită din comun a celor doi miri. Nași le-au fost colonelul Gabriel Munteanu, comandantul Regimentului 30 Infanterie (Dorobanți) din Câmpulung, și soția sa, Zoe.

În septembrie 1943 sublocotenentul de artilerie Octavian Isbășescu, încorporat în Regimentul 30 Infanterie, pleacă în concentrare din Câmpulung, alături de trupa sa, la Noiștat, în Transilvania.

Chiar în această zi, începe redactarea unui jurnal de campanie, în care gândurile se îndreaptă mereu spre Marioara, iubita rămasă acasă, departe de el.

Pentru Octavian se sfârșea „ultima noapte de dragoste" și începea „întâia noapte de război":

Suntem în drum spre necunoscut...

Am lăsat de mult în urmă viile Drăgășanilor, masa lui Traian, Lotrul. Suntem în creierul munților, cu piscuri ce-și aruncă fruntea în slăvi, înțepând norii ce tălăzuiesc asemeni turmelor, peste vârfurile semețe.

Orele 18. Am ajuns la Făgăraș, stația terminus, de unde începe calvarul pelerinajului

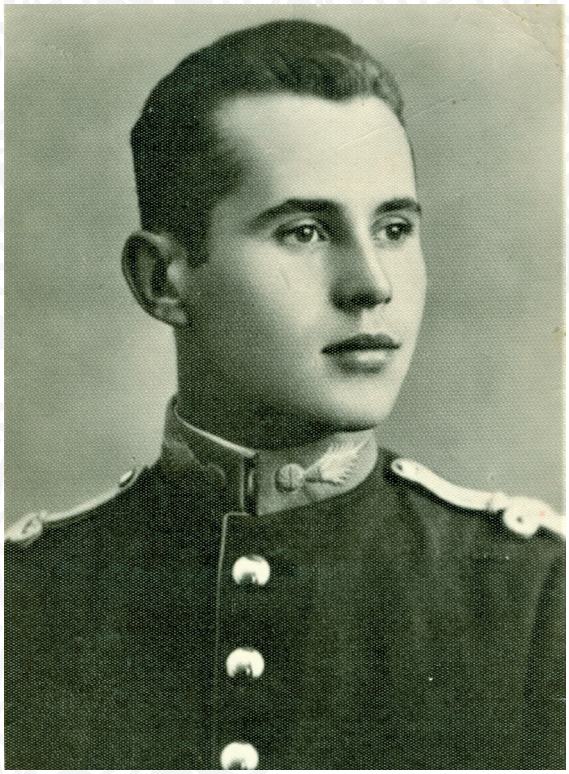

Octavian Isbășescu, elev al Liceului Militar „D. A. Sturdza", Craiova, 1937

Marioara Duțoiu, elevă a Liceului de Fete din Câmpulung, circa 1941

pe jos. Am debarcat în întuneric și am plecat la ora 1 noaptea pe direcția Calbor – Cincu – Noiștat. Trudiți peste măsură, înotând în pulberea drumurilor, coloana s-a pornit în marș ordonat, risipind ultimele frânturi de energie ale oamenilor.

Mărșăluim de câteva ore prin noapte, cu capul în piept, sorbind praful, fără să avem vreme să admirăm măreția nocturnă a codrilor poleiți de razele lunii. Văile huiesc de hodorogeala roților și îndemnul cailor. Natura se deșteaptă din visările-i plăcute ca să audă tălăzuirea unei coloane din ce în ce mai îndobitocită.

În clipele de răgaz, Octavian Isbășescu îi va trimite soției, cât poate de frecvent, scrisori de dragoste, pasionale. Câteva fragmente sunt edificatoare:

Noiștat, 20 septembrie 1943

Scumpă Marioara,

Suntem într-un sat cu numele Noiștat, jud. Târnava Mare, la 30 de km de Sighișoara. E un sat arătos, în care mi s-a pus la dispoziție o cameră.

Draga mea, zilnic îmi notez impresiile într-un jurnal intitulat „A doua oară”.(...) Fotografiile noastre sunt frumos aranjate pe o măsuță, la capul meu. În felul acesta te văd mereu lângă mine. Totuși ceva mă apasă pe inimă și mi-e ciudă. Mi-e gândul numai la tine... mai ales seara, cu ochii închiși, te văd în sufletul meu. Aseară era o lună frumoasă afară și de aceea te vedeam așa luminoasă – lumina ochilor mei. De-ai ști ce dragă îmi ești... și ce dor mi-e de tine!(...)

Mirii Octavian și Marioara Isbășescu, 23 august 1942, Bălilești – Muscel. Foto: I. Munteanu

Octavian

*

28 septembrie 1943

Draga mea Marioară,

Simt cum o caldă plăcere mă copleșește când m-așez să-ți trimit gândurile, visurile și dragostea mea întreagă, în rânduri pline de duioșia sufletului picurat ca perla lacrimilor pe fiecare cuvânt – căci fiecare cuvânt e rupt din suflet.

Mi-amintesc cum ultimul tău gest, când tenul s-a desprins din gara în care s-a întrerupt așa de brutal cărarea fericirii noastre, ...a fost un tremurat de mână, ce tălmăcea rugămintea de a-ți scrie... Iar astăzi vin să-ți afirm că în scrisori găsesc consolarea cea mai liniștitoare ce pot avea.

În scrisorile pe care ți le scriu, adesea la lumina palidă a lămpii cu gaz, înșir bob cu bob, salbă de mărgăritare albe și catifelate, care să înlănțuie viețile noastre într-o singură viață, cu singură inimă. (...)

Octavian

Soții Octavian și Marioara Isbășescu,
15 august 1943, Câmpulung. Foto: I. Munteanu

3 octombrie 1943,

Marioara mea scumpă și dragă,

Mă iartă că am lăsat să treacă atâtea zile până să-ți dau alte vești despre mine. Am tot așteptat oarecare schimbări, dar văd că evenimentele nu au niciun motiv să se grăbească. Știu că sufletul tău bun iartă întârzierea asta de câteva zile, mai ales că nu este o neglijență sau o uitare... Așa e că n-ai să te superi?... Și că n-ai să-ți faci gânduri rele?... (...)

În tăcerea amurgului de toamnă, să fim amândoi și s-așteptăm, ținându-ne de mână, târziul nopții... Și-atunci, hoțește, în timp ce tu privești sclipirea stelelor, să-ți fur taina buzelor. Noaptea rece te-ar face să te cutremuri și eu te-aș cuprinde cu brațul domol de umeri și ți i-aș încălzi. Nu ne-ar vedea nimeni... Singurele indiscrete ar fi stelele... dar nici ele nu ne-ar spune secretul dragostei noastre, căci printre ele avem și noi steaua noastră.

Am admira împreună „Drumul robilor" și am înțelege mai ușor povestea lui, căci și noi suntem robi: robii dragostei... Ți-aș recita versuri din Eminescu și ți-aș cânta un cântec frumos – un cântec pentru ochii tăi. (...)

Octavian

*

Sibiu, 10 octombrie 1943,

Scumpa mea dragă,

(...) Sunt trist... Parcă mai trist ca oricând... Și mi-e așa dor de căldura ta, de mângâierile tale, de glasul tău dulce. Iar aici e așa frig, așa gol, așa trist...(...)

Marioară scumpă, cu chip îngeresc, trăiești așa de adânc și viu în sufletul meu! Niciodată nu am iubit. O văd azi mai clar ca oricând. Ți-o spun fără tremur în glas că nu am sufletul

pătat de vreun nume. Pe albeața imaculată a sufletului, un singur nume e scris: numele tău drag, cu litere de foc.

Dacă Dumnezeu o vrea și vom avea o fetiță, ea va purta numele tău, numai numele tău scump – numele dragostei mele: prima, ultima și singura mea iubire. (...)

Îți trimit sărutări dragi, tălmăcirea marii iubiri care mă torturează. Te sărut de mii de ori, frumoasa mea dulce, viața mea, și aștept de la tine mângâierea duioasă a ochilor cuminți.

Octavian

Octavian Isbășescu, ofițer de artilerie,
și soția sa, Marioara.
Studio Dobrescu, Câmpulung, martie 1944

Marioara și Octavian Isbășescu nu au avut copii. După terminarea celui de-Al Doilea Război Mondial, Octavian a fost epurat din rândurile Armatei Române pentru că luptase ca ofițer pe Frontul de Est. S-a înscris la Facultatea de Drept din București, pe care a absolvit-o cu strălucire în 1950, fără ca apoi să i se permită să profeseze din cauza descoperirii „dosarului" său necorespunzător: combatant pe Frontul de Est. Nevoit să se reprofileze, a urmat studii de topografie și a devenit inginer topograf.

În ultima parte a vieții a citit imens, în special cărți de istorie și filozofie a culturii, multe în limba franceză, alimentându-și setea de cunoaștere care l-a caracterizat întotdeauna. Octavian Isbășescu s-a stins din viață în 2010 la București, ajuns la vârsta de 91 de ani.

Marioara l-a urmat pe Octavian peste tot prin țară, oriunde acesta era purtat de obligațiile serviciului de topograf. Au îmbătrânit amândoi frumos, unul alături de altul, purtând mereu cu ei o seninătate discretă.

Rucăr 1958 prin lentila fotografei Inge Morath

În perioada „obsedantului deceniu”, puțini fotografi străini au primit viza autorităților regimului comunist ca să intre și să fotografieze în România. Aceștia se pot număra pe degete. Drept urmare, ce a rămas înregistrat pe retina aparatului de fotografiat al anilor 1950 și a putut fi publicat reprezintă viziunea – cenzurată sau autocenzurată – a fotografilor români ai epocii. De aceea, rarisimele imagini păstrate de la fotografii străini care au putut să călătorească într-o Românie aflată după „Cortina de Fier” sunt cât se poate de interesante. Așa este și cazul fotografei și jurnalistei austriece Inge Morath.

Fotografa și jurnalista Inge Morath (1923-2002) [40]

Inge Morath (Ingeborg Hermine „Inge” Morath) s-a născut în 1923 la Graz,

în Austria, ca fiică a unor oameni de știință a căror activitate i-a purtat prin diferite laboratoare și universități din Europa. Educată mai întâi în școli de limbă franceză, Inge Morath s-a mutat în anii 1930 cu familia la Darmstadt, un important centru intelectual german, iar mai apoi la Berlin.

După ce a terminat liceul, a intrat la Universitatea din Berlin, unde a studiat limbile și, pe lângă germana nativă, a devenit o fluentă vorbitoare în franceză, engleză și română. La acestea s-au adăugat ulterior spaniola, rusa și chineza.

După Al Doilea Război Mondial, Inge Morath a lucrat ca traducător și jurnalist. Căsătorită pentru scurt timp cu jurnalistul britanic Lionel Birch, s-a mutat la Londra în 1951. În același an, a început să fotografieze în timpul unei vizite făcute la Veneția. „Mi-a fost imediat clar că de acum încolo voi fi fotograf", a scris ea. „Pe măsură ce am continuat să fotografiez, am devenit destul de bucuroasă. Știam că pot exprima lucrurile pe care voiam să le spun, dându-le formă prin ochii mei".

Divorțată de Lionel Birch, Inge Morath s-a întors la Paris pentru a urma o carieră în fotografie. În 1953, după ce i-a prezentat celebrului fotoreporter Robert Capa prima ei „poveste" de mare

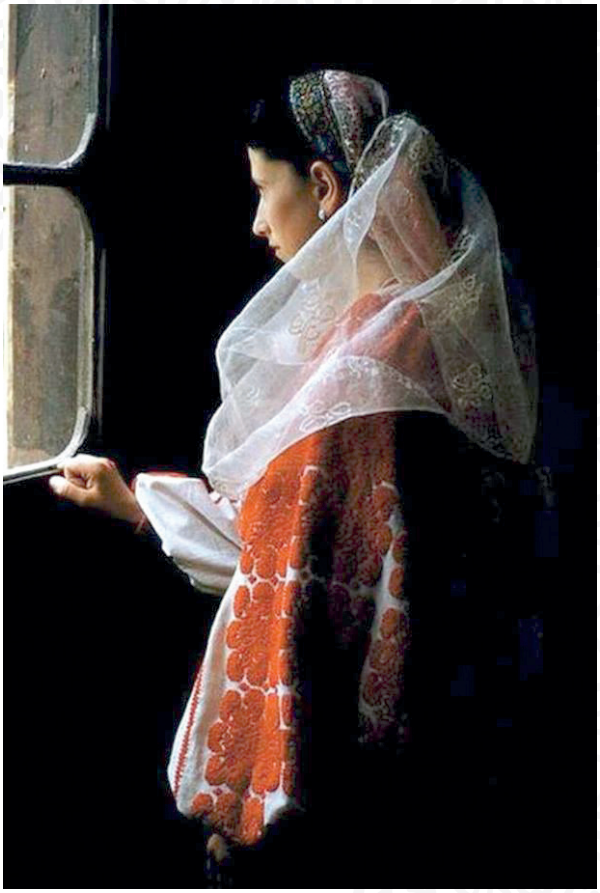

Femeie cu maramă, în costum național.
Rucăr, 1958 [41]

amploare despre preoții catolici care lucrau în fabricile din cartierele sărace ale Parisului, acesta a invitat-o să se alăture agenției internaționale „Magnum Photos" ca fotograf.

La sfârșitul anilor 1950, Inge Morath a călătorit pe scară largă în toată lumea,

Femeie în costum național.
Rucăr, 1958 [41]

descriind prin imagini „povești” din Europa, Orientul Mijlociu, Africa, Statele Unite și America de Sud. În timpul vieții a publicat peste 30 de monografii.

La fel ca mulți membri ai agenției „Magnum Photos”, Inge Morath a fost și fotograf de film. După ce l-a cunoscut pe regizorul american John Huston, a lucrat la câteva dintre filmele sale. În 1960, colaborând cu John Huston pe platourile de filmare ale peliculei „The Misfits” (un film cu Marilyn Monroe, Clark Gable și Montgomery Clift), Inge Morath l-a întâlnit pe dramaturgul și eseistul Arthur Miller, scenaristul filmului, și între cei doi a început o poveste de dragoste.

În 1962, Inge Morath, gravidă, s-a căsătorit cu Arthur Miller (despărțit de Marilyn Monroe în 1961) și s-a mutat definitiv în Statele Unite. Primul lor copil, Rebecca, s-a născut în 1962. Al doilea copil al cuplului, Daniel, născut în 1966 cu sindrom Down, a fost instituționalizat la scurt timp după nașterea sa.

Unele dintre realizările semnificative ale fotografiilor lui Inge Morath sunt portretele, fie imagini ale celebrităților, dar și fotografii ale trecătorilor anonimi. Imaginile ei reprezentând casa lui Boris Pasternak, biblioteca lui Pușkin, casa lui Cehov ori dormitorul liderului chinez Mao Zedong, precum și fotografiile cu studiourile artiștilor și memorialele din cimitir sunt puternic impregnate de spiritul acelor oameni.

Pe măsură ce sfera proiectelor ei a crescut, Inge Morath s-a pregătit intens, studiind limba, arta și literatura țării unde

Nuntă la Rucăr, 1958 [41]

călătorea. Deși fotografia a fost mijlocul principal prin care și-a găsit exprimarea, aceasta a fost doar una dintre abilitățile sale. Pe lângă numeroasele limbi în care vorbea fluent, a fost și un jurnalist prolific.

Inge Morath a scris pe larg, și adesea în mod amuzant, despre subiectele ei fotografice. Deși a tipărit rareori aceste texte în timpul vieții, publicațiile postume s-au concentrat asupra acestui aspect al operei ei. S-a stins din viață în 2002, la 78 de ani.

Albumul fotografic *Jurnalul meu românesc*, apărut în 2010 la Editura Vellant din București, spune povestea călătoriei lui Inge Morath prin România anului 1958. Detalii despre *Jurnalul meu românesc* putem afla într-o prezentare de pe site-ul editurii:

„O mărturie deopotrivă tandră, sinceră și informată (Inge învățase limba română înaintea acestui periplu fotografic prin București, Moldova, Transilvania, Maramureș, Delta Dunării), *Jurnalul meu românesc* reunește fotografii alb-negru ale oamenilor, locurilor și evenimentelor pe care Inge Morath le-a întâlnit în timpul vizitei sale din 1958. De la nunți la strânsul recoltei, din cantine până în halele fabricilor de textile, din spitale de copii până în școli de tipografie, biserici, stadioane sau cimitire, Inge Morath a surprins adevărate instantanee ale spiritului românesc: oameni cu care a vorbit pe îndelete, locuri pe care le-a cercetat îndelung înainte de a apăsa declanșatorul aparatului, viața de zi cu zi, văzută în amănuntele sale banale, dar atât de emoționante când sunt privite peste ani”.

*

În fotografiile realizate la Rucăr, Inge Morath a fost interesată în special de costumul național și ceremonialul nunții. Imaginile color, foarte rare la nivelul anului 1958, sparg parcă ceva din griul vieții cotidiene din România acelei vremi.

Un model didactic: profesorul Gheorghe Mitu

Profesorul Gheorghe Mitu (1903-1979) [37]

Unul dintre cei care se înscriu, fără îndoială, în galeria marilor profesori ai Câmpulungului a fost, Gheorghe Mitu. Născut la Mățău (Muscel), Gheorghe Mitu a urmat Facultatea de Științe, secția Fizică și Chimie, din cadrul Universității București și a devenit profesor la Școala de Arte și Meserii și la Liceul „Dinicu Golescu" din Câmpulung. Cea mai mare parte a vieții a funcționat însă la Școala Normală „Carol I", unde a predat între 1927 și 1949 și a cărei activitate a coordonat-o ca director în două rânduri: 1935-1937 și 1939-1940.

Model de punctualitate, Gheorghe Mitu (1903-1979) a fost respectat de colegii din jur pentru deosebita sa pregătire de specialitate, iar absolvenții și l-au amintit mereu ca pe un părinte pentru felul în care s-a îngrijit de ei toți. Fostul său elev Nicolae Oprescu, șeful de promoție

Echipele de oină, volei și tir ale Școlii Normale „Carol I", reunite cu ocazia concursurilor pentru cinstirea zilei de 8 iunie. Pe rândul din mijloc, profesorul Gheorghe Mitu. Câmpulung, 1938

al seriei 1944, viitor profesor universitar, a conturat în volumul *Amintiri din viața de normalist* un edificator portret al lui Gheorghe Mitu, cel care a știut să fie director în cabinetul directorului și profesor în cancelaria profesorilor:

„A fost unul dintre cei mai prețuiți și chiar iubiți profesori de către noi, pentru popularitatea sa, pentru apropierea părintească de elevi, pentru grija pe care le-a purtat-o în perioadele când a fost director și unul dintre cei mai respectați profesori pentru înalta sa pregătire profesională. (...)

Lecțiile profesorului Gh. If. Mitu erau însoțite de demonstrații de laborator. Profesorul Mitu era un model de punctualitate pentru colectivul profesorilor școlii. El n-a lipsit niciodată de la programul didactic, scuzându-se pentru sarcinile de director. La cabinetul directorului era director cu autoritate, iar la cancelaria profesorilor era profesor.

Pentru noi, elevii săi, profesorul Mitu a fost un dascăl desăvârșit. Depozitar al științelor fizico-chimice, ca și al matematicii, - de care niciodată nu făcea caz -,

Gheorghe Mitu (rândul de jos, al patrulea de la dreapta), alături de profesorii și elevii promoției 1935. Școala Normală „Carol I", Câmpulung [37]

profesorul Mitu era autoritatea întruchipată. În mâna lui, aparatele și eprubetele făceau minuni, iar formulele chimice se împleteau prin valențe multiple care pătrundeau atât de firesc și de ușor în mintea noastră de copii, încât nici nu ne dădeam seama când și cum le-am înțeles.

Explica cu atâta naturalețe și pasiune cele mai subtile adevăruri ale științelor încât parcă dădea cu mâna la o parte vălul enigmelor fizicii și ne ajuta să le descifrăm. Odată cu ele, însă, între profesorul Mitu și elevii săi se țeseau legături sufletești care l-au așezat în mințile și inimile noastre alături de icoana mamei". (Nicolae Oprescu, *Amintiri din viața de normalist,* Editura Vasile Cârlova, București, 2004, pp. 199-200)

După instaurarea regimului comunist, ca fost membru al Partidului Național Țărănesc, Gheorghe Mitu a fost arestat și a făcut doi ani de închisoare politică între

Profesorul Gheorghe Mitu (rândul doi, primul din stânga) alături de absolvenții promoției 1947 a Școlii Normale „Carol I" și de profesorii acestei serii. [37]

1948 și 1950. Atunci i-au fost naționalizate cele două case din Câmpulung, construite pentru fiicele sale, cu împrumuturi de la Casa Corpului Didactic.

Ca reparație morală, în 1995 Primăria și Consiliul Local Câmpulung au atribuit unei străzi din oraș numele „Profesor Gheorghe Mitu", iar în 2014 a primit, post-mortem, titlul de „Cetățean de Onoare al Câmpulungului".

Vizita la Câmpulung a mitropolitului Neofit Cretanul

Neofit Cretanul (circa 1690-1754), grec originar din insula Creta, a devenit mitropolit al Țării Românești în anul 1738 și a rămas în scaunul mitropolitan până la sfârșitul vieții.

Grație culturii sale înalte, a fost numit preceptor al fiilor domnului muntean Constantin Mavrocordat. Deși grec, a manifestat un profund respect pentru tot ce era românesc, iar cel mai mare merit al său constă în stăruința depusă pentru desființarea iobăgiei impuse de Mihai Viteazul. Actul, semnat de 64 de boieri și clerici, a consemnat acest fapt la data de 5 august 1747.

Om de litere și mare cărturar, Neofit Cretanul a acordat o atenție specială tipăriturilor. În cei 16 ani, cât a fost mitropolit al Țării Românești, au ieșit de sub teascuri tot atâtea volume. În acest timp, nu numai că n-a încercat să grecizeze eparhia sa, ci

Neofit Cretanul (1690–1753) [42]

dimpotrivă, a contribuit la restrângerea utilizării limbii slavone în cursul serviciului religios din biserică, acordând astfel o mai mare importanță limbii române.

În 1753 mitropolitul Neofit a fost amestecat, fără voia lui, în rivalitatea dintre „boierii țării” și favoriții greci din preajma domnului. Neofit s-a aflat în tabăra „boierilor pământeni” și a fost, se pare, otrăvit în mai-iunie 1753. Avea să moară pe 16 iunie 1753, iar ceremonia funebră s-a desfășurat discret, din moment ce n-a atras atenția contemporanilor.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât în 2023 canonizarea Sfântului Ierarh Martir Neofit Cretanul și înscrierea lui în calendarul Bisericii Ortodoxe Române în ziua de 16 iunie.

Mitropolitul Neofit a lăsat un jurnal despre cele două vizite pastorale făcute în eparhia sa în anii 1746 și 1747. Textul primei călătorii este scris de Neofit însuși, în limba greacă. Relatarea celei de-a doua vizite începe în grecește și continuă în limba română, prin redactarea unui secretar, a cărui identitate nu se cunoaște.

Vizita la mânăstirea Câmpulung

Prima vizită în Țara Românească a lui Neofit Cretanul a început luni, 2 iunie 1746, și s-a încheiat pe 1 septembrie același an, dată la care mitropolitul s-a reîntors la București.

Iar miercuri dimineața, la 13 august [1746], liturgisind aici [la mânăstirea Aninoasa] și pomenind și pre ctitori, am plecat de aici, și călătorind în sus spre miază-noapte am ajuns seara la mânăstirea ce se cheamă Câmpulung.

Biserica are hramul Adormirea Maicii Domnului. Ea este fondată de către preafericitul și cel dintâi domn al Ungro-Vlahiei,

Mănăstirea Câmpulung. Fotografie de Ioan Niculescu, 1893 [26]

Radu Negru Voievod, la 6723 de la Adam (Hristos 1215). Mai pre urmă, de mulțimea anilor, s-a ruinat de sine în a doua domnie a lui Alexandru-Vodă Iliaș, la 7136 [1628], și a rămas biserica ruinată până în zilele preafericitului domnitor Matei-Voievod Basarab, la 7144 [1636], care, trăgându-și neamul din șirul preafericitului domnitor Radu Negru Voievod, s-a mișcat și a restabilit biserica din temelie, a înfrumusețat-o și chiliile și împrejmuirile mânăstirii, după cum zice inscripția ce este scrisă în biserică. [...]

Cupa lui Negru-Vodă și epitrahilul lui Matei Basarab din mănăstirea Câmpulung. Fotografie de Ioan Niculescu, 1893 [26]

Aici în biserică este zugrăvit Negru-Vodă și fiul lui, Dan voievod, și unul Nicolae al lui Alexandru Voievod, și Matei Voievod și doamna lui Elena. Tot acolo este îngropat și Nicolae Alexandru Voievod, pre mormântul căruia este inscripția pe care noi o dăm românește:

„Sub această piatră odihnesc oasele bunului creștin Io. Nicolae Alexandru Voievod, care s-au pristăvit la leatu..."

La început aici la mânăstire se făcea și târg însemnat, care era cunoscut în toată Europa, fiindcă se adunau în fiecare an negustători și oameni de la douăzeci până la treizeci de mii. Acum însă nu se face, fiindcă s-au stricat din cauza neregularităților. Aici era și un han, unde se făcea târgul, înconjurat cu zid de piatră, înăuntrul căruia erau prăvălii foarte multe. Aceste prăvălii cu zid cu tot s-au ruinat din ordinul imperial în timpul războaielor trecute ale turcilor cu nemții, fiindcă aici se întărise șeful general al nemților cu oastea lui.

Această sfântă mânăstire, precum și orașul, sunt situate într-un câmp lung, dar îngust, pentru care după limba locului se numește Câmpulung. Acest câmp este într-adevăr lung; fiindcă el se întinde în sus de la Câmpulung și ajunge până la Pitești, fiind tot asemenea

de îngust. Mânăstirea, precum și orașul, sunt situate pe malul drept al unui râu, numit Câmpulung.

Crucea Jurământului din Câmpulung

În oraș, pe locul unde se face târgul, se află și o cruce de piatră, pe care a pus-o Duca Voievod, și unde sunt scrise toate imunitățile acelui oraș, care sunt scrise românește pe piatră și pe care noi le dăm aici:

„În numele Tatălui și Fiului și sfântului Duh, amin. Ridicatu-s-au această cinstită și sfântă cruce întru slava și cinstea Nașterii Domnului nostru Iisus Christos și întru pomana Domniei mele Io. Duca Voievod și a doamnei Domniei Mele Anastasia și a fiului Domniei Mele Io. Constantin voievod.

Văzând Domnia Mea mila orașului Câmpulung, cum să fie iertată de vama de pâine, să nu dea vamă domnească, așijderea și orășenii să nu dea vamă ori din ce vor vinde, care vamă au fost iertată și răposatul Io. Radu Negru Voievod, când au fost leatu 6723 [1215] și de Alexandru-Vodă Iliaș la leatu 7136 [1628] și de alți bătrâni răposați domni, precum scrie în cărțile cele bătrâne și în pisania sfintei mânăstiri, care este pusă deasupra ușii bisericii, întărite de răposatul Matei Basarab cu mare blestem.

Iar când a fost în zilele Domniei Mele venit-au județul cu orășenii cu jalbă la Domnia Mea, spunând cum că călugării le strică mila orașului, ce au avut de la alți domni bătrâni. Într-aceia, văzând Domnia Mea cărțile cele bătrâne și ce scrie în pisania mânăstirii, Domnia Mea încă am întărit mila cu această cinstită cruce, ca să fie iertați și de Domnia Mea de aceste toate, câte scrie mai sus. Iar cine nu va întări mila aceasta să fie proclet și anatema. Ispravnic au fost Andrei județul cu 12 pârgari, decembrie 25, leatu 7153 [1645].

Chivotul de argint din mănăstirea Câmpulung. Fotografie de Ioan Niculescu, 1893 [26]

Așijderea și pentru judecata orașului pre orășeni să-i judece județul cu 12 pârgari și cu bătrânii orașului. Iar călugării sau pârcălabii sau măcar alții să n-aibă a se amesteca ca să strice judecata și obiceiul lor, ce au fost de la alți domni bătrâni. Ci tot legile și judecățile lor să fie stăpânitoare, și județul să n-aibă voie a lua vamă de la orășeni din cele ce vor vinde ei".

Plecarea din Câmpulung a mitropolitului Neofit Cretanul

„Deci am rămas acolo la Câmpulung și joi la 15 august [1746], și am liturghisit acolo în ziua Sărbătoarei Născătoarei de Dumnezeu. După aceasta am mai rămas acolo vineri și sâmbătă.

Iar duminică, la 17 august, am plecat de acolo, și călătorind spre răsărit, am ajuns seara la o cârciumă a preafericitului Brâncoveanu și am dormit aici. Luni dimineață la 18 august, plecând de aici și călătorind tot spre răsărit, am trecut râul Dâmbovița și am intrat în cadilicul [districtul] Dâmbovița, lăsând Muscelul, și am ajuns pe la prânz la o moșie, pe care vornicul Crețulescu, la moartea sa, a afierosit-o Mitropoliei, și care moșie se numește Voinești. Și sculându-ne de aici iarăși am călătorit spre răsărit și seara am ajuns la Mitropolia noastră din Târgoviște.

Și rămânând aici destule zile, a venit ordin de la domnitor către noi ca să venim la București, să facem strămutarea lui Matei al Libiei în tronul patriarhal al Alexandriei. Și plecând din Târgoviște am ajuns la 1 septembrie în București".

* * *

Traducerea din grecește în limba română a jurnalului scris de Neofit Cretanul a fost făcută de arhimandritul Ghenadie Enăceanu în anul 1876.

Notă: Textul s-a reprodus după Ghenadie Enăceanu, *Mitropolitul Ungro-Vlahiei Neofit I,* în „Biserica Ortodoxă Română", februarie 1877, anul III, nr. 5, București, pp. 177-183.

Jean Alexandre Vaillant: un francez la Câmpulung

Venit la București în 1829, istoricul, lingvistul și traducătorul francez Jean Alexandre Vaillant (1804-1886) a fost profesor și apoi director al Școlii Naționale „Sf. Sava". S-a remarcat prin fondarea primei școli gratuite pentru fete din București și a contribuit la răspândirea culturii franceze în Muntenia. Expulzat pentru participarea la Revoluția din 1848, Vaillant a făcut propagandă în Franța în favoarea cauzei românești, mai ales în anii premergători Unirii Principatelor.

Este autorul mai multor lucrări despre Țările Române, dintre care cea mai importantă este *La Romanie (Romania),* publicată în trei volume masive. Așadar, *La Romanie,* așa cum scrie însuși Vaillant, și nu „La Roumanie", cum uneori se greșește, de câteva ori chiar pe pagina de Wikipedia a lui Vaillant.

Istoricul N. Iorga a remarcat că Vaillant a fost printre primii care au folosit termenii „România" și „român" în sensul modern, după ce au fost în circulație de ceva vreme ca denumiri ale Țării Românești și ale cetățenilor ei.

Cu titlul *La Romanie ou Histoire, langue, littérature, orographie, statistique des peuples de la langue d'or, Ardialiens, Vallaques et Moldaves, résumés sur le nom de Romans (Romania sau Istoria, limba, literatura, orografia, statistica popoarelor limbii de aur, ardeleni, valahi și moldoveni, cunoscuți sub numele de romani),* cartea lui Vaillant, apărută în 1844 la Paris, este cea dintâi sinteză despre Țările Române publicată în Franța.

Primele două volume prezintă pe larg istoria Principatelor, dovedind o informație uriașă. Volumul al treilea este constituit

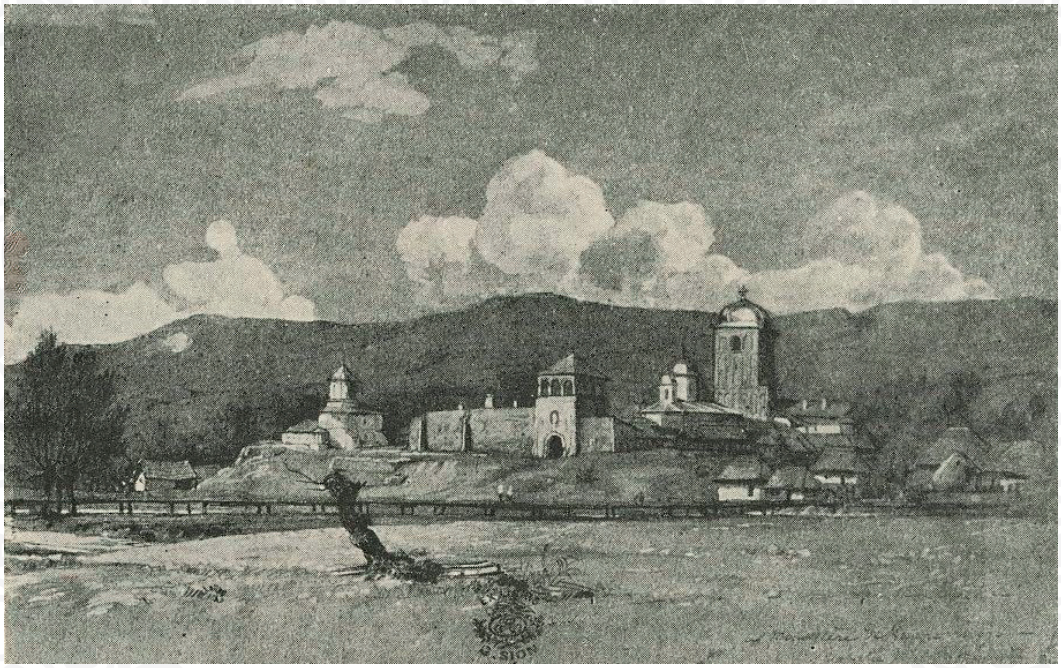

„Mănăstirea Câmpulung", desen de Michel Bouquet, 1840. Reproducere după G. Oprescu, „Țările Române văzute de artiști francezi (sec. XVIII-XIX)", Editura Cultura Națională, 1926

din descrieri în urma numeroaselor călătorii pe care profesorul francez le-a întreprins în spațiul românesc. În drumurile sale, Jean Alexandre Vaillant s-a oprit și la Câmpulung, pe care l-a descris cu specificul și pitorescul lui.

Nu mai reușeam să-mi satur privirea delectându-mă cu acest peisaj extraordinar, în timp ce coboram muntele, când brusc îl aud pe tovarășul meu exclamând: Câmpulung! Ne aflam într-adevăr la Tulesci [sic] și, de acolo, se vedea orașul înălțându-se ca un amfiteatru pe o ușoară colină.

– Ei bine, am întrebat eu, aceasta e prima capitală a Valahiei?

– Din păcate, da, îmi răspunse el, apoi au urmat Argeș, Târgoviște, București, dar orașele menționate nu sunt decât rezidențe, adevărata capitală a românilor este Făgăraș, punct central al Daciei, prima feudă a voievozilor noștri.

În timp ce vorbeam astfel am intrat în oraș, am traversat piața și am mers să căutam un adăpost la un brav moșneag pe nume Bucur,

care, pe vremuri, în timpul unei epidemii de holeră, mă găzduise la el acasă, contra cost bineînțeles, Revăzând căsuța, pe care o închiriasem inițial pentru d-l de Lagau, dar o păstrasem în cele din urmă pentru mine; pârâul care curge prin fața ferestrelor pe drumul principal; copacii mari care o acoperă și o scaldă în umbra lor; înaltul platou ce tronează semeț deasupra ei; grădinile care-o înconjoară; poteca ce duce spre izvoarele cu apă minerală urmându-și drumul până în Ardeal; torentul impetuos pe timp de furtună, divizându-se în mii de brațe odată ajuns în vale, mi se pare că a trecut foarte puțin timp de când n-am mai fost prin aceste locuri.

Moș Bucur, prezentându-mi o femeie ce pare trecută de vârsta de 30 de ani, îmi spuse:

– Domnule, iat-o pe Zinca, fiica mea, o mai recunoști?

Da... sfârșesc prin a o recunoaște, cu toate că e palidă și trasă la față; dar în primul moment nu mi-am putut imagina că aveam în

Câmpulung. Fotografie de Alexandru Antoniu, 1893 [18]

fața ochilor pe acea tânără de odinioară, atât de strălucitoare și nebunatică pe vremuri. Abia în clipa aceea am realizat trecerea timpului, a celor zece ani, de când n-am mai fost pe acolo.

Se trezesc în mintea mea, concomitent și alte frânturi din trecut: îmi aduc aminte de d-l Blanc-Duclos, pe care l-am adus cu mine aici de la București și care, bolnav fiind la venire, s-a refăcut complet până la momentul reîntoarcerii acasă; amenințarea acestei femei trufașe de a mă face să părăsesc țara în cazul în care ea ar fi fost prințesa; celesta figură, talia suplă și bine pusă în valoare, cu care cerul a dotat-o

Portul național la Câmpulung.
Fotografie de Ioan Niculescu, 1893 [26]

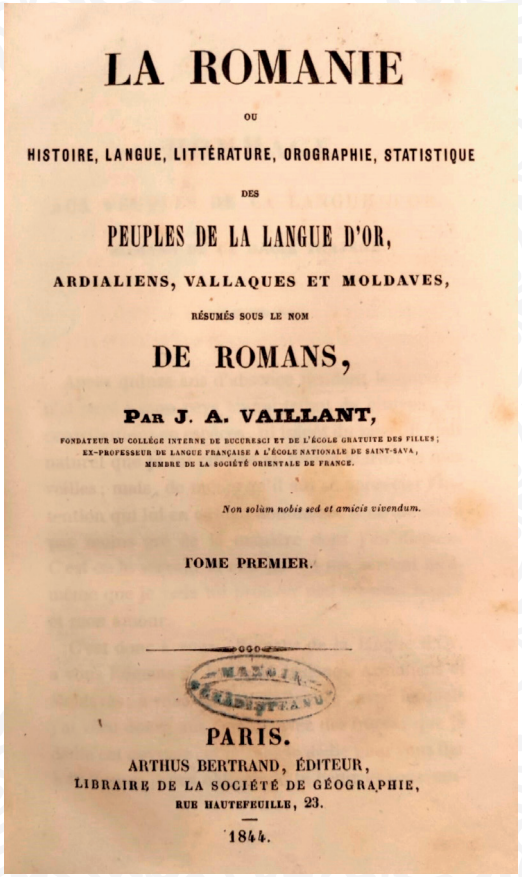

LA ROMANIE

OU

HISTOIRE, LANGUE, LITTÉRATURE, OROGRAPHIE, STATISTIQUE

DES

PEUPLES DE LA LANGUE D'OR,

ARDIALIENS, VALLAQUES ET MOLDAVES,

RÉSUMÉS SOUS LE NOM

DE ROMANS,

PAR J. A. VAILLANT,

FONDATEUR DU COLLÉGE INTERNE DE BUCURESCI ET DE L'ÉCOLE GRATUITE DES FILLES;
EX-PROFESSEUR DE LANGUE FRANÇAISE A L'ÉCOLE NATIONALE DE SAINT-SAVA,
MEMBRE DE LA SOCIÉTÉ ORIENTALE DE FRANCE.

Non solùm nobis sed et amicis vivendum.

TOME PREMIER.

PARIS.
ARTHUS BERTRAND, ÉDITEUR,
LIBRAIRE DE LA SOCIÉTÉ DE GÉOGRAPHIE,
RUE HAUTEFEUILLE, 23.

1844.

Jean A. Vaillant, „La Romanie ou Histoire, langue, littérature, orographie, statistique des peuples de la langue d'or, ardialiens, vallaques et moldaves, résumé sous le nom de Romans", Paris, 1844 [43]

pe fiica ispravnicului; filantropia doctorului Sporer, care n-a acceptat alt onorariu decât recunoștința mea; devotamentul unei tinere de 11 ani pentru mama ei aflată în pragul morții.

Ah, îți doresc să fii fericită, tânără fată, o meriți din plin! Un soț ar trebui să adore o femeie care știe să iubească atât de intens; mai era și acea sărmană mamă căreia veneam să-i spun în fiecare seară:

– Curaj! doamnă Chrysoscoleo, Dumnezeu e milostiv.

Pe vremea aceea totul era frumos ori plăcut sau teribil; azi totul e uitat... s-au așternut zece ani de uitare.

Ce să spunem de Câmpulung? că din statutul de rezidență n-a păstrat decât un drept de municipalitate; că acei de credință catolică au avut dintotdeauna o biserică a lor; că în cea ridicată de Radu Negru am văzut portretul acestui prinț, care purta o îmbrăcăminte lungă brodată cu aur și argint, având pe deasupra o haină de blană ungurească, iar pe cap o coroană; numele lui Ion [sic] Basarab și al nevestei sale, mormântul lui Nicolae I, fiul lui Alexandru.

Cam la atât se rezumă totul. Nu prea mult. Nu vom poposi deci două zile aici, una singură ne este de ajuns ca să vizităm împrejurimile, mănăstirea plasată pe movila ce se înalță ca o căpățână de zahăr la picioarele sale și capela tăiată în stâncă, unde urcăm cu boii.

A doua zi ne luăm rămas bun de la moș Bucur, Zinca și de la toată familia, iar seara, la căderea nopții, sosim la mănăstirea Argeșului, situată în mijlocul Văii Dealului și departe de drumul care duce de la Hermanstadt la București.

* * *

Traducerea textului din limba franceză a fost făcută de prof. Monica Dan, București.

Notă: Textul s-a reprodus după J. A. Vaillant, *La Romanie ou Histoire, langue, littérature, orographie, statistique des peuples de la langue d'or, ardialiens, vallaques et moldaves, résumé sous le nom de Romans,* tome troisième, Arthus Bertrand editeur, Paris, 1844, pp. 329-331.

Elevele de altădată de la Liceul de Fete

Deschiderea școlilor schimba în fiecare septembrie cromatica și ritmul Câmpulungului, adăugând un farmec nou peisajului local. Elevii în uniformă, de la șorțurile pestrițe, cu pătrățele și funde roșii ale prichindeilor din clasele primare, la uniformele kaki ale elevilor de la Liceul „Dinicu Golescu" și Școala Normală „Carol I", până la uniformele elevelor de la Liceul de Fete și Școala Profesională, fiecare cu semnul ei distinctiv, constituiau o lume nouă care punea stăpânire pe oraș. Îmbulzeala din timpul verii de pe bulevard se muta acum în librăriile orașului...

După cum scrie Ioan Răuțescu în volumul *Câmpulung-Muscel. Monografie istorică* (1943), Liceul de Fete a fost înființat în 1922, iar în 1925 s-a hotărât construirea unui local propriu. În 1930 a fost cumpărat terenul de 6.000 mp de la Banca Muscelului, iar arhitectul Dimitrie

Verișoarele Duțoiu: Marioara (stânga), Dida (centru) și Eugenia (dreapta), colege de clasă la Liceul de Fete, Câmpulung, 1939

Clădirea Liceului de Fete din Câmpulung. Foto I. Munteanu, circa 1938 [30]

Ionescu-Berechet a întocmit gratuit proiectul școlii. Clădirea liceului, realizată într-un stil neo-românesc, recognoscibil la foișor, arcade și coloanele de la parterul fațadei principale, a fost terminată „de roșu" în 1931 și apoi inaugurată în aprilie 1934, când s-a oficiat o slujbă solemnă de către părintele-profesor Isaia Nicolescu.

Contemporan cu elevele Liceului de Fete, monograful câmpulungean Dumitru Baciu își amintește în capitolul „Cu ochii după fete" din volumul *Pe urmele luminilor mușcelene* (2004):

Întâmplarea făcând ca locuința părintească să fie situată la câțiva zeci de metri de clădirea Liceului de Fete, aveam privilegiul ca în fiecare zi, excepție fiind cele în care asigurând cumpărăturile din piață plecam mai devreme de acasă, să întâlnesc pe drumul meu spre liceu („Dinicu Golescu", n.n.) o bună parte dintre elevele Liceului de Fete. Pe unele dintre ele, puțin mai mari sau mai mici decât mine, le salutam și chiar schimbam câteva vorbe. Pe altele doar le salutam politicos și le admiram atunci când aspectul lor exterior sau anumite relatări îndreptățeau acest lucru.

Dida Udroiu, premianta clasei.
Promoția 1943 a Liceului de Fete din Câmpulung

În orice caz, puteam spune că începeam fiecare zi de școală cu plăcerea de a trece în revistă chipuri cunoscute și, de multe ori, doar admirate în tăcere. Desigur că o bună parte dintre elevele liceului, locuind în alte zone ale orașului, rămâneau pentru mine apariții rare, ocazionale sau complet necunoscute.

În continuare, Dumitru Baciu conturează câteva schițe de portret, care – din păcate! – sunt singurele mărturii scrise, rămase până astăzi, unde sunt evocate adolescentele de la Liceul de Fete din Câmpulung în anii 1940. Iată, spicuite fugar, doar câteva „imagini”:

Astfel, din familia Chiculescu, din cele trei fete, toate premiante întâi, Mona – cea mai mare, devenită ulterior economistă – impresiona prin farmecul fizic. Torina mă uimea prin inteligența ieșită din comun. Din păcate, la doar 22 de ani, a murit într-un spital de ftiziologie. Colega mea, Elisabeta, renumită printr-o sensibilitate deosebită, a devenit un bun medic internist...

Adriana Mușatescu, cu un fizic plăcut și cu multă personalitate, a ajuns o talentată arhitectă, dar care a dispărut în plină activitate creatoare. Tincuța Lupescu, la fel de „dotată” ca înfățișare fizică, amabilitate și capacitate profesională, a condus ca farmacistă, pe rând, farmaciile Chiriță, Dimitriu și, după naționalizare, Farmacia nr. 1, fostă Melcescu...

Geta Șerb era o frumoasă brunetă, sora bunului prieten al fratelui meu, Petre Șerb. A devenit soția avocatului Ion Napotescu, mai vârstnic, renumit în profesie, dar mai puțin fericit în politică. Fiind liberal și prefect, în perioada imediat următoare lui 23 august 1944 a suferit ani grei de închisoare nemeritată...

Dida (Alexandrina) Udroiu, concurentă la premiu cu Marioara Mareș, se remarca prin înfățișare fizică, inteligență și blândețe, asemenea părinților săi. Încă din primul an de facultate a trăit un frumos „roman” de dragoste cu

Colege de clasă de la Liceul de Fete din Câmpulung, în uniformă de străjere, 1938

viitorul soț și medic, ginecologul Puiu Țuluca. A avut însă un sfârșit prematur...

Cele două verișoare, Puica și Marioara Dutoiu, prima brunetă și dotată cu o inteligență ironică, a doua, blondă, la fel de atrăgătoare, formau un remarcabil cuplu prin aspectul fizic.

O figură deosebită era, de asemenea, Marilena Vlădescu, fiica lui „nenea Gică", editorul, de la care moștenise aproape toate calitățile: aspect fizic, inteligență și darul se a se face plăcută în societate. Din păcate viața nu a fost la fel de darnică cu ea cum a fost natura. Astfel, a avut o primă dragoste cu un tânăr avocat, întreruptă de probleme politice care i-au atras acestuia o detenție prelungită. Locuind deasupra vechiului local al tipografiei „Gh. N. Vlădescu", găzduiește ori de câte ori e cazul prieteni veniți la Câmpulung din diverse motive sau numai din dorința de a revedea o veche și bună prietenă: mereu tânăra Marilena.

Nicolae Iorga, călător la Câmpulung

Cu studii superioare la Iași, Paris, Berlin și Leipzig, dovedind o precocitate ieșită din comun, N. Iorga și-a luat licența înainte de a fi împlinit 19 ani. La doar 23 de ani a câștigat prin concurs catedra de Istorie Medie și Modernă de la Universitatea din București, iar în 1898, la 27 de ani, a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

Activitatea științifică a lui N. Iorga a fost uriașă. De-a lungul vieții, a publicat circa 1300 de volume și broșuri pe teme istorice, unele de proporții monumentale, precum *Istoria românilor* (10 tomuri, 1936-1939). A consacrat numeroase monografii ori sinteze școlii, bisericii, armatei și comerțului. A scris mai multe istorii ale literaturii române, ocupându-se în special de perioada veche, lucrări fundamentale ca sursă de informație. Această intensă activitate i-a creat istoricului N. Iorga un mare prestigiu științific internațional, savantul primind titlul de „Doctor honoris causa" al unor universități cu renume în Europa. Pentru contribuțiile sale deosebite în domeniul istoriei, a fost ales membru a numeroase academii străine.

N. Iorga a călătorit enorm în țară și în lume, consemnându-și impresiile într-o serie întreagă de volume, dintre care se evidențiază: *Drumuri și orașe din România (1904), Sate și mănăstiri din România (1905), Note de drum. Prin Germania (1913), În Franța (1921), Câteva zile prin Spania (1927), America și românii din America (1930), Țara latină cea mai depărtată în Europa: Portugalia (1928), Țări scandinave. Suedia și Norvegia (1929), Priveliști elvețiene (1930), Vederi din Grecia de azi (1931)* etc.

În anul 1939 N. Iorga a tipărit la Văienii de Munte o carte cu însemnări de călătorie intitulată *România cum era până la 1918*. Volumul I îl consacra Munteniei, iar volumul II, apărut în 1940, Moldovei și Dobrogei. Lucrarea este o reorganizare a scrierilor sale de călătorie din cărți anterioare, adăugându-li-se și alte însemnări publicate în periodice.

În peregrinările sale, N. Iorga, ajuns și la Câmpulung, descrie încântător orașul (ca nimeni altul!), în fraze lungi, arborescente, specifice autorului:

E ceea ce-i spune și numele: un „câmp lung", o vale prelungită între dealurile din dreapta și cele din stânga, o vale pe care și-a găsit drumul întâi o apă, sufletul satelor și al orașelor, și pe urma ei s-au luat, îngânați de bolborisirea cântărețului de munte, oameni: streini, călugări viteji, cu crucea pe haină și spada în mână, teutonii, când, în zorile noastre, anii erau abia o mie două sute; apoi oaspeți cu negoț și meșteșug, sași, mai ales; în sfârșit, din văi de munte, din șchele de hotar, din guri ale Carpaților, țăranii noștri, care atunci ca și acum străbăteau drumurile în trăgănarea

Mânăstirea Negru-Vodă, Câmpulung, circa 1900 [18]

„Hotel Regal și strada Negru-Vodă". Carte poștală ilustrată, Editura Ioan N. Staicu, Câmpulung, 1927 [18]

carelor ce lasă sufletu-n voia gândurilor și viselor, ori în mersul sprinten al cailor.

După această introducere, asemenea preludiului unei simfonii, N. Iorga-călătorul lasă pana lui N. Iorga-istoricul:

De-a lungul câmpului s-au întemeiat atunci căsuțele albe, încunjurate de roadele hărniciei; morile vorbărețe, bisericuțele cu crucea înfrățitoare. Apoi și domnii și-au durat aici curți și mănăstire, mănăstire pravoslavnică, înaintea turnului măreț al căreia s-a prăbușit Cloașterul (Kloster) catolicilor, străinilor. Și azi se vede acest turn, temeinic ca un descălecat de țară: el domină și ascunde biserica, nu tocmai mare, și de el se leagă un șir de case cu două rânduri, străbătute de ferești înguste – care samănă cu cele de la Cozia. Și casele vor fi fiind din timpurile întemeierii, înainte de „o mie patru sute", dar turnul e desigur un vechi străjer.

Căci nu Matei-Vodă Basarab, restaurator aici unde lucrase din temelie alt Basarab poate, dintre domnii veacului al XIV-lea, ar fi strâns, în timpurile sale de întindere a țării

și de supunere a ei către turci aceste puternice rânduri de piatră, ce alcătuiesc turla măreață, pe care se rotunzesc unul deasupra altuia șirurile de ocnițe, pe când sus, încununează totul acoperișul rontunzit.

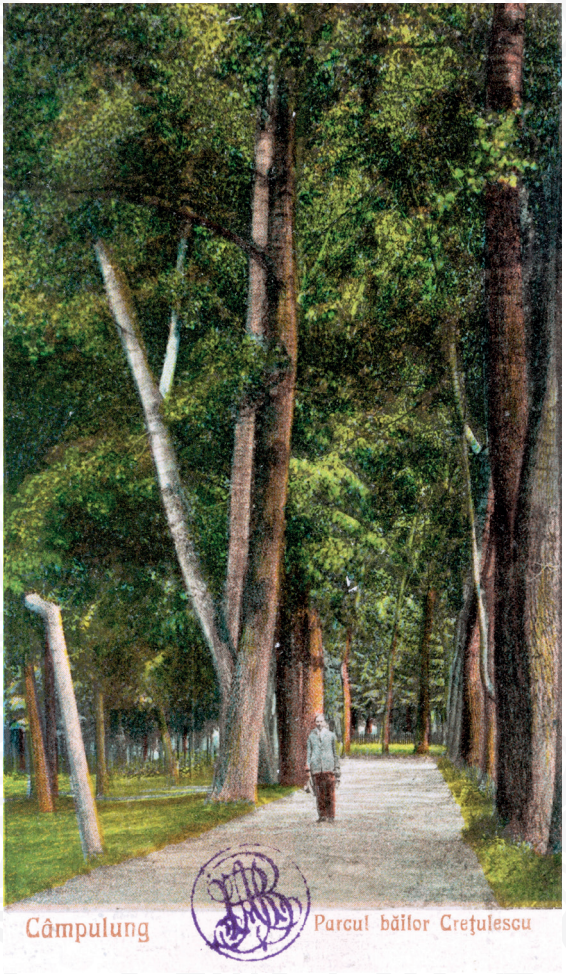

„Parcul Băilor Kretzulescu". Carte poștală ilustrată, Editura Ioan N. Staicu, Câmpulung [18]

Trecând prin Câmpulung, ochiul proaspăt al lui N. Iorga, istoricul care știa să-și măsoare întotdeauna cuvintele, vede în frumusețea așezării de sub Carpați unul dintre „cele dintâi orașe ale României":

Astăzi, cu desăvârșita îngrijire a caselor sale înflorite, a stradelor sale bine pietruite, a primblării sale, cu adăosagul nou al școlilor vesele (nu voi zice și cu statuia, puțin apocrifă a unui erou, Radu Negru, cu totul apocrif), cu mișcarea din zilele de târg a unei țărănimi harnice și vioaie, Câmpulungul e vrednic de a se număra între cele dintâi orașe ale României: vile cochete, instalațiile de băi ale Eforiei Kretzulescu aduc vara haine elegante, pe persoane care aparțin cosmopolei franco-române; dar, dacă nu-i auzi, poți să admiri uneori fețele rămase de o frumuseță românească.

Willy Pragher: un fotograf la Câmpulung în anii războiului

Fotograful Willy Pragher (1908-1992) [44]

Născut în 1908 la Berlin, ca fiu al unui inginer chimist emigrat din București și dintr-o mamă germană, Willy Pragher a urmat diferite școli în capitala Germaniei și o școală Waldorf la Stuttgart. A început să fotografieze în anul 1924, iar între 1928 și 1930 și-a făcut ucenicia în meseria de tipărire și reproducere la renumita editură Ullstein-Verlag din Berlin, fondată în 1877 și devenită una dintre cele mai mari edituri din Germania.

Începând cu anul 1932, Willy Pragher a devenit fotograf de presă independent la Berlin, și-a înființat propriul serviciu foto și a făcut numeroase vizite de documentare în Germania și în alte țări ale Europei. În 1939 s-a mutat de la Berlin la București și a lucrat ca specialist în publicitate pentru o companie petrolieră. Între 1939 și 1945 a continuat să lucreze ca freelancer (liber profesionist) și a făcut vizite extinse în interiorul și în afara României, inclusiv în Germania.

La sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, Willy Pragher a fost internat într-un lagăr de muncă din Siberia. Întors în Germania în 1949, și-a înființat propriul atelier de fotografie la Freiburg, unde a început să locuiască din 1950. Aici și-a făcut un nume ca fotograf de presă.

După 1969, fotograful și-a reluat călătoriile de documentare și a organizat numeroase expoziții personale în diverse orașe germane și străine. În 1971, călcând pe propriile-i urme, s-a reîntors în România ca să facă fotografii, cele mai multe la București.

Willy Pragher s-a stins din viață la Freiburg în 1992, iar arhiva sa fotografică a fost achiziționată cu toate drepturile de landul Baden-Württemberg din Germania în 1993

Fotografiile lui Willy Pragher din vremea cât a lucrat în Germania au supraviețuit haosului războiului, la fel ca majoritatea fotografiilor din România. Arhivele din Freiburg dețin un inventar uriaș al fotografiilor sale făcute între 1926 și 1992, care include: câteva sute de mii de negative de film, 6.000 de negative pe plăci de sticlă, 110.000 de pozitive pe hârtie și 27.000 de diapozitive.

Willy Pragher – „Piața: femei în costume tradiționale la stand". Câmpulung, 14 mai 1942 [45]

Willy Pragher – „Piața: femeie în costum tradițional la stand". Câmpulung, 14 mai 1942 [45]

„Opera" lui Willy Pragher nu numai că este foarte extinsă, dar se caracterizează în special prin bogăția sa de conținut. În decenii de activitate, Pragher a surprins imagini cu mai multe fațete ale evenimentelor, personalităților, peisajelor, orașelor și scenelor din viața de zi cu zi și a imortalizat imagini legate de sport și cultură. Nu doar pentru Germania, dar și pentru România, moștenirea lăsată de el în domeniul fotografiei este de importanță națională.

În lunile mai și decembrie ale anului 1942, Willy Pragher a ajuns în două rânduri la Câmpulung, înregistrând pe retina aparatului de fotografiat secvențe din piață, ipostaze ale bisericii Flămânda și ale dealurilor din apropiere, panorame ale orașului cu munții proiectați în zare, cât și instantanee de pe stradă.

Sărbătorirea zilei de Sf. Andrei la Școala Normală „Carol I”

Lunga domnie a lui Carol I, cel care a declarat că punând piciorul pe pământul românesc s-a făcut român, a reprezentat o perioadă a reformelor instituționale, economice şi administrative, o epocă a modernizării României. Dorinţa regelui de a avea în ţară instituții publice de elită pornea de la convingerea sa fermă că puterea unui stat modern se măsoară, mai ales, prin gradul de cultură.

Pe 17 octombrie 1867, Dimitrie Gusti, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, i-a înaintat lui Carol un raport prin care propune constituirea unei comisii de pregătire a lucrărilor pentru organizarea „unei școli preparatoare de învățători sătești” la București, întrucât Școala Normală de la Iași nu mai poate școlariza suficienți învățători. După trei zile, Carol a semnat decretul prin care a fost numită „comisia pentru pregătirea lucrărilor necesare la imediata organizare în București a unei școli preparatoare de învățători sătești”.

Pe 22 noiembrie 1867, în localul din București, str. Academiei, nr. 13, a avut loc solemnitatea deschiderii cursurilor școlii, în prezența ministrului Dimitrie Gusti, a profesorilor, a invitaților și a celor 74 de elevi înscriși. Astfel a fost fondată cea dintâi școală din Muntenia pentru pregătirea învățătorilor.

În ziua de 30 noiembrie 1867 Carol a făcut prima sa vizită la școală, cu o importanță majoră pentru destinul acesteia. Profesorul George Radu Melidon, viitor director, cel care avea să facă din această instituție un centru model de îndrumare metodică, a consemnat în anuarul școlii momentul:

„Ieri 30 noiembrie, Măria Sa Domnitorul a binevoit a vizita institutul pedagogic ce ţara datorește inițiativei şi în mare parte generozității Măriei Sale. Măria Sa, acompaniat de Domnul Dimitrie Gusti, Ministrul Instrucţiunilor şi al Cultelor, a fost întâmpinat în capul scării de D-nii membri ai comisiunei, care au organizat şcoala şi de D-nii profesori care dau şcoalei concursul lor”.

La ceremonie, Ion Ionescu de la Brad, decanul profesorilor școlii, a ținut un discurs în onoarea lui Carol I, urmat de un răspuns din partea Domnitorului. Acesta a donat școlii, din caseta sa particulară, 12.000 de galbeni pentru a se „întrebuința la clădirea unui edificiu propriu”. Carol I a răspuns că mulţumeşte pentru cuvintele pline de simţire care i-au fost adresate, după care a vizitat şcoala şi a asistat la o lecţie.

La scurt timp, în ziua de 6 februarie 1868, ctitorul Şcolii Normale din Bucureşti a făcut o nouă vizită, de data aceasta inopinată. Carol I a intrat în clasa arhimandritului Iosif Naniescu, a pus întrebări elevilor, le-a cerut să arate localităţi pe hărţile aduse cu acest prilej, a luat de la director informaţii cu privire la starea materială, profesori, programa şcolară și a vizitat dormitoarele şi sala de muniţii.

Pe 27 noiembrie 1868, directorul George Radu Melidon a înaintat ministerului un raport prin care a solicitat încuviințarea ca școala să fie pusă sub patronajul religios al Sf. Apostol Andrei, cu această motivație: „La prima ei înființare, în anul 1867, școala s-a început mai cu temei în ziua de 30 noiembrie 1867, când a fost vizitată și inspectată pentru prima oară de Augustul ei fondator. [...] Având în vedere toate acestea, am onoarea a vă propune, Domnule Ministru, să binevoiți a încuviința ca această instituție să fie pusă sub patronul religios al Sf. Apostol Andrei, serbând în toți anii ziua de 30 noiembrie, cu ceremonialul cuvenit, ca o aniversare pentru fondarea acestei școli și ca amintire pentru prima vizită cu care a fost onorată de Înalții ei fondatori”.

Școala Normală „Carol I”. Foto: I. Munteanu, Câmpulung, circa 1940 [37]

Tot directorul George Radu Melidon a cerut ministerului aprobarea, în martie 1869, ca să se facă un drapel al școlii pe care elevii să-l folosească la diferite parade și solemnități. Drapelul urma să fie confecționat din mătase, în culorile naționale, să poarte pe el numele școlii și data fondării acesteia: 30 noiembrie 1867. Pe o parte a drapelului vor fi reprezentate însemnele țării, iar pe cealaltă, chipul Sf. Andrei, patronul religios al instituției.

Din 1869, cu excepția perioadei din Marele Război (1916-1918), când orașul Câmpulung a fost ocupat de nemți, iar școala a fost folosită ca spital militar, Școala Normală „Carol I" și-a sărbătorit an de an patronul spiritual pe 30 noiembrie.

Felul cum a fost organizată una dintre aceste aniversări, cea din anul 1945, la 78 de ani de la înființarea școlii, îl putem cunoaște urmărind programul tipărit cu acest prilej.

Profesorii Școlii Normale „Carol I" la final de an școlar. Câmpulung, 23 iunie 1945 [37]

PROGRAMUL

celei de-a 78-a aniversări (patronul școlii)

1867-1945

Vineri, 30 noiembrie 1945, Sfântul Andrei

PARTEA I

Orele 10 dimineața: Serviciul Religios, la Biserica Domnească, în prezența autorităților, profesorilor și elevilor școlii.

Predica Zilei, ținută de elevul Mincu Ion, din clasa a VIII-a. [an terminal, echivalentul clasei a XII-a de astăzi, n.a.] Răspunsurile religioase vor fi date de Corul școlii.

PARTEA a II-a

Orele 11,30: După serviciul religios, procesiune și parastas la mormintele foștilor directori Dimitrie Scurei și Ilarian Velculescu, foștilor profesori Ștefan Corbeanu și G. Georgescu, foștilor elevi Rus Iosif și Goia Victor.

Pomenirea profesorilor și elevilor căzuți pe front.

Cuvânt ocazional: D-l prof. Zlate Bogdanov, subdirectorul școlii.

PARTEA a III-a

Orele 4 după-amiază, în amfiteatrul Școlii Normale,

FESTIVAL ARTISTIC

A.

1. „Imnul Regal", cor și fanfară

2. „Cuvânt ocazional", d-l profesor Ilie Patraulea, directorul școlii

3. „Cântec popular", cor și fanfară, armonizat de d-l Marin Trache. Solo: d-l Emil Popescu

4. „Lele roșie la obraz", de I. Chirescu, cor

5. „Cântec popular", armonizat de d-l Marin Trache, cor.

B.

1. „Arii naționale", executate de orchestra școlii

2. „Vals"

3. „Marșul școlii". Orchestra este condusă de d-l prof. N. Nicolaescu, iar corul de d-l prof. Marin Trache

C.

„Pupăza din tei", comedie în 4 acte de Ion Damian (Dramatizare după „Amintiri din copilărie" de Ion Creangă)

PARTEA a IV-a

La terminarea Festivalului, elevii clasei a VIII-a înalță tradiționalele baloane, în careul școlii.

PARTEA a V-a

Masa comună a profesorilor și elevilor școlii

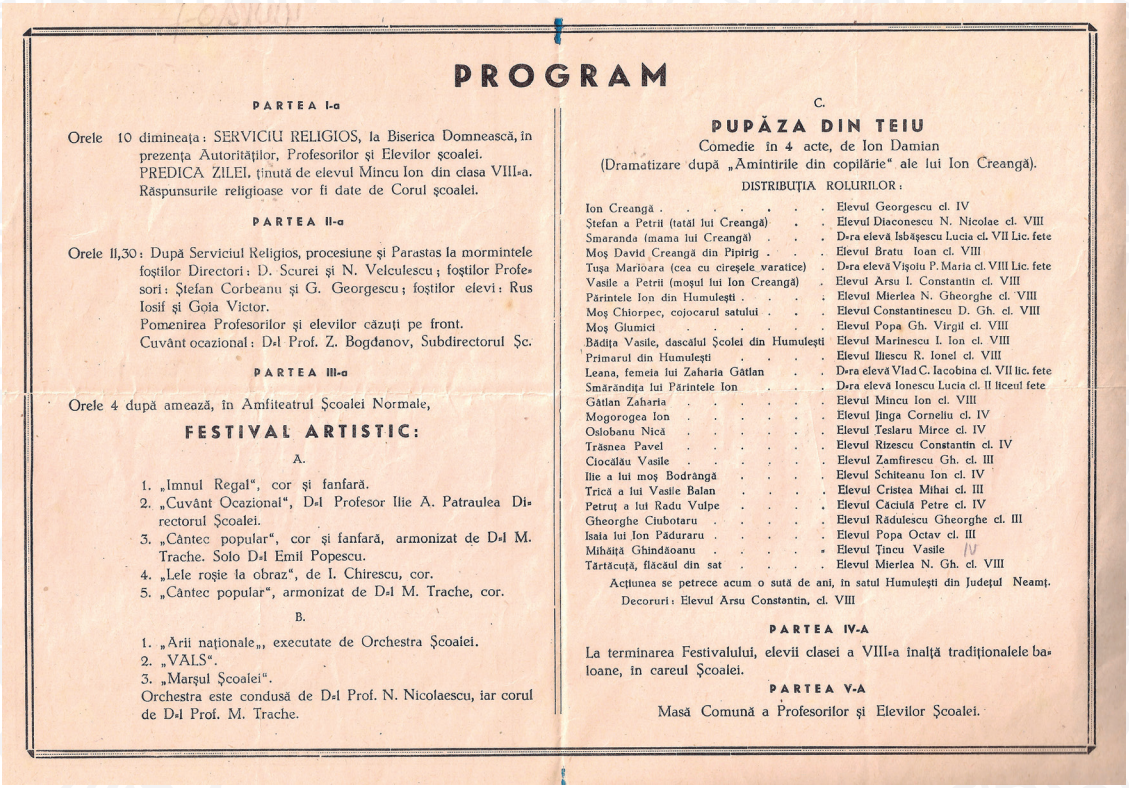

PROGRAM

PARTEA I-a

Orele 10 dimineaţa: SERVICIU RELIGIOS, la Biserica Domnească, în prezenţa Autorităţilor, Profesorilor şi Elevilor şcoalei.
PREDICA ZILEI, ţinută de elevul Mincu Ion din clasa VIII-a.
Răspunsurile religioase vor fi date de Corul şcoalei.

PARTEA II-a

Orele 11,30: După Serviciul Religios, procesiune şi Parastas la mormintele foştilor Directori: D. Scurei şi N. Velculescu; foştilor Profesori: Ştefan Corbeanu şi G. Georgescu; foştilor elevi: Rus Iosif şi Goia Victor.
Pomenirea Profesorilor şi elevilor căzuţi pe front.
Cuvânt ocazional: D-l Prof. Z. Bogdanov, Subdirectorul Şc.

PARTEA III-a

Orele 4 după amează, în Amfiteatrul Şcoalei Normale,

FESTIVAL ARTISTIC:

A.

1. „Imnul Regal", cor şi fanfară.
2. „Cuvânt Ocazional", D-l Profesor Ilie A. Patraulea Directorul Şcoalei.
3. „Cântec popular", cor şi fanfară, armonizat de D-l M. Trache. Solo D-l Emil Popescu.
4. „Lele roşie la obraz", de I. Chirescu, cor.
5. „Cântec popular", armonizat de D-l M. Trache, cor.

B.

1. „Arii naţionale„, executate de Orchestra Şcoalei.
2. „VALS".
3. „Marşul Şcoalei".

Orchestra este condusă de D-l Prof. N. Nicolaescu, iar corul de D-l Prof. M. Trache.

C.

PUPĂZA DIN TEIU

Comedie în 4 acte, de Ion Damian
(Dramatizare după „Amintirile din copilărie" ale lui Ion Creangă).

DISTRIBUŢIA ROLURILOR:

Ion Creangă	Elevul Georgescu cl. IV
Ştefan a Petrii (tatăl lui Creangă)	Elevul Diaconescu N. Nicolae cl. VIII
Smaranda (mama lui Creangă)	D-ra elevă Isbăşescu Lucia cl. VII Lic. fete
Moş David Creangă din Pipirig	Elevul Bratu Ioan cl. VIII
Tuşa Mărioara (cea cu cireşele varatice)	D-ra elevă Vişoiu P. Maria cl. VIII Lic. fete
Vasile a Petrii (moşul lui Ion Creangă)	Elevul Arsu I. Constantin cl. VIII
Părintele Ion din Humuleşti	Elevul Mierlea N. Gheorghe cl. VIII
Moş Chiorpec, cojocarul satului	Elevul Constantinescu D. Gh. cl. VIII
Moş Glumici	Elevul Popa Gh. Virgil cl. VIII
Bădiţa Vasile, dascălul Şcolei din Humuleşti	Elevul Marinescu I. Ion cl. VIII
Primarul din Humuleşti	Elevul Iliescu R. Ionel cl. VIII
Leana, femeia lui Zaharia Gâtlan	D-ra elevă Vlad C. Iacobina cl. VII lic. fete
Smărăndiţa lui Părintele Ion	D-ra elevă Ionescu Lucia cl. II liceul fete
Gâtlan Zaharia	Elevul Mincu Ion cl. VIII
Mogorogea Ion	Elevul Jinga Corneliu cl. IV
Oslobanu Nică	Elevul Teslaru Mirce cl. IV
Trăsnea Pavel	Elevul Rizescu Constantin cl. IV
Ciocălău Vasile	Elevul Zamfirescu Gh. cl. III
Ilie a lui moş Bodrângă	Elevul Schiteanu Ion cl. IV
Trică a lui Vasile Balan	Elevul Cristea Mihai cl. III
Petruţ a lui Radu Vulpe	Elevul Căciulă Petre cl. IV
Gheorghe Ciubotaru	Elevul Rădulescu Gheorghe cl. III
Isaia lui Ion Păduraru	Elevul Popa Octav cl. III
Mihăiţă Ghindăoanu	Elevul Ţincu Vasile IV
Tărtăcuţă, flăcăul din sat	Elevul Mierlea N. Gh. cl. VIII

Acţiunea se petrece acum o sută de ani, în satul Humuleşti din Judeţul Neamţ.
Decoruri: Elevul Arsu Constantin, cl. VIII

PARTEA IV-A

La terminarea Festivalului, elevii clasei a VIII-a înalţă tradiţionalele baloane, în careul Şcoalei.

PARTEA V-A

Masă Comună a Profesorilor şi Elevilor Şcoalei.

Şcoala Normală „Carol I". Programul festivităţilor din 30 noiembrie 1945 (Sf. Andrei)

Notă: Programul celei de-a 78-a aniversări a Şcolii Normale „Carol I", desfăşurat în ziua de 30 noiembrie 1945 (Sf. Andrei), a fost păstrat de Benone Săvoiu, profesor de română al şcolii în perioada 1941-1945.

Surse imagini

- Fondul personal Adrian Săvoiu (majoritatea imaginilor)

Alte surse:

1. https://muzeulvirtual.ro/imagini/ion-d-negulici/
2. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ioan_D._Negulici
3. https://tiparituriromanesti.wordpress.com/2014/03/25/calletoriile-lui-gulliver-in-tere-departate-de-la-swift-bucuresti-1848/
4. https://ro.wikipedia.org/wiki/Portretul_lui_Nicolae_B%C4%83lcescu
5. https://de.m.wikipedia.org/wiki/Datei:MihaiViteazul.jpg
6. https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/RP-P-1909-4138
7. Lucia Dracopol-Ispir, Pictorul Negulici 1812-1851, Institutul de Arte Grafice, București, 1939
8. https://picryl.com/media/bouquet-vue-de-kampo-longo-cote-du-nord-3d2f85?zoom=true
9. https://en.wikipedia.org/wiki/Sebastian_M%C3%BCnster#/media/File:Portrait_of_the_Cosmographer_Sebastien_Munster_WGA.jpg
10. https://en.wikipedia.org/wiki/Sebastian_M%C3%BCnster#/media/File:Cosmographia_titelblatt_der_erstausgabe.JPG
11. https://www.vintage-maps.com/en/antique-maps/europe/romania-moldavia/muenster-romania-moldavia-transylvania-1550::653
12. https://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/141774
13. https://ro.wikipedia.org/wiki/Harta_%C8%9A%C4%83rii_Rom%C3%A2ne%C8%99ti_-_Constantin_Cantacuzino#/media/Fi%C8%99ier:Cantacuzino_Wallachia.png
14. https://historia.ro/sectiune/portret/carol-popp-de-szathmari-primul-fotoreporter-de-2233911.html
15. https://www.bnf.fr/fr/mediatheque/elisee-reclus
16. Bnf – Gallica [17 phot. de costumes et types ethniques de Roumanie] / [Carol Popp de Szathmary]
17. https://istoria-se-repeta.home.blog/2021/02/05/albumul-valahia-lalbum-valaque-de-michel-bouquet-1843/
18. Biblioteca Academiei Române. Cabinetul de stampe
19. https://muzeulvirtual.ro/imagini/titu-maiorescu/
20. https://cjcbn.ro/pagini/veronica-micle/
21. https://ro.wikipedia.org/wiki/Carol_al_XII-lea_al_Suediei#/media/Fi%C8%99ier:Portrait_of_Charles_XII_of_Sweden.jpg
22. https://ro.wikipedia.org/wiki/%C3%8Enc%C4%83ierarea_de_la_Bender#/media/Fi%C8%99ier:Charlex_XII_at_Bender_crop.jpg
23. https://ro.wikipedia.org/wiki/%C8%98tefan_Cantacuzino#/media/Fi%C8%99ier:Manastirea_dintr-un_lemn-Biserica_Nasterea_Maicii_Domnului_%E2%80%93_ctitor2_Stefan_Cantacuzino.jpg
24. https://www.observatorcultural.ro/articol/merita-sa-fie-numarat-intre-eroii-veacului-nostru/
25. C. Rădulescu-Codin, Câmpulungul Muscelului istoric și legendar, Editura librăriei Ioan N. Staicu, Câmpulung-Muscel, 1925
26. Ioan Niculescu, Monumente istorice ale României. Tipuri din județele Argeș și Muscel. Anul 1893, album îngrijit de Adrian Săvoiu, Editura Ars Docendi, București, 2011
27. https://ro.wikipedia.org/wiki/Antonie_din_Pope%C8%99ti#/media/Fi%C8%99ier:122_-_Antonie_din_Popesti.jpg
28. https://biblioteca-digitala.ro/
29. https://epaminonda-epaminonda.blogspot.com/2018/06/pottmes-germania.html
30. Colecția digitală Gheorghe Chița
31. Fond personal Vlad Columbeanu
32. Adrian Săvoiu, Gheorghe Chița, Ioan Crăciun, Prin Câmpulung și pe muscelele lui. Fotografii de Nicolae Th. Ștefănescu, Editura Ars Docendi, București, 2012
33. https://mnlr.ro/135-de-ani-de-la-nasterea-lui-mateiu-i-caragiale/
34. https://ro.m.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:I._L._Caragiale_cu_Mateiu_Caragiale_-_fotografie.jpg
35. https://ro.wikipedia.org/wiki/Mateiu_Caragiale#/media/Fi%C8%99ier:Mateiu_Caragiale_-_Foto02.jpg
36. https://www.autorii.com/scriitori/mateiu-ion-caragiale/
37. Adrian Săvoiu, George Radu, Colegiul Național Pedagogic „Carol I” – 150 de ani de existență, Editura Art, București, 2017
38. https://mnlr.ro/alexandru-rosetti-122/
39. https://evenimentulmuscelean.ro/2023/09/05/scrisori-din-campulung-de-adrian-savoiu-dragoslavele-rucar-si-defileul-dambovicioarei-in-albumul-romania-de-nicolae-ionescu/
40. https://festival-lagacilly-baden.photo/en/photographers-2022/inge-morath
41. https://evenimentulmuscelean.ro/2023/11/14/scrisori-din-campulung-de-adrian-savoiu-rucar-1958-prin-lentila-fotografei-austriece-inge-morath/
42. https://doxologia.ro/sfantul-ierarh-martir-neofit-cretanul-mitropolitul-tarii-romanesti
43. https://carteboiereasca.ro/produs/j-a-vaillant-la-romanie-prima-editie-din-1844/
44. https://ro.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_Alexander_Pragher#/media/Fi%C8%99ier:Willy_Pragher_bei_Magdalena_(Radulescu),_Bukarest_034022a.jpg
45. https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de; Willy Pragher Câmpulung

Cuprins

În loc de introducere 3

Zoe și Iosif Stănescu: soarta unei familii din Câmpulung 5
Ion Negulici și „Biblioteca universală” 10
În căutarea eroului meu din adolescență 15
C. D. Aricescu și zorile teatrului românesc 20
De ce, Carina? 24
„Langenau” pe hărțile umanistului Sebastian Münster 27
Însemnările despre Câmpulung ale lui Anton-Maria Del Chiaro 31
Carol Popp de Szathmári și costumul tradițional din Muscel 35
Pe jos, de la București la Câmpulung 39
Veronica Micle contra lui Titu Maiorescu 45
A trecut prin Câmpulung regele suedez Carol al XII-lea? 49
Muscelul în fotografii de Franz Duschek 55
Câmpulungul descris în 1859 de Théodore Margot 60
Două legende muscelene: „Lacul Iezerul” și „Schitul Ciocanu” 64
Câmpulung, 1669: cea dintâi şcoală cu învățături în limba română 68
Amintirile medicului Constantin Dimitrescu-Severeanu 71
Costumul național din Rucăr în fotografiile lui Alexandru Antoniu 76
„La Belle Époque” prin cărți poștale ilustrate 79
Câmpulungul la Expoziția Generală Română din 1906 84
Elisaveta Săvoiu, o altă Vitoria Lipan 87
Visătorul poet Dimitrie Nanu 91
Nicolae Th. Ștefănescu și Mihai Moșandrei 95

Prima teză de licență despre Mateiu I. Caragiale 99
Galeria marilor profesori ai Câmpulungului: 1900-1945 107
Corespondența dintre Alexandru Rosetti și Mihai Moșandrei 115
Dragoslavele, Rucăr și defileul Dâmbovicioarei 118
Paul-Mihu Sadoveanu: puterea unui destin 122
Octavian și Marioara Isbășescu: epistolarul unei mari iubiri 127
Rucăr 1958 prin lentila fotografei Inge Morath 132
Un model didactic: profesorul Gheorghe Mitu 136
Vizita la Câmpulung a mitropolitului Neofit Cretanul 140
Jean Alexandre Vaillant: un francez la Câmpulung 145
Elevele de altădată de la Liceul de Fete 150
Nicolae Iorga, călător la Câmpulung 154
Willy Pragher: un fotograf la Câmpulung în anii războiului 158
Sărbătorirea zilei de Sf. Andrei la Școala Normală „Carol I” 161